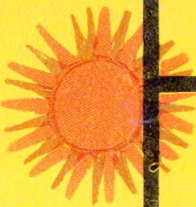

vaporul ALB

CINGHIZ AITMATOV

EDITURA

ALBATROS

CINGHIZ AITMATOV

VAPORUL ALB

Coperta: *DONE STAN*

CINGHIZ AITMATOV

VAPORUL ALB

În românește de
NICOLAE ILIESCU

EDITURA ALBATROS, 1972

Titlul lucrării în original:

Белый пароход,

„Новый мир“, No. 1, 1970

I

NU AVEA DECÎT DOUA basme. Unul al său, neștiut de nimeni, și altul, povestit de bunicul. Apoi n-a mai rămas nici unul. Asta-i povestea.

Pe vremea aceea împlinise șapte ani, pornise pe opt.

Întîi și-ntîi a fost cumpărat ghiozdanul. Un ghiozdan negru, din pînză cauciucată, cu încuietoare metalică strălucitoare și cu buzunar pentru mărunțișuri. Într-un cuvînt, cel mai grozav ghiozdan dintre cele mai obișnuite ghiozdane de școală. Cu aceasta, dacă vreți, a început totul.

I l-a cumpărat bunicul de la vînzătorul cu autoduba, care, cutreierînd munții cu mărfuri pentru crescătorii de vite, se abătea cîteodată și pe la ei, pe la pichetul silvic din defileul San-Taș.

De aici, din defileu, printre văgăuni și povîrnișuri, se înălța pînă spre piscurile muntelui o rezervăție naturală nesfîrșită. La pichet trăiau doar

trei familii. Totuși, din cînd în cînd, autoduba poposea și la pădurari.

— Vine ! striga el, alergînd pe la uși și pe la ferestre. Vine mașina-magazin !

Drumul de mașini răzbea aici tocmai de pe malul lacului Issîk-Kul, mereu prin defileu, pe malul rîului, mereu printre bolovani și prin hîrtoape. Nu era de loc ușor să mergi pe un asemenea drum. Ajungînd la Muntele Străjii, îl urca de pe fundul trecătorii în pantă și apoi cobora o bucată bună pe povîrnișul stîncos spre casele pădurarilor. Muntele Străjii e la doi pași. Vara, aproape zi de zi, băiatul dădea o fugă pînă acolo, să privească lacul prin binoclu. Drumul se vedea ca-n palmă, cu tot ce era pe el — și pedestru și călăreț — fără să mai vorbim de mașini.

În acea zi călduroasă de vară, băiatul se scălda la zăgazul său. De aici a văzut mașina coborînd panta, stîrnind în urmă-i nori de praf. Zăgazul se afla lîngă mal, într-un intrînd pe care rîul îl forma în prundiș. Îl construise bunicul din bolovani. De n-ar fi avut zăgazul, cine știe ? poate de mult băiatul n-ar mai fi fost printre cei vii. Și, cum spunea bunica, rîul i-ar fi spălat oasele și le-ar fi dus taman în Issîk-Kul, să se minuneze de ele peștii și alte jivine ale apei. Și nimeni nu s-ar fi ostenit să-l caute ori să-l jelească, pentru că n-avea ce căuta în apă și, de altfel, nici că-i pasă cuiva de el. Deocamdată așa ceva nu s-a întîmplat. Dar dacă s-ar întîmpla, cine știe ? poate că bunica, într-adevăr, n-ar alerga să-l scape. Barem de-ar fi sînge din sîngele ei, dar ea zice că e străin. Iar străinul, oricît l-ai hrăni și oricît ai

umbla să-l îngrijești, tot străin rămîne. Străin... Dar dacă el nu vrea să fie străin? Și de ce tocmai el trebuie să se socotească străin? Poate că nu el, ci însăși bunica e o străină?

Dar să lăsăm asta, deocamdată. Și despre zăgăzul bunicului vom vorbi mai pe urmă...

Așadar, zărise atunci autoduba. Cobora din munte, iar în urma ei, pe drum, se învolburau nori de praf. S-a bucurat atît de mult, de parcă ar fi știut că o să i se cumpere ghiozdanul. A ieșit degrabă din apă, trăgîndu-și la iuțeală pantalonii pe coapsele subțiri, și, încă ud și învinetît — apa rîului era rece — a luat-o pe potecă spre casă pentru a vesti primul sosirea autodubei.

Băiatul fugea repede, sărind peste tufișuri și ocolind bolovanii mai mari cînd nu putea sări peste ei, și nicăieri nu s-a oprit nici o clipă — nici lîngă ierburile înalte, nici lîngă pietre, deși știa că ele nu sînt doar ierburi ori pietre simple. Ele se puteau supăra, ba chiar puteau să-i pună și piedică. „Vine mașina-magazin. Mă-ntorc pe urmă“ — îi șopti din fugă „cămilei culcate“: așa-i spunea el stîncii roșcate de granit, îngropată pe jumătate în pămînt. De obicei, nu trecea pe lîngă „cămila“ sa fără să nu-i mîngîie cocoșa. O mîngîia lovind-o ușor, gospodărește, cum făcea și bunicul cu căluțul său cu coada retezată, așa, în treacăt, neglijent, spunîndu-i parcă: „Așteaptă, am puțină treabă“. Mai era și un pietroi botezat „șaua“, bălțat alb și negru, în formă de șa, unde puteai sta călare ca pe cal. Era apoi piatra numită „lupul“ ce semăna mult cu un lup sur-roșcat, cu grumaz vînjos și creștet puternic. De „lup“ se apropia tîrîș,

luîndu-l la ochi ca un vînător. Dar piatra cea mai îndrăgită era „tancul“, o stană neclintită, aflată chiar pe malul spălat de ape al rîului, totdeauna gata-gata să țîșnească de pe mal și s-o ia de-a dreptul prin rîu, făcînd apa să bolborosească și să clocotească în vârtejuri înspumate. Doar și la cinematograf tancurile merg la fel : de pe mal în apă și apoi se tot duc. Băiatul vedea puține filme și de aceea le ținea bine minte pe cele văzute. Bunicul îl ducea uneori la cinematograful de la ferma de prăsilă a sovhozului, aflată de partea cealaltă a muntelui. Astfel a apărut pe mal „tancul“, gata să se năpustească peste rîu. Mai erau și alte pietre — „rele“ sau „bune“, ba chiar „istete“ sau „proaste“.

Printre plante erau, de asemenea, unele „îndrăgite“, „curajoase“, altele „fricoase“, „nesuferite“ și de tot soiul. Scaietele țepos, bunăoară, era vrăjmașul lui principal. Băiatul se lupta cu el de zeci de ori pe zi. Nu se putea ști însă cînd va lua sfîrșit acest război : scaieții creșteau și se înmulțeau fără încetare. În schimb, rochița-rînduncii, deși tot buruiană, e cea mai înțeleaptă și mai veselă. Dimineata, ea întîmpină soarele mai frumos ca toate. Alte plante nu pricep nimic : dimineată sau seară, pentru ele e totuna. Dar rochița-rînduncii, de îndată ce apar primele raze, deschide ochii și începe să rîdă. Mai întîi deschide un ochi, apoi al doilea și una după alta se desfac toate cupele florilor. Albe, albăstrii, liliachii, fel de fel... Iar dacă stai lîngă ele liniștit, ți se pare că, trezindu-se, încep să-și șoptească ceva. Și furnicile știu asta. Dis-de-dimineată, ele aleargă pe rochița-rînduncii, se

uită la soare mijindu-și ochii și ascultă ce vorbesc florile între ele. Poate își povestesc visele ?

Ziua, mai ales la amiază, băiatului îi plăcea să se furișeze în lăstărișul de șiralgine. Zveltele șiralgine nu au flori, dar sînt mirositoare și cresc în tufe dese, ca niște insulițe, neîngăduind în jurul lor alte ierburi. Șiralginele sînt prieteni credincioși. Dacă ai vreo mîhnire și vrei să plîngi fără să te vadă cineva, între ele te poți ascunde mai bine ca oriunde. Și parfumul lor aduce cu mireasma pădurilor de pin. E plăcut să stai între ele : liniște, cald... Și, ce-i mai important, nu-ți acoperă cerul. Te culci pe spate și privești la cer. La început, printre lacrimi, nu deslușești mai nimic. Dar apoi se ivesc norii, alcătuiind acolo sus tot ce-ți dorește închipuirea. Norii știu că nu te simți prea grozav, că ai dori să te duci oriunde sau să zbori să nu te mai găsească nimeni și toți să ofteze pe urmă și să se vaite : „A dispărut băiatul, de unde să-l luăm ?“... Iar pentru ca așa ceva să nu se întîmple și tu să nu dispari nicăieri, ci să stai liniștit și să admiri norii, ei se vor preface în tot ce vrei tu. Unul și același nor se poate preface în fel de fel de lucruri. Trebuie numai să vezi ce anume înfățișează norii.

Da, e plăcut între șiralgine, mai ales că ele nu-ți acoperă cerul. Așa-s ele, șiralginele, cu mireasmă de pin...

Și cîte și mai cîte nu știa el despre plante. Față de colilia ce creștea pe fișia inundabilă de pe malul rîului se purta cu îngăduință. Coliliile sînt ierburi ciudate. Capete vînturate. Măturicile lor moi, mătăsoase nu pot trăi fără vînt. Încotro bate vîn-

tul, într-acolo se pleacă și ele. Și se pleacă toate deodată, ca la comandă. Iar dacă plouă ori se stîr-nește furtună, coliliile nu știu ce să se mai facă, unde să se aciueze. Se zbuciumă, cad, se lipsesc de pămînt. Dacă ar avea picioare, ar fugi pesemne unde ar vedea cu ochii... Dar se prefac numai. Cînd furtuna se potolește, ușuraticile colilii flutură iarăși în vînt : încotro bate vîntul, într-acolo și ele...

Singur, fără prieteni, băiatul trăia în mijlocul acelor lucruri nevinovate ce-l înconjurau și numai autoduba îl putea face să uite de toate și să o rupă la fugă spre ea. Orice s-ar spune, dar autoduba n-o poți asemui cu pietrele și nici cu ierburile. Cîte nu se găsesc într-însa !

Cînd băiatul ajunsese la pichet, autoduba tocmai oprea în spatele caselor, în dreptul curții. Casele stăteau cu fața spre rîu. Curtea cobora în pantă spre mal, iar pe partea cealaltă a rîului, chiar de pe malul spălat de ape, începea pădurea ce urca spre vîrfurile muntelui, astfel încît nu exista decît o singură cale de acces spre pichet — prin spatele caselor. De n-ar fi ajuns băiatul la timp, nimeni n-ar fi știut că autoduba sosise.

La acea oră, bărbații nu erau acasă, plecaseră cu toții din zorii zilei. Femeile trebăluiau prin gospodărie și băiatul strigă cît putu de tare spre ușile deschise :

— A sosit ! A sosit mașina-magazin !

Femeile începură să se agite. Se apucară să caute banii puși bine, apoi ieșiră una mai zorită ca alta. Bunica îi aruncă chiar o vorbă de laudă :

— Ian te uită ce mai băiețel ager avem !

Băiatul se simți măgulit, de parcă el ar fi adus autoduba. Era fericit că le dăduse de veste, că se putea năpusti, împreună cu ele, ca o vijelie, spre curtea din dos, că se putea înghesui alături de ele lângă ușa deschisă a autofurgonului. Dar aici, femeile îl uitară numaidecît. Nu le ardea de el. Ochii lor alergau peste mulțimea de mărfuri. Erau trei femei cu toatele : bunica, mătușa Bekei, sora mamei lui, nevasta celui mai important om de la pichet, pădurarul Orozkul, și nevasta lui Seidahmat — muncitor auxiliar — tînăra Gulgeamal, cu fetița în brațe. Doar trei femei. Dar se agitau atîta, tot alegînd și răscolind mărfurile, încît vînzătorul se văzu nevoit să le ceară să respecte rîndul și să nu mai trîncănească toate o dată.

Însă vorbele lui nu prea avură efect asupra femeilor. Întîi și-ntîi luară totul la rînd, apoi începură să aleagă, pe urmă să dea înapoi ce alese-seră. Puneau deoparte, măsurau, se ciorovăiau, stăteau la îndoială, de zeci de ori întrebau unul și același lucru. Una nu le plăcea, alta era prea scumpă, cealaltă nu avea culoarea potrivită... Băiatul stătea deoparte. Se plictisea. Dispăruse farmecul acelei așteptări a ceva neobișnuit, dispăruse bucuria încercată în momentul cînd zărise duba coborînd muntele. Acum, acesta se transformase într-o mașină obișnuită, plină cu tot felul de bulendre.

Vînzătorul stătea încruntat : femeile astea nu prea dădeau semne că ar avea de gînd să cumpere ceva. De ce a mai făcut atîta cale prin munți ?

Chiar așa era. Femeile băteau în retragere, le scăzuse avîntul, parcă obosiseră. Începură să se

dezvinovățească, ba una către alta, ba către vânzător. Bunica se văită cea dintii că n-are bani. Iar dacă n-ai bani, poți să cumperi ceva ? Mătușa Bekei nu se hotăra să cumpere prea multe în lipsa bărbatului. Era cea mai nenorocită femeie de pe lume pentru că nu avea copii. De aceea o bate Orozkul și tot de aceea suferă și bunicul : mătușa Bekei e a bunicului, e fata lui. Cumpără câteva fleacuri și două sticle de vodcă. Degeaba, fără nici un folos, tot ea o să aibă de suferit ! Bunica nu se putu abține :

— De ce-ți chemi singură beleaua pe cap ?
șuieră bătrîna ca să n-o audă vânzătorul.

— Mă privește ! i-o reteză scurt mătușa Bekei.

— Ești o proastă — șopti bunica și mai încet, cu răutate.

De n-ar fi fost de față vânzătorul, ce-ar mai fi ocărit-o pe mătușa Bekei ! Ehe, cînd se ceartă ele...

Le potoli tînăra Gulgeamal. Ea se apucă să explice vânzătorului că Seidahmat al ei o să meargă curînd la oraș, iar la oraș o să aibă nevoie de bani, așa că nu poate să desfacă băierile pungii.

Uite așa se îngrămădiră lîngă autodubă, cumpărare mărfuri „mai mult de o groază“, cum zise vânzătorul, și o porniră spre casă. Halal vînzare ! Scuipînd în urma muierilor, omul se apucă să-și strîngă mărfurile răscolite, ca apoi să treacă la volan și să plece. Atunci îl zări pe băiat.

— Tu ce vrei, urechiatule ? întrebă el. Băiatul avea urechile clăpăuge, gîtul subțirel, iar capul mare și rotund. Vrei să cumperi ceva ? Atunci grăbește-te că închid. Bani ai ?

Vînzătorul întrebasese doar așa, ca să se afie în treabă, dar băiatul îi răspunse cuviincios :

— Nu, nene, n-am bani — și clătină din cap.

— Ba eu zic că ai — spuse vînzătorul, prefăcîndu-se neîncrezător. Voi, ăștia de aici, sînteți bogați, doar vă faceți că sînteți săraci... Da-n buzunar n-ai bani ?

— Nu, nene — răspunse băiatul ca și mai înainte, sincer și serios, întorcîndu-și pe dos buzunarul rupt. (Celălalt era cusut pe de-a-ntregul.)

— Înseamnă că i-ai pierdut pe undeva ! Caută pe unde te-ai jucat, o să-i găsești.

Tăcură.

— Al cui ești ? îl întrebă iarăși vînzătorul. Nu cumva al bătrînului Momun ?

Băiatul dădu din cap, încuviințînd.

— Îi ești nepot ?

— Da — și băiatul dădu iar din cap.

— Dar maică-ta unde e ?

Băiatul nu răspunse. Nu-i venea să vorbească despre asta.

— N-aveți nici o știre de la ea ? Ori nici tu nu știi ?

— Nu știu.

— Dar taică-tău ? Nici de el nu știi ?

Băiatul tăcu și de astă dată.

— Păi cum vine asta, draguțule, să nu știi nimic ? ! îl muștră vînzătorul în glumă. Bine, nu-i nimic. Ține ! Și-i întinse un pumn de bomboane. Să fii sănătos !

Băiatul se sfia.

— Ia-le, ia-le ! Nu mă ține-n loc. Trebuie să plec.

Băiatul băgă bomboanele în buzunar, pregătindu-se să o rupă la fugă pe lângă autodubă, ca s-o însoțească pînă iese în drum. Îl chemă și pe Baltek, un cîine nemaipomenit de leneș și flocos. Orozkul amenința mereu că o să-l împuște : „De ce să mai ținem asemenea javră ?“ Însă bunicul îl tot îndupleca să mai amîne : trebuie să facă rost de un cîine ciobănesc, iar pe Baltek să-l ducă undeva și să-l lase acolo. Lui Baltek nu-i păsa de nimic : cînd era sătul, dormea, dacă era flămînd, se gudura, doar-doar i s-o arunca niscai resturi. Iată ce cîine era Baltek. Cîteodată, din plictiseală, alerga după mașini. E drept, nu prea departe. Abia pornea, că se și întorcea spre casă cu coada între picioare. Un cîine pe care nu te poți bizui. Totuși e mai bine de o sută de ori să alergi cu un cîine decît fără. Oricum ar fi, tot cîine e...

Pe furiș, să nu-l vadă vînzătorul, băiatul îi aruncă lui Baltek o bomboană. „Ia seama — îl preveni el — o să fugim mult.“ Baltek scheună, dînd din coadă : ar mai fi vrut una. Dar băiatul nu îndrăznea să-i mai arunce o bomboană : ar putea să-l jignească pe vînzător, că doar nu pentru cîine i-a dat un pumn întreg.

Tocmai atunci apăru și bunicul. Fusesse la stupină. De la stupină nu se vede ce se petrece în curte. Dar se nimeri ca bunicul să ajungă la timp, înainte de plecarea mașinii. Din întîmplare. Altminteri, nepotul ar fi rămas fără ghiozdan. În ziua aceea i-a surîs norocul.

Bătrînul Momun, pe care oameni preaînțelepți îl porecliseră Momun Descurcărețul, era cunoscut de toți locuitorii din district. Și el îi cunoștea pe

toți. Porecla aceasta se datora statorniceii sale bună-voințe față de toți cei pe care îi cunoștea cît de cît, însușirii sale de a fi gata totdeauna să facă ceva pentru cineva, să servească pe oricine. Dar osîrdia lui nu era prețuită de nimeni, așa cum nu s-ar mai prețui aurul dacă s-ar da pe degeaba. Nimeni nu-i arăta lui Momun respectul de care se bucurau bătrînii de vîrsta lui. Cu el se purtau simplu. Se întîmpla uneori ca la praznicul vreunui bătrîn de vază din seminția Bugu — Momun era bughin de obîrșie și, fiind foarte mîndru de originea lui, nu lăsa niciodată să-i scape praznicele celor de un neam cu el — să-l pună să taie vitele, să întîmpine oaspeții de seamă și să-i ajute să descalece, să servească ceaiul, ba chiar să spargă lemne sau să aducă apă. Parcă-i puțină alergătură la un praznic mare, cu oaspeți de pretutindeni? Și la orice-l-ar fi pus pe Momun, făcea iute, cu ușurință și, mai cu seamă, nu se lăsa pe tînjeală ca alții. Nevestele tinere din ail¹, care trebuiau să primească și să hrănească această liotă de musafiri, văzînd cum se descurcă Momun cu treburile, spuneau :

— Ce ne-am fi făcut fără Momun Descurcă-rețul ?

Și astfel, bătrînul acesta, venit de departe cu nepotul său, se pomenea în rolul unui ajutor de diighit² însărcinat cu pregătirea samovarului. Oricine în locul lui Momun s-ar fi simțit jignit de moarte, dar lui nu-i păsa.

¹ Sat kirghiz. (n. t.)

² Tînăr îndrăzneț, viteaz, puternic, bun călăreț (n. t.)

Și nimeni nu se mira că Momun Descurcărețul servea musafirii, de aceea a și rămas pentru toată viața Momun Descurcărețul. El singur este vinovat că-i privit astfel. Iar dacă vreun străin își exprima mirarea — de ce adică pe el, om bătrîn, îl pun la corvoadă femeile? Oare au dispărut flăcăii din ai-lul acesta? — Momun răspundea :

— Răposatul a fost fratele meu. (Pe toți bughinii îi socotea frații lui. Dar în aceeași măsură îi erau „frați“ și ceilalți oaspeți.) Cine, dacă nu eu, se cade să trebăluiească la praznicul lui? Asta, fiindcă noi, bughinii, ne tragem de la străbuna noastră Maica Cerboaica cea Cornută. Iar ea, Maica Cerboaica, ne-a lăsat poruncă să trăim în prietenie, și în viață și după moarte...

Uite așa era el, Momun Descurcărețul!

Toți îl tutuiau, și tineri, și bătrîni; pe seama lui puteai să faci glume fiindcă era un bătrîn blajîn; puteai nici să nu-l iei în seamă, fiindcă era un bătrîn supus, smerit. Nu degeaba se spune că oamenii nu-l iartă pe cel ce nu știe să se facă respectat. Iar el nu știa.

Momun se pricepea la multe lucruri. Era dulgher, curelar și știa mai bine ca oricine să grămădească finul în claie. Pe vremuri, cînd era mai tînăr, ridica niște clăi la colhoz, că iarna îți părea rău să le desfaci. Ploaia aluneca de pe ele ca apa de pe gîscă, iar omătul se așternea ca un acoperiș tugiuit. În timpul războiului, fiind mobilizat la muncă, a lucrat la construcția uzinelor de la Magnitogorsk, unde-i mersese vestea de stahanovist. Cînd s-a întors a clădit casele de la pichet, apoi a lucrat la pădure. Se îngrijea de pădure, deși era

angajat ca muncitor auxiliar, iar Orozkul, ginerele lui, își petrecea cea mai mare parte din vreme în vizite și ospete. Numai când aveau inspecție de la centru, Orozkul le arăta pădurea, organiza vânătoarea — ca un adevărat stăpîn ce era !... Momun îngrijea de vite, vedea de stupină. Toată viața, din zori și pînă-n noapte, și-o petrecuse muncind, dar nu învățase să se facă respectat.

Momun nu avea nici măcar înfățișare de aksakal¹. Nu era nici grav, nici impunător, nici aspru. Era om bun și dintr-o ochire ghiceai la el această ingrată însușire omenească. Totdeauna astfel de oameni sînt dăscăliți : „Nu fi bun, fii rău ! Așa e bine ! Fii rău !“ Dar, spre nenorocirea lui, el a rămas bun, cu neputință de îndreptat. Fața îi era zîmbitoare și zbîrcită-zbîrcită, iar în ochi veșnic îi stăruia întrebarea : „Dorești ceva ? Vrei să fac ceva pentru tine ? Îndată ! Spune-mi numai de ce ai nevoie...”

Nasul lui era ca un cioc de rață, și moale, de parcă nu avea zgîrci, iar statura mică : ia, acolo, un bătrînel sprintar, cît un copilandru.

Nici măcar o barbă ca lumea nu-i fusese dat să aibă. Două-trei fire roșcate pe bărbia spîină. Asta-i era toată barba. Mai mare rîsul !

Nu-i același lucru cînd vezi pe drum un bătrîn arătos cu barba ca un snop, purtînd șubă largă, cu guler din blană de miel, și căciulă scumpă. Ba mai călărește și pe un cal falnic, cu șaua bătută în argint. Ai zice că-i un proroc sau un înțelept.

¹ „Barbă albă“, om bătrîn, căpetenie ; termen de respect pentru bătrîni. (n.t.)

Unuia ca el nu-i rușine să i te închini. Unul ca acesta pretutindeni e respectat și cinstit ! Însă Momun s-a născut să fie doar Momun Descurcărețul. Singurul lui noroc consta, poate, în faptul că nu se sinchisea de impresia pe care o lăsa și nu se temea că-și pierde prestigiul în ochii cuiva. (Nu m-am așezat cum se cuvine, n-am răspuns cum se cuvine, n-am făcut, n-am dres, n-am...) În această privință, fără măcar să bănuiască, Momun era un om de-a dreptul fericit. Mulți oameni mor nu atît din pricina bolilor cît mai ales din pricina veșnicei, nepotolitei, mistuitoarei patimi de a părea mai mult decît ceea ce sînt. (Cine nu dorește să pară deștept, merituos, frumos, iar pe deasupra, de temut, drept și hotărît ?...)

Dar Momun nu era astfel. Era un om ciudat și, cu el, oamenii se purtau ca atare.

Numai într-un singur fel puteai să-l jignești de moarte pe Momun : să nu-l fi chemat la sfat cînd se punea la cale praznicul cuiva. Atunci se supăra rău și se simțea nespus de obidit, nu pentru că-l ocoliseră — la asemenea adunări, el tot nu spunea mare lucru — ci pentru că se încălca o datorie strămoșească.

Momun avea necazurile și durerile lui, din pricina cărora se frămînta și plîngea nopțile. Străinii nu știau acest lucru. Dar ai lui știau.

Cînd îl văzu pe nepot lîngă autofurgon, înțelese că băiatul e amărît și-l frămîntă ceva. Dar cum vînzătorul era un străin, bătrînul se îndreptă mai întîi spre el. Sări iute din șa, întinzîndu-i amîndouă mîinile :

— Assalam aleikum¹, mărite negustor! rosti el jumătate în glumă, jumătate în serios. Ajuns-a cu bine caravana? Îți merge bine negoțul? Momun strînse bucuros mîna vînzătorului. Cîtă apă a mai curs de cînd nu ne-am văzut! Bine-ai venit!

Vînzătorul îi răspunse, rîzînd cu îngăduință de cuvintele lui și de înfățișarea-i nearătoasă: purta aceleași cizme hărtănite din pînză cauciucată, aceiași pantaloni din pînză de casă cusuți de babă, același surtuc jerpelit, aceeași pălărie de pîslă, decolorată de ploaie și de soare.

— Caravana a sosit cu bine. Numai că nu știu cum se întîmplă că negustorul vine și voi v-ascundeți de el prin văi și prin păduri. Iar nevestelor le dați în grijă să țină strîns banul, cum ții sufletul înainte de moarte. Aici, chiar de-ai aduce grămezi de mărfuri, nu cumpără nimeni.

— Nu te supăra, drăguțule — se scuză Momun, rușinat. Dacă știam că vii, nu plecam de acasă. Cît despre bani, dacă nu-s, nu-s. Cînd o să vindem cartofii, la toamnă...

— Povești! îl întrerupse vînzătorul. Las' că vă știu eu pe voi, bai² puturoși! Stați la munte, aveți pămînt și fînețe cît vă pofteste inima, iar pădurilor nici în trei zile nu le dai ocol. Vite ți-neți? Stupină aveți? Și după bani vi se rupe inima! Hai, cumpără o plapumă de mătase ori o mașină de cusut, mai am una...

— Doamne, da' n-am atîția bani! se dezvinovăți Momun.

¹ Formulă de salut. (n.t.)

² Bogătaș în Asia centrală. (n.t.)

— Vezi să nu te cred ! Ești zgîrcit, moșule, strîngi banii la ciorap. La ce bun ?

— Nu, zău, mă jur pe Maica Cerboaica cea Cornută !

— Ia atunci niște velur să-ți faci pantaloni.

— Aș lua, mă jur pe Maica Cerboaica...

— E-e, îmi pierd vremea de pomană cu dumneata. Am venit degeaba pînă aici. Da' Orozkul unde este ?

— E plecat de azi-dimineață. Mi se pare că s-a dus la Aksai. Are treburi pe la ciobani...

— S-a dus în ospetie, care va să zică — preciză vînzătorul cu tîlc.

Se lăsă o tăcere stînjenitoare.

— Nu te supăra, drăguțule — vorbe iarăși Momun. La toamnă, dacă dă Dumnezeu, vindem cartofii și...

— Pîn' la toamnă e mult.

— Dacă-i așa, nu te supăra. Hai, fii bun și vino să bei un ceai.

— Nu de-asta am venit — refuză vînzătorul.

Era gata să închidă ușa autodubei cînd îl zări pe nepot lingă bătrîn, ținînd cîinele de ureche, gata s-o ia la goană după mașină.

— Cumpără măcar un ghiozdan. Poate că e timpul ca băiatul să meargă la școală. Cîți ani are ?

Momun se agăță numaidecît de această idee : măcar ceva să cumpere de la acest vînzător artăgos și, într-adevăr, nepotul are nevoie de ghiozdan, la toamnă o să meargă la școală.

— Așa e — se agită Momun — nici nu m-am gîndit. Păi cum ? Are șapte ani, a pornit pe opt... Hai, vino încoace — își chemă el nepotul.

Bunicul își scotoci buzunarele, de unde scoase o hîrtie de cinci ruble. O ținea, desigur, ascunsă de multă vreme, căci era cam roasă.

— Poftim, urechiatule ! Vînzătorul îi făcu șiret cu ochiul și-i înmîină ghiozdanul. Acum să te ții de învățătură ! De n-o să te împaci cu școala, vei rămîne pentru totdeauna în munți cu bunicul.

— O să se împace ! E isteț — răspunse Momun, numărînd restul. Apoi își privi nepotul, care ținea stîngaci ghiozdanul cel nou, și-l trase spre dînsul. Las' că-i bine. La toamnă te duci la școală — spuse el încetișor.

Palma grea, bătucită a bătrînului se lăsă blînd pe capul băiatului. Acesta simți că i se ridică un nod în gît, simți trupul slab al bunicului, lipit de el, și mirosul obișnuit al hainelor lui. Mirosea a fin uscat și a sudoare de om care muncește. Un om devotat, de nădejde și drag ; era poate singurul pe lume care-l iubea ca ochii din cap. Un bătrînel blajin, simplu și cam ciudat, pe care cei ce se cred deștepți l-au numit Momun Descurcărețul... Și ce dacă ? Oricum ar fi, e bine totuși că are și el un bunic.

Băiatul nici nu bănuia că bucuria lui va fi atît de mare. Pînă acum nici nu se gîndise la școală ; văzuse doar copiii mergînd la școală, tocmai dincolo de munți, în satele de lîngă Issîk-Kul, unde se ducea cu bunicul la praznicele bătrînilor de vază din semînția Bugu.

Din această clipă nu se mai despărți de ghiozdan. Bucuros, alergă degrabă să se laude la toți locatarii pichetului. Mai întîi i-l arătă bunicii — uite, mi l-a cumpărat bunicul ! — apoi mătușii

Bekei. Se bucură și ea de ghiozdan, lăudându-l pe băiat.

Rar se întâmpla ca mătușa Bekei să fie în toane bune. De cele mai multe ori, posomorită și ursuză, nici nu-l băga în seamă pe nepotu-său. Nu-i ardea de el. Avea necazurile ei. Bunica zicea că, dacă ar avea copii, ar fi cu totul altă femeie. Și Orozkul, bărbatul ei, ar fi alt om. Atunci și bunicul ar fi altul, nu așa cum este. Cu toate că avea două fete — pe mătușa Bekei și pe mama băiatului, sora cea mică — tot nu era bine ; rău e când n-ai copii, dar și mai rău când copiii n-au copii ! Așa zice bunica. Cine s-o înțeleagă ?...

De la mătușa Bekei, băiatul dădu fuga să arate ghiozdanul tinerei Gulgeamal și fetiței ei. Iar de aici porni spre fîneață, unde cosea Seidahmat. Trecu din nou în fugă pe lîngă „cămila“ cea roșcată — și iar nu avu timp s-o mîngîie pe cocoasă — pe lîngă „șă“, pe lîngă „lup“ și pe lîngă „tanc“. Trecu mai departe, tot pe mal, pe poteca dintre tufișurile de cătină. Apoi, prin poloagele lungi de fîn cosit din luncă, ajunse la Seidahmat.

Azi, Seidahmat era singur la coasă. Bunicul își cosise de mult parcela sa, ca și pe cea a lui Orozkul. Au cărat și fînul. Bunica și mătușa Bekei îl strîngeau cu grebla, Momun îl făcea grămăjoare, iar băiatul îl ducea la căruță. Îi ajuta bunicului. Au ridicat două stoguri lîngă grajd. Bunicul le-a clădit atît de bine, că n-o să le pătrundă ploile. Niște stoguri netede, de-ai fi zis că-s pieptănate. Așa le face an de an. Orozkul nu cosește niciodată, lasă totul în spinarea socrului. Ce să-i faci, el e șeful. „Dacă vreau, zice, vă dau afară din slujbă în doi

timpi și trei mișcări“. Asta le-o spune bunicului și lui Seidahmat. Și numai cînd e băut. Nu-l dă el afară pe bunicul ! Cine va mai munci în locul lui ? Cum s-ar descurca fără el ? Să-ncerce numai ! În pădure e mult de lucru, mai ales toamna. Bunicul zice că pădurea nu-i ca turma de oi, nu se răzlețește. Dar nu înseamnă că trebuie s-o veghezi mai puțin, fiindcă, de se întîmplă vreun incendiu sau de sus, din munte, se pornește vreo viitură, copacul nu se ferește, nu se mișcă din loc, ci piere acolo, în picioare. Pentru asta, vezi bine, există pădurarul : să nu piară copacul. Pe Seidahmat, Orozkul nu-l alungă pentru că e pașnic și supus. Nu se amestecă în nimic și nu cîrtește. Își vede de treabă. Dar cu toate că e un flăcău pașnic și zdravăn, e tare leneș, îi cam place să doarmă. De aceea s-a și angajat pădurar. Bunicul spune că flăcăii de-o seamă cu el conduc mașinile și ară cu tractoarele la sovhoz ; pe cînd Seidahmat și-a lăsat cartofii din grădină să-i năpădească loboda. A trebuit ca Gulgeamal, cu copilul în brațe, s-o scoată singură la capăt cu grădina.

Seidahmat a lungit-o și cu cositul. Pină și bunicul l-a ocărît alaltăieri. „Iarna trecută, zice, mi-a fost milă de vite, nu de tine. De-aia ți-am dat fîn. Dacă te gîndești iar la fînul cosit de brațele astea bătrîne, spune limpede, o să cosesc eu și pentru tine.“ Cuvintele bunicului l-au pătruns : azi-dimineață, Seidahmat a luat coasa la spinare și s-a pus pe treabă.

Auzind în spatele său pași repezi, Seidahmat se întoarse, ștergîndu-și sudoarea cu mîneca :

— Ce-i cu tine ? Te-au trimis să mă chemi ?

— Nu... Uite, am ghiozdan! Bunicul mi l-a cumpărat. O să mă duc la școală.

— De-asta ai venit? Seidahmat izbucni în râs. Moș Momun e cam... — făcu el, răsucindu-și degetul la tâmplă. Și tu la fel! Ia să vedem cum e ghiozdanul? Îi încercă încuietoarea, îl întoarse pe toate părțile și i-l înapoie băiatului, clătinând batjocoritor din cap. Ia stai! exclamă el. La care școală o să te duci? Unde se află școala asta a ta?

— Cum la care școală? La cea de la fermă.

— Adică cea din Gelesai?! se minună Seidahmat. Păi pînă acolo îs nu mai puțin de cinci kilometri peste munte.

— Bunicul a zis c-o să mă ducă pe cal.

— În fiecare zi dus și-ntors? Ciudat bătrîn! Nu i-ar strica să meargă și el la școală. Să stea cu tine în bancă, iar cînd se termină lecțiile, înapoi! Seidahmat începu să rîdă în hohote.

Murea de rîs închipuindu-și-l pe moș Momun la școală, în aceeași bancă cu nepotul său.

Băiatul tăcea, descumpănit.

— Ei, am zis și eu așa, ca să mai rîdem — lămurii Seidahmat și-i dădu un bobîrnac în nas, trăgîndu-i peste ochi chipiul bunicului. Momun nu purta chipiul de uniformă al administrației silvice, îi era rușine. („Ce, eu mi-s șef? Nu schimb căciula mea de kirghiz cu nimic altceva!“) Vara purta o pălărie de pîslă, veche de cînd lumea, o „fostă“ ak-kalpak — o tichie albă, tivită pe margini cu saten negru, ros — și iarna un tetebei¹ de

¹ Căciulă. (n. t.)

oaie, de pe timpuri și acesta. Chipiul verde de la uniforma de pădurar îl purta nepotul.

Băiatului nu-i plăcu felul zeflemitor în care Seidahmat primi vestea. Își ridică încrunțat chipiul de pe frunte, iar cînd Seidahmat vru să-i mai dea un bobîrnac, își trase capul într-o parte, răstîndu-se :

— Lasă-mă-n pace !

— Ia te uită ce furios e ! zîmbi Seidahmat. Hai, nu te supăra. Ai un ghiozdan cum nu se poate mai frumos. Și-l bătu ușurel pe umăr. Iar acum, șterge-o ! Mai am de cosit o grămadă...

Scuipînd în palme, Seidahmat apucă iarăși coasa.

Băiatul o porni în fugă spre casă, pe aceeași potecă, pe lîngă aceleași pietre. Deocamdată n-avea vreme să se joace cu ele. Să ai ghiozdan e o treabă serioasă !

Lui îi plăcea să vorbească singur. Dar acum se adresă ghiozdanului : „Să nu-l crezi, bunicul meu nu-i de loc așa. E om bun, nu e șmecher și din pricina asta toți rîd de el. Nu-i de loc șmecher. O să ne ducă pe amîndoi, pe mine și pe tine, la școală. Tu zici că nu știi unde-i școala ? Nu-i așa departe. O să-ți arăt. Ne vom uita la ea cu binoclul, de pe Muntele Străjii. O să-ți mai arăt și vaporul meu cel alb. Dar mai întîi trebuie să tragem o fugă pînă-n șopron. Acolo am ascuns binoclul. Ar trebui să am grijă de vițel, însă de fiecare dată mă duc să privesc vaporul cel alb. Vițelul nostru e mare acum, nu-l mai poți ține, te biruiește. Și-a făcut obiceiul să sugă tot laptele, iar vaca e mama

lui și nu-i pare rău de lapte, înțelegi? Mamelor niciodată nu le pare rău de nimic. Așa zice Gulgeamal, că are și ea o fetiță... Curînd or să mulgă vaca și pe urmă noi o să mînăm vițelul la păscut. Atunci o să ne urcăm pe Muntele Străjii, să vedem vaporul alb. Eu stau de vorbă și cu binoclul! Acum o să fim trei: eu, tu și binoclul.“

Astfel se întorcea băiețelul acasă. Îi plăcea nespus de mult să vorbească cu ghiozdanul. Avea de gînd să continue discuția, să-i povestească despre sine lucruri pe care ghiozdanul nu le știa încă. Dar fu întrerupt. Undeva alături răsună un tropot de cal. Dintre copaci apărură un călăreț pe un cal sur. Era Orozkul. Se întorcea și el acasă. Calul sur Alabaș, pe care nimeni în afară de Orozkul n-avea voie să încalece, era gătit cu șaua de sărbătoare, cu scări de aramă, ham de piele peste piept și poadoabe de argint.

Lui Orozkul îi alunecase pălăria pe ceafă, dezvelindu-i fruntea îngustă și roșie. Îl toropise căldura și picotea în șa. Tunica de velur, croită cam stîngaci după modelul celor purtate de șefii de la raion, era descheiată la toți nasturii. Cămașa albă îi ieșise de sub cingătoare. Era ghiftuit și beat. Se întorcea dintr-o vizită, unde băuse kumis¹ și mîncase carne pînă nu mai putuse.

Odată veniți în munți la pășunatul de vară, ciobanii și herghelegii din împrejurimi îl poșteau deseori pe Orozkul în vizită. Avea printre ei prieteni vechi. Dar îl invitau și din interes. Orozkul era un om folositor. Mai cu seamă pentru cei ce își

¹ Băutură din lapte de iapă fermentat. (n.t.)

făceau case, dar stăteau mai mult la munte. Nu poți părăsi turma ca să-ți vezi de treburile. Și de unde să-ți procuri material de construcție, lemnul, mai ales ? Dar de te ai bine cu Orozkul, poți face rost de doi-trei bușteni din rezervație, pe sprinceană. Altfel, toată viața cutreieri cu turma prin munți, iar casa n-o mai isprăvești în vecii vecilor...

Picotind în șa, greoi și trufaș, Orozkul călărea sprijinindu-și nepăsător în scări vârful cizmelor de box.

Mai că nu zbură de pe cal, de uimit ce fu când băiatul îi ieși înainte, fluturându-și ghiozdanul.

— Nene Orozkul, eu am ghiozdan ! O să merg la școală. Uite ce ghiozdan am !

— Ptiu, lua-te-ar să te ia ! sudui Orozkul, trăgînd speriat de frîu. Îl privi pe copil cu ochi de om beat, umflați și înroșiți de somn : Ce-i cu tine ? De unde vii ?

— Mă duc acasă. Eu am ghiozdan și am fost să i-l arăt lui Seidahmat — rosti băiatul, cu vocea stinsă.

— Bine, joacă-te... — mormăi Orozkul și, clătinîndu-se nesigur în șa, porni mai departe. Ce-i păsa lui de ghiozdanul ăsta idiot, de copilul ăsta părăsit de părinți, nepotul nevestei, cînd el a fost într-atîta năpăstuit de soartă, că Dumnezeu nu i-a dăruit nici un fiu, sînge din sîngele lui, pe cîtă vreme altora le dă cu duiumul, fără număr...

Orozkul se smiorcăi, suspinînd. Ura și părerea de rău îl sufocau. Îi părea rău de el, că viața trece fără urmă, și în suflet i se aprindea ura împotriva neveste-si, care nu făcea copii. Numai ea e de

vină, blestemata, au trecut atîția ani și tot stearpă a rămas...

„Ți-arăt eu ție!“ o amenință Orozkul în gînd, strîngîndu-și pumnii cărnosi, și gemu înăbușit ca să nu izbucnească în plîns. Știa că, îndată ce va ajunge acasă, o va bate. Așa se întîmpla de fiecare dată cînd Orozkul se îmbăta. Acest om cît un taur își pierdea mințile de necaz și de ură...

Băiatul mergea în urma lui pe cărare și rămase uimit cînd, deodată, Orozkul dispăru din fața lui. Acesta coti spre rîu, sări de pe cal, aruncă frîul și o luă de-a dreptul prin iarba înaltă. Mergea aplecat, clătinîndu-se, cu capul între umeri, acoperindu-și obrazul cu mîinile. Lîngă mal, se lăsă pe vine și, luînd apă în pumni, și-o aruncă pe față.

„Pesemne îl doare capul de căldură“ — gîndi băiatul, văzîndu-l ce face. El nu știa că Orozkul plîngea și nu-și putea stăpîni hohotele. Plîngea pentru că nu fiul lui îi ieșise în întîmpinare, pentru că nu găsisese în el nimic care să-l îndemne să spună măcar cîteva vorbe ca lumea acestui copil cu ghiozdan.

II

DE PE VIRFUL MUNTELUI

Străjii se deschidea în toate părțile o priveliște nefîrșită. Culcat pe burtă, băiatul potrivea binoclul. Era un binoclu mare de cîmp. Îl primise bunicul cîndva, ca răsplată pentru anii îndelungați de slujbă la pichet. Bătrînului nu-i plăcea să umble cu binoclul : „Ochii mei sînt la fel de buni“ — spunea el. În schimb, nepotul îl îndrăgise tare mult.

De astă dată venise pe munte cu binoclul și cu ghiozdanul.

La început, obiectele săreau și se amestecau în vizorul rotund, apoi căpătau claritate și stabilitate. Asta era mai interesant ca orice. Băiatul își ținea răsufierea, să nu scape centrul focarului, și admira priveliștea de parcă el însuși o zămislise. Apoi își muta privirea spre un alt punct, și din nou totul se năruia și se amesteca. Atunci începea să învîrtă ocularele.

De aici puteai să vezi totul de jur împrejur. Cele mai semețe piscuri înzăpezite, mai sus de care nu se mai află decît cerul. Ele sălășluiau din-

colo de toți munții, deasupra lor și chiar deasupra pământului întreg. Se vedeau și munții aflați mai jos decît cei acoperiți de zăpezi — munți păduroși, îmbrăcați la poale cu desișuri de foioase, iar mai sus, cu codri întunecoși de pin. Și munții Kughei, ațintiți spre soare ; pe coastele Kugheilor nu creștea altceva decît iarbă. Se vedeau și munți mai mici, de partea cealaltă, unde era lacul — niște povîrnișuri stîncoase și golașe. Aceste povîrnișuri se lăsau spre vale, iar valea se unea cu lacul. În acea parte se întindeau cîmpii, grădini și așezări omenеști... Verdeața semănăturilor era ici-colo smălțată cu ochiuri galbene. Se apropia vremea secerișului. Pe drumuri goneau mașini minuscule, ca niște șoareci, și în urma lor se învolburau cozi lungi de praf. Iar la capătul cel mai îndepărtat al pământului, unde abia ajungeai cu privirea, dincolo de țărmul nisipos, licărea linia bombată a lacului. Era Issîk-Kul-ul. Acolo, apa și cerul alcătuiau o singură linie. Mai departe nu mai era nimic. Lacul strălucea liniștit și pustiu, doar lîngă mal, cu greu puteai zări cum se zbătea spuma talazurilor.

Băiatul privi multă vreme într-acolo. „Vaporul alb nu s-a ivit încă — spuse el către ghiozdan. Hai să ne mai uităm o dată la școală.“

De aici se vedea toată valea din spatele muntelui. Cu binoclul puteai să deslușești chiar și caierul din mîinile bătrînei așezate lîngă o casă, sub fereastră.

Depresiunea Gelesai era despădurită, dar ici-colo mai rămăsese, după tăiere, cîte un pin singuratic. Cîndva aici fusese pădure. Acum se aflau adăposturile vitelor, unul lîngă altul, cu acoperi-

șurile de ardezie, și grămezi înalte de paie și bălegar. Aici țineau vitele tinere, de prăsilă, de la ferma de lapte. Puțin mai încolo se afla o ulicioară scurtă — întreg sătucul crescătorilor de vite. Ulicioara cobora de pe un delușor. Taman în capătul ei, chiar la margine, se găsea o căsuță ce nu părea locuită. Aceasta era școala de patru ani. Copiii din clasele mai mari învățau la școala-internat de la sovhoz. Aici învățau numai cei mici.

Băiatul se ducea în sătuc la felcer când îl durea în gât. Mergea cu bunicul. Acum privea îndelung prin binoclu școala micuță, acoperită cu țiglă roșie, cu hornul strîmb, cu inscripția scrisă pe o bucată de placaj : „Мектеп¹“. Nu știa să citească, dar ghicea că tocmai acest cuvînt era scris acolo. Prin binoclu se vedea totul ca-n palmă, pînă în cele mai mici amănunte : cuvinte zgîriate pe tencuiala zidului, geamurile lipite cu chit în rama ferestrei, șipcile strîmbe și zgrunțuroase ale verandei. Își închipuia cum se va duce acolo cu ghiozdanul său și cum va intra pe ușa de care acum atîrna un lacăt greu. Dar acolo, ce o fi acolo, dincolo de ușa aceea ?

Cînd nu mai rămase nimic de privit la școală, băiatul îndreptă iarăși binoclul spre lac, dar toate erau ca și mai-nainte. Vaporul alb nu apăruse încă. Băiatul se întoarse cu spatele spre lac, lăsă binoclul deoparte, îndreptîndu-și privirea către poalele muntelui. Jos de tot, pe fundul văii alungite, scînteia rîul vijelios, învolburîndu-se pe la numeroasele-i praguri. Alături de rîu șerpuia pe mal dru-

¹ Școală. (n.t.)

mul și, o dată cu râul, drumul se pierdea la întorsura defileului. Malul opus era abrupt și păduros. De acolo începea rezervația din San-Taș, urcând sus, în munți, pînă la piscurile înzăpezite. Cel mai departe se cățarau pinii. Printre stînci și zăpezi, ei se zburleau ca niște perii negre pe crestele lanțurilor muntoase.

Băiatul surise zeflemitor privind casele, magazinele și dependințele din curtea pichetului. De sus păreau atît de mici și de șubrede ! Mai departe de pichet, pe mal în jos, zări pietrele sale dragi. Pe toate — „cămila“, „lupul“, „șaua“, „tancul“ — înțiași dată, de aici, de pe Muntele Străjii, le zărise prin binoclu și tot atunci le și botezase.

Zîmbi ștregărește, se ridică în picioare și aruncă o piatră în direcția pichetului. Piatra căzu la cîtiva pași de el. Se așeză iar jos și se apucă să cerceteze pichetul prin binoclu. Mai întîi privi prin lentilele cele mari — casele fugiră departe-departee, făcîndu-se mici ca niște jucării. Bolovanii se transformară în pietricele, iar zăgazul bunicului de pe prundiș părea și mai caraghios : numai bun să se scalde vrăbiile într-însul. Zîmbind, își roti capul și întoarse binoclul, schimbînd ocularele. Pietrele sale dragi, acum uriașe, păreau că se sprijină cu fruntea de lentilele binocului. „Cămila“, „lupul“, „șaua“, tancul“ erau foarte impunătoare cu știrbiturile și crăpăturile lor, cu petele de licheni ruginii pe margini, semănînd într-adevăr cu imaginea pe care ele i-o sugeraseră băiatului. «Uf, ce „lup“ grozav ! Ehei, dar „tancul“ e și mai grozav !...»

Dincolo de pietroaie, în întrîndul din prundiș, se afla zăgazul bunicului. În binoclu, acest loc de

lingă mal se vedea bine. Aici, apa se abătea parcă în fugă din firul repede al râului și, bolborosind printre praguri, se reîntorcea în vîltoare. În prundiș, apa ajungea numai pînă la genunchi, dar curentul era atît de repede, încît putea destul de ușor să tîrască un băiețel ca el în mijlocul torențului. Pentru a nu-l fura apa, băiatul se agăța de răchitele de pe mal. Tufișurile creșteau chiar în margine, unele ramuri aflîndu-se pe uscat, celelalte fiind spălate de rîu. Astfel se cufunda în apă. Dar ce scîldat mai era și ăsta ? Ca un cal priponit ! Și cîte neplăceri avea, cîte ocări ! Bunica îl muștra într-una pe bunicul : „O să se înece, treaba lui, eu n-o să mișc un deget. Nu-mi pasă ! N-are decît să-și facă de cap ! Taică-său și maică-sa l-au părăsit. Mie mi-e de ajuns cîte griji am pe cap, n-am nici o putere“.

Ce să-i răspunzi ? N-ai ce să-i zici, că-i bătrînă și are dreptate. Dar și de flăcăiaș îi părea rău. Rîul curgea atît de aproape, chiar pe sub poartă. Oricît l-ar fi amenințat bătrîna, el tot ar fi intrat în apă. Atunci Momun s-a gîndit să construiască în prundiș un zăgaz din piatră, să aibă copilul unde să se scalde fără teamă.

Bătrînul a cărat multe pietre, alegîndu-le pe cele mai mari, să nu le ia curentul apei. Le căra ținîndu-le lipite de burtă și, intrînd în apă, le așeza una peste alta, cu socoteală, ca apa să curgă în voie printre ele. Caraghios, uscățiv, cu bărbuța sa rară, cu pantalonii uzi lipiți de trup, a lucrat o zi întreagă la zăgaz. Seara căzuse lat, tușea, iar șalele îi întepeniseră. Atunci, bunica s-a dezlănțuit ca o furtună :

— Al mic e prost fiindcă-i mic, dar ce să mai zici de prostu' al bătrîn? La ce dracu te zbați atîta? Îi dai să mănînce, să bea, ce mai vrei? Îi îngădui toate nebuniile! Oh, asta n-o să ducă la nimic bun...

Dar orice s-ar spune, zăgazul ieșise o minunăție. De atunci, băiatul se scălda fără teamă. Ținîndu-se de o crenguță, cobora de pe mal și se arunca în apă. Și negreșit cu ochii deschiși pentru că și peștii înoată în apă cu ochii deschiși. Avea o dorință ciudată: voia să se prefacă în peștișor și să înoate pe rîu în jos.

Privind zăgazul prin binoclu, băiatul își închipuia cum își scoate cămașa, apoi pantalonii și, zgribulindu-se, se aruncă gol în apă. Apa rîurilor de munte e totdeauna rece, îți taie răsufarea, dar apoi te obișnuiești. Își închipuia cum, ținîndu-se de ramura de răchită, se azvîrle în șuvoi cu fața în jos, cum apa se închide deasupra lui plescăind, cum îl frige șiroindu-i pe sub burtă, pe spinare și de-a lungul coapselor. Zgomotele de afară amuțesc sub apă, iar în urechi îți dăinuie doar un susur. Și el, holbîndu-și ochii, privește nesățios tot ce se poate vedea sub apă. Ochii îl ustură, îl dor, dar el zîmbește cu ifos, ba chiar scoate și limba. Asta pentru bunica. Așa, să știe că el n-o să se înece și că nu se teme de nimic. Apoi dă drumul răchitei din mîină, iar apa îl tîrăște și-l rostogolește pînă cînd atinge cu picioarele pietrele zăgazului. Atunci i se termină și respirația. Brusc, țîșnește din apă, se cațără pe mal și fuge din nou spre tufa de răchită. Și așa de nenumărate ori. Chiar de o sută de ori ar fi putut să se scalde în zăgazul bu-

nicului. Pînă ce, în sfîrșit, se va preface în peștișor. Iar el dorea negreșit să devină peștișor, orice s-ar întîmpla...

Cercetînd malul rîului, băiatul îndreptă binoclul spre casa lui. Găinile și curcile cu puii lor, toporul rezemat lîngă butuc, samovarul fumegînd și alte felurite lucruri din curte deveniră necrezut de mari. Se aflau atît de aproape, încît băiatul, fără să vrea, întinse mîna spre ele. Deodată, spre groaza lui, zări prin binoclu vițelul roșcat, mare cît un elefant, mestecînd liniștit rufele agățate pe sfoară. Vițelul își mijeia ochii de plăcere și îi curgeau balele, atît de mult îi plăcea să mestece cu gura plină rochia bunicii.

— Uf, prostule! Băiatul se ridică dînd din mîna: La o parte! Pleacă de-acolo! Baltek! Baltek! (În obiectiv, cîinele stătea, nepăsător, întins lîngă casă.) Șo pe el, mușcă-l! porunci el cu disperare cîinelui.

Dar Baltek nu se sinchisea. Sta lungit la umbră, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat.

Tocmai atunci ieși bunica din casă. Văzînd ce se petrece, bătrîna își plesni palmele de uimire, apucă mătura și se năpusti spre vițel. Vițelul fugi, bunica după el. Fără s-o piardă din obiectiv, băiatul se piti pentru a nu fi văzut. După ce alungă vițelul, bătrîna se întoarse spre casă ocărînd, sufo-cată de mînie și de alergătură. O vedea așa de bine, de parcă era alături de ea, ba chiar mai bine decît dacă ar fi fost alături. O ținea în prim plan, ca la cinematograf cînd îți arată pe tot ecranul chipul unui om. Îi vedea ochii galbeni îngustați de furie. Vedea cum i se înroșise toată fața plină de

zbîrcituri adînci. Ca la cinematograf cînd dispărea brusc sunetul, buzele bunicii se mişcau în binoclu, mute şi cu repeziciune, dezgolindu-i dinţii rari şi stricaţi. De departe nu putea desluşi ce strigă bătrîna, dar băiatul auzea cuvintele întocmai şi limpede, de parcă i le-ar fi rostit la ureche. Uf ! Cum îl mai ocăra ! Ştia pe dinafară : „Ehei, aşteaptă ! Vii tu acasă ! Ți-arăt eu ție ! Şi n-o să mă mai uit în gura lui bunică-tu ! De cîte ori i-am spus să arunce ocheanu-acela păcătos ! Iar s-a suit pe munte. Înghiți-l-ar apele de vapor ! Lua-l-ar dracu ! Arză-l-ar focu ! Scufunda-s-ar !“...

Băiatul oftă din greu. Cum a putut să uite de viţel tocmai astăzi, cînd bunicul i-a cumpărat ghiozdanul ? Cînd îşi închipuia cum se va duce la şcoală...

Bătrîna nu mai contenea. Îşi cerceta rochia roasă de viţel, ocărînd într-una. Gulgeamal, cu fetiţa în braţe, se apropie de ea. Văitîndu-se, bunica se dezlănţui şi mai tare, ameninţînd cu pumnii către munte. Pumnul ei uscăţiv şi negru se mişca dintr-o parte în alta prin faţa ocularelor binoclului. „Şi-a găsit distracţie ! Vaporul dracului ! Înghiți-l-ar apele ! Arză-l-ar focu ! Scufunda-s-ar !...“

Samovarul clocotea în curte. Prin binoclu se vedea cum de sub capac se strecurau şuviţe subţiri de abur. Mătuşa Bekei ieşi să-l ia şi să-l ducă în casă. Şi iar începu tărăboiul. Bunica mai că nu-i vîrî în ochi rochia roasă de viţel. „Na, zice, priveşte năzbîtiile lui nepotu-tău !“

Mătuşa Bekei încercă s-o împăce, s-o potolească. Băiatul ghicea cele ce-i spunea. Cam aceleaşi lu-

cruri ca și altă dată : „Liniștește-te, eneke ¹. E mic, nu știe, ce poți să-i ceri ? E singur aici, n-are și el prieteni. De ce să strigi, să bagi frica în copil ?“ La care bunica, nici vorbă, că răspundea : „Să nu mă-nveți tu pe mine ! Încearcă și tu să faci copii și-o să vezi ce trebuie să le ceri. Ce păzește acolo pe munte ? N-are timp să priponească vițelul ? ! După ce se tot uită ? După flusturaticu' de tat-su și de mă-sa, care l-au făcut și-apoi s-au dus încotro au văzut cu ochii ? Ție ți-e ușor să vorbești, femeie stearpă ce ești...”

Chiar de la o asemenea distanță, băiatul vedea prin binoclu cum obrajii scofilciți ai mătușii Bekei se făcură pămîntii ca de moartă și cum, gîfîind toată — el știa negreșit în ce fel o să-i plătească — ea dădu drumul la un potop de vorbe adresate mamei sale vitrege : „Dar tu, cotoroanță bătrînă, cîți băieți și cîte fete ai crescut ? Tu ce ești ?“

Și se porni un tărăboi nemaipomenit ! De obidă, bunica scoase un țipăt ascuțit. Gulgeamal încercă să le potolească. O îmbrățișă pe bunica, vrînd s-o înduplece să intre în casă. Dar bunica se aprindea din ce în ce mai tare, se vînzolea încoace și-ncolo prin curte ca o nebună. Mătușa Bekei apucă samovarul clocotind și, mai mult în fugă, vîrsînd apa fiartă, îl duse în casă. Iar bunica se lăsă obosită pe butucul de tăiat lemne. Plîngînd în hohote, își căina amar soarta. Băiatul fusese dat uitării. Dumnezeu și lumea mare își primeau acum partea de blesteme. „Pe mine, hai ? Pe mine mă întrebi ce sînt ? strigă bătrîna în urma fiicei vitrege. De nu m-ar

¹ Măicuță. (n.a.)

fi bătut Dumnezeu, răpindu-mi pe cei cinci copii ai mei, dacă fiul meu, singurul meu fiu, n-ar fi căzut în război ucis de glonț la optsprezece ani, dacă Taigara, moșneagul meu iubit, n-ar fi înghețat cu turma de oi în timpul viscolului, aş mai sta eu aici cu voi, în pădure? Ce, eu sînt ca 'tine stearpă? Aş mai fi trăit eu acum la bătrînețe cu taică-tu, cu nerodul de Momun? Pentru ce păcate m-ai oropsit, Dumnezeule blestemat?“

Băiatul luă binoclul de la ochi și lăsă trist capul în piept. „Cum o să ne mai întoarcem acum acasă? rosti el către ghiozdan. Asta numai din vina mea și a prostului de vițel. Și dintr-a ta, binoclule. Mereu mă chemi să mă uit la vaporul alb. Și tu ești vinovat.“

Băiatul își roti privirea: de jur împrejur se înălțau munții — stînci, pietre și păduri. De pe vîrfuri, din ghețari, cădeau fără zgomot păriiașe scînteietoare. Și numai aici, jos, apa căpăta parcă, în sfîrșit, glas, ca să vuiască necontenit, fără istov în albia rîului. Iar munții străjuiau, uriași și nesfîrșiți. În acea clipă se simți foarte mic și tare singur, pierdut cu desăvîrșire. Numai el și munții, pretutindeni munți înalți.

Către lac, soarele scobora spre asfințit. Căldura se mai domolise. Pe povîrnișurile de la soare-răsare se așterneau, scurte, primele umbre. Soarele se va lăsa acum tot mai jos, iar umbrele se vor tîrî spre poalele munților. La acest ceas din zi, pe Issîk-Kul se ivea vaporul alb.

Băiatul îndreptă binoclul spre cel mai depărtat punct ce se putea zări și își ținu răsufarea. Iată-l! Și totul fu uitat într-o clipă: acolo, înainte, în

marginea albastră-albastră a Issîk-Kul-ului, se arată vaporul alb. Ieșea încet din valuri. Iată-l! Lung, puternic și frumos, cu coșurile înșiruite unul după altul. Plutea lin și drept, ca pe strună. Cu poala cămășii, băiatul șterse în grabă lentilele, potrivit încă o dată ocularele. Liniile vaporului deveniră și mai limpezi. Acum puteai să vezi cum plutea pe valuri și cum în urma pupei se așternea o dungă înspumată. Băiatul nu-și mai lua ochii de la vaporul cel alb. Dacă ar fi fost după el, l-ar fi rugat să se apropie și mai mult, să poată vedea oamenii care călătoreau cu el. Dar vaporul n-avea de unde să știe aceasta, mergea pe drumul său, încet și maiestuos. Cine putea ști de unde vine și încotro se îndreaptă?

Multă vreme băiatul îl privi plutind și se gindi îndelung cum se va preface în peștișor și va înota pe râu spre vaporul cel alb...

În ziua când îl zărise pentru întâia oară de pe Muntele Străjii, plutind pe albastrul lacului, de atîta încîntare inima începuse să-i bată cu putere și se gîndise de îndată că tatăl său — marinar pe Issîk-Kul — se află tocmai pe acest vapor alb. Și băiatul a crezut toate astea pentru că dorea nespus de mult să fie așa.

Nu-și amintea nici de tatăl, nici de mama sa. Nu-i văzuse niciodată. Nici unul nu venise vreodată să-l vadă. Dar el știa că tatăl său era marinar pe Issîk-Kul, iar mama, după ce se despărțiseră, și-a lăsat copilul la bunicul și a plecat la oraș. De cum a plecat, i s-a pierdut urma în acel oraș, aflat departe, peste munți, peste lac și peste alți munți.

Bunicul Momun s-a dus odată în acel oraș să vîndă cartofi. A stat o săptămînă întreagă, iar cînd s-a întors, a povestit la ceai mătușii Bekei și bunicii că și-a văzut fata, adică pe mama lui, a băiatului. Lucra într-o fabrică mare ca țesătoare. Are altă familie — două fetițe, pe care le-a dat la grădiniță și le vede doar o dată pe săptămînă. Locuiește într-o casă mare, însă are o cămăruță atît de mică, încît n-ai unde să te învîrți. În curte, oamenii nu se cunosc între ei, ca la piață. Și toți, cum intră în casă, încuie ușa. Tot timpul stau încuiați, ca la închisoare. Bărbatul ei cică ar fi șofer, duce oamenii cu autobuzul pe străzi. Pleacă la patru dimineața și vine tîrziu. Muncă grea și asta. Fata, povestea el, a plîns tot timpul și își cerea iertare. Cică sînt pe listă pentru locuință nouă. Dar nu se știe cînd o vor primi. Atunci o să ia copilul la ei, dacă o să-i îngăduie bărbatul. Și l-a rugat pe bătrîn să mai aștepte. Bunicul Momun i-a spus să nu fie mîhnită. Important e să trăiască în bună înțelegere cu bărbatul, restul se va aranja. Cît despre băiat, să n-aibă nici o grijă : „Cît voi trăi eu, n-am să dau băiatul nimănui, iar de-oi închide ochii, Dumnezeu îl va călăuzi, omul își găsește norocul...” Ascultîndu-l pe bătrîn, mătușa Bekei și bunica au oftat într-una, ba chiar au vărsat și cîteva lacrimi.

Tot atunci a venit vorba și despre taică-său. Bunicul auzise că fostul lui ginere, tatăl băiatului, cică ar fi tot marinar pe un vapor, are și el altă familie și copii — vreo doi-trei. Locuiesc lîngă debarcader. Cică s-ar fi lăsat de băutură, iar nevasta cea nouă vine de fiecare dată pe chei cu copiii să-l

întîmpine. „Vasăzică ei întîmpină tocmai vaporul meu, vaporul alb“ — gîndea băiatul.

Vaporul plutea îndepărtîndu-se încet. Alb și lung, aluneca lin pe oglinda albastră a lacului, cu fumul coșurilor lui, și nu știa că spre el plutea un băiat care se prefăcuse într-un peștișor-băiat.

El visa să se prefacă în peștișor, astfel încît să aibă corp, coadă, aripioare și solzi cum au peștii, numai capul să-i rămîină la fel : mare și rotund pe gîtul subțire, cu urechile clăpăuge și cu nasul zgîrriat. Și ochii tot așa cum erau. Desigur, nu chiar așa, ci să poată vedea cum văd peștii.

Băiatul are gene lungi ca ale vitelului, și tot timpul se coboară și se ridică de la sine. Gulgeamal zice că, dacă și fetița ei ar avea la fel, ce frumoasă ar fi cînd va crește mare ! Dar de ce să fie frumoasă ? Ori frumos ? Mare lucru ! Personal, el n-are nevoie de ochi frumoși, lui îi trebuie unii ca să vadă sub apă.

Prefacerea trebuia să aibă loc în zăgazul bunicului. Hop și gata — e peștișor ! Apoi, din zăgaz, ar sări numaidecît în rîu, drept în vîltoarea învolburată, și s-ar duce pe firul apei în jos. Din cînd în cînd va țîșni la suprafață și va privi într-o parte și în alta : e plicticos să înoți numai sub apă. Rîul repede îl va purta de-a lungul marelui pîvîrniș de argilă roșie, peste praguri, peste valuri înspumate, printre munți și păduri. Își va lua rămas bun de la bolovanii lui dragi : «La revedere, „cămilă culcată“, la revedere „lupule“, rămîi cu bine „șă“, rămîi cu bine „tancule“ !» Iar cînd va trece pe lîngă pichet, va țîșni din apă și va flutura din ari-

pioară către bunicul : „Rămii cu bine, ata¹, mă voi întoarce curînd“. Bunicul ar înlemni de uimire și n-ar ști ce să facă. Și bunica, și mătușa Bekei, și Gulgeamal cu fetița în brațe — toate ar rămîne cu gura căscată. Unde s-a mai pomenit așa ceva ? Cap de om și trup de pește ! Iar el le va face semn din aripioară : „La revedere, mă duc spre Issîk-Kul, la vaporul alb ! Acolo se află tatăl meu, marinarul“. Baltek va porni, pesemne, să alerge pe mal. Doar nici cîinele nu mai văzuse vreodată așa ceva. Iar dacă Baltek va avea de gînd să se arunce spre el în apă, îi va striga : „Nu, Baltek, nu se poate ! O să te-neci !“ Apoi va înota mai departe. Săltînd pe valuri, va trece pe sub cablurile podului suspendat, și tot așa, în jos, pe lîngă tufișurile de tугай², prin trecătoarea zgomotoasă, pînă va ajunge drept în Issîk-Kul.

Issîk-Kul-ul este o adevărată mare. Va pluti pe apele lui din val în val, din val în val pînă ce, deodată, în întîmpinare îi va ieși vaporul alb. „Bun găsit, vaporule alb, iată-mă, eu sînt ! îi va spune el vaporului. Eu sînt băiatul care te privea mereu prin binoclu.“ Oamenii de pe vapor se vor mira și vor alerga să vadă minunăția. Atunci el se va adresa tatălui său, marinarul : „Bună ziua, tăticule, eu sînt fiul tău. Am venit la tine“. „Care fiu ? Tu ești jumătate pește, jumătate om !“ „Ia-mă la tine pe vapor și voi deveni fiul tău, un fiu ca ori-

¹ Tată. (n.t.)

² Nume dat în Asia Centrală unor crînguri ce cresc de-a lungul văilor mari din zonele de pustiu și semi-pustiu. În alcătuirea lor intră cătina, răchișica, diverse specii de sălcii, tamarisca etc. (n.t.)

care altul.“ „Foarte bine. Hai să încercăm.“ Tatăl va arunca năvodul, îl va scoate din apă și-l va ridica pe punte. Apoi el se va preface numaidecît în băiatul de mai înainte. Și pe urmă...

Pe urmă, vaporul alb va pluti mai departe. Băiatul îi va povesti tatălui său toate cîte le știe, toată viața lui. Despre munții în mijlocul cărora trăiește, despre pietrele lui, despre rîu, despre rezervatie, despre zăgazul bunicului, unde a învățat să înoate ca peștii, cu ochii deschiși...

Îi va povesti, desigur, cum o duce el la bunicul Momun. Să nu creadă cumva tatăl său, dacă bătrînul fusese poreclit Momun Descurcărețul, asta înseamnă că este om rău. Asemenea bunic nu găsești nicăieri. E cel mai bun bunic. Însă nu-i de loc șmecher și de aceea toți rîd de el. Pentru că nu-i de loc șmecher. Cît despre unchiul Orozkul, acesta se și răstește la el, la bătrîn ! Uneori chiar și față de oameni strigă la bunicul. Iar bunicul, în loc să se supere, îi iartă totul unchiului Orozkul. Și nu numai atît : muncește în locul lui la pădure și acasă. Ba, pe deasupra, cînd unchiul Orozkul vine beat, bunicul, în loc să-l scuipe între ochii-i nerușinați, dă fuga și-l coboară de pe cal, îl duce în casă, îl așază în pat, îl acoperă cu șuba să nu-i fie frig și să nu-l doară capul, apoi scoate șaua de pe cal, îl țesală și-l hrănește. Și toate astea numai pentru că mătușa Bekei nu face copii. «De ce e așa, tăticule ? Ar fi mai bine astfel : dacă vrei, faci, dacă nu vrei, nu faci. Mi-e milă de bunicul cînd unchiul Orozkul o bate pe mătușa Bekei. Zice că mai bine l-ar bate pe el, într-atît se chinuie cînd aude țipetele ei. Dar ce poate el să facă ?

Vrea să alerge în ajutorul fiicei, dar bunica îl oprește : „Nu te băga, zice, să se descurce singuri. Ce-ți pasă ție ? Nu e nevasta ta, așa că vezi-ți de treabă.“ „Dar e fata mea !“ Iar bunica : „Da' ce-ai fi făcut dacă nu locuiai aici, alături, casă lângă casă, ci undeva departe ? Ai fi venit de fiecare dată călare să-i desparți ? Și după asta, cine ar mai lua-o de nevastă pe fiică-ta ?“

Bunica despre care vorbesc nu e cea care a fost. Tu, tăticle, pesemne că n-o știi. Asta e altă bunică. Bunica cea bună a murit cînd eram mic. Pe urmă a venit bunica aceasta. La noi, deseori, vremea e de neînțeles — cînd e serin, cînd înno-rat, cînd ploaie și grindină. La fel de neînțeles e și bunica. Uneori e bună, uneori e rea, alteori nici așa, nici așa. Cînd se înfurie, te sfîșie. Eu și bu-nicul tăcem. Ea zice că străinul, oricît i-ai da să mănînce și să bea, de la el să n-aștepți nici un bine. Dar eu, tăticle, nu sînt străin aici. Eu am locuit totdeauna cu bunicul. Ea e străină, ea a venit pe urmă la noi. Și-mi zice mie străin !

Iarna, la noi, cade zăpadă multă, mi-ajunge pîn' la gît. Tiii, și se fac niște troiene ! De vrei să mergi în pădure, numai pe calul sur Alabaș poți răzbate : el își croiește drum printre nămeți cu pieptul. Și vînturile sînt foarte puternice : te su-flă din picioare. Cînd pe lac sînt valuri și vaporul tău e aruncat dintr-o parte în alta, să știi că vîn-tul nostru San-Taș clatină lacul. Bunicul mi-a po-vestit că, demult-demult, niște oști vrăjmașe au pornit să cotopească acest pămînt. Atunci, de pe muntele nostru San-Taș s-a stîrnit un vînt grozav, așa fel că dușmanii nu se mai puteau ține în șa.

Au descălecat, dar nici pe jos nu puteau merge. Vîntul le biciuia obrazul pînă la sînge. Atunci ei și-au întors fața din bătaia vîntului, iar vîntul îi împingea din spate, nu-i lăsa să privească îndărăt, nici să se oprească și i-a alungat din ținutul Issîk-Kul-ului pe toți pînă la unul. Uite așa a fost. Noi trăim cu acest vînt. Aici, la noi, își are leagănul. Toată iarna, pădurea de peste rîu trosnește, vâiește și geme în bătaia vîntului. Te-apucă și frica !

Iarna, în pădure, nu sînt prea multe de făcut. Iarna, la noi, e pustiu, tare pustiu, nu ca vara cînd sosesc taberele ciobanilor. Îmi place nespus de mult vara, cînd în lunca largă se opresc la popas de noapte oamenii cu hergheliile ori cu turmele. E drept, dimineța pleacă în munți, totuși e plăcut cu ei. Copiii și femeile vin cu camioanele. În camioane transportă iurtele și tot felul de lucruri. Cînd se instalează cît de cît, mă duc cu bunicul să le dăm binețe. Le dăm binețe strîngînd mîna fiecăruia. Eu fac la fel. Bunicul zice că cel mai tînăr trebuie totdeauna să întindă primul mîna celui mai vîrstnic. Cine nu întinde mîna acela n-are respect față de oameni. Pe urmă, bunicul mai zice că din șapte oameni unul poate fi proroc. Prorocul e un om foarte bun și înțelept. Și cine îi dă binețe strîngîndu-i mîna va fi fericit toată viața. Eu îi zic : „Dacă-i așa, de ce prorocul ăsta nu spune că-i proroc ? Atunci i-am da cu toții binețe și i-am întinde mîna.“ Bunicul rîde : „Aici e aici, zice el, că nici prorocul însuși nu știe că e proroc. El e un om simplu. Numai tîlharul știe despre el că-i tîlhar“. Nu prea înțeleg eu cum vine treaba

asta, dar totdeauna dau binețe oamenilor, deși mi-e cam rușine.

Dar cînd mă duc cu bunicul în luncă, nu mă rușinez.

„Bine ați venit la stîmile de vară ale bunilor și străbunilor! Sănătoși, voinici cu toții? Sănătoase vitele? Sănătoși copiii?“ Asta spune bunicul. Eu le strîng numai mîna. Pe bunicul îl cunosc toți. Și el îi cunoaște pe toți. Se simte foarte bine. El are felul lui de a vorbi: întîi îi descoase pe cei sosiți, apoi le povestește cum o ducem noi. Dar eu nu știu ce să vorbesc cu copiii. Însă ne jucăm de-a v-ați ascunselea, de-a războiul, și atît de mult ne prinde jocul, că nu-ți mai vine să poci. Eh, dac-ar fi mereu vară, să te joci mereu cu copiii în luncă!

În timp ce noi ne jucăm, se aprind focurile. Tu crezi, tăticule, că de la focuri se face lumină în luncă că nicidecum! Numai lingă foc e lumină, dincolo de foc e și mai întuneric ca înainte. Noi ne jucăm de-a războiul, ne-ascundem în bezna asta, atacăm, și parcă ești la cinematograf. Dacă ești comandant, toți te-ascultă. Desigur, comandantului îi place să fie comandant...

Apoi, de după munți, răsare luna. La lumina lunii e și mai plăcut să te joci, dar bunicul mă ia acasă. Plecăm acasă străbătînd lunca, tufișurile. Oile se odihnesc în tihnă. Caii pasc de jur împrejur. Mergem. Deodată se aude cineva cîntînd. Poate e un cioban tînăr ori unul bătrîn. Bunicul mă oprește: „Ascultă, asemenea cîntece n-auzi oricînd“. Stăm și ascultăm. Bunicul oftează. Oftează și dă din cap spre locul de unde vine cîntecul.

Bunicul povestește că în vremurile de demult un han luase în robie un alt han. Hanul îi zice hanului captiv : „Dacă vrei, vei trăi la mine ca rob, iar de nu, îți voi îndeplini cea mai scumpă dorință, după care te voi uide“. Prizonierul se gîndește și răspunde : „Nu doresc să trăiesc ca rob. Mai bine uide-mă, dar mai înainte adu-mi din țara mea pe primul păstor întîlnit în cale“. „De ce?“ „Înainte de moarte, vreau să-l aud cîntînd.“ Bunicul spune că pentru un cîntec drag unii oameni își dau și viața. Ce fel de oameni or fi ăștia? Eh, dacă i-aș cunoaște! Pesemne că trăiesc în marile orașe.

Dar e plăcut să ascuți. Bunicul zice că astea-s cîntece vechi. „Ce oameni erau, of! șoptește bunicul. Ce cîntece cîntau, Dumnezeuule...“ Nu știu de ce, dar mi se face milă de bunicul meu, și eu îl iubesc atît de mult, că-mi vine să plîng...

Dis-de-dimineată, în luncă nu mai e nimeni. Au mînat oile și caii mai departe în munți, pentru toată vara. În urmă vin alți păstori din alte colhozuri. Ziua nu se opresc, trec mai departe. Dar noaptea fac popas în luncă. Iar eu și bunicul mergem să le dăm binețe. Îi place tare mult să dea binețe oamenilor. Am învățat și eu de la el. Poate vreodată, în luncă, voi da mîna cu un proroc adevărat...

Iarna, unchiul Orozkul și mătușa Bekei se duc la oraș la doctor. Se zice că doctorul poate să ajute femeile, să le dea niște doctorii ca să poată rămîne însărcinate. Dar bunica spune că mai bine s-ar duce la locurile sfinte. Acestea se află undeva peste munți, acolo unde pe cîmpii crește bumbacul. Acolo, zice, într-un loc neted, atît de neted, încît s-ar

părea că munții n-au ce căuta, se află un munte sfânt — Muntele lui Suleiman. Și dacă tai o oaie neagră la poalele muntelui, și te rogi lui Dumnezeu, și urci pe munte, și la fiecă pas te închini și te rogi lui Dumnezeu, și-l rogi din tot sufletul, el, poate, se milostivește și-ți dăruiește un copil. Mătușa Bekei ar dori tare mult să meargă la Muntele lui Suleiman. Dar unchiul Orozkul nu prea vrea. E departe. Trebuie, zice, bani mulți. Acolo poți ajunge doar cu avionul peste munți. Iar pînă la avion cît trebuie să mai mergi, și alți bani...

Cînd pleacă ei la oraș, noi rămînem la pichet singuri-singurei. Noi și vecinii noștri — nenea Seidahmat, Gulgeamal, nevasta lui, și fetița lor. Atît.

Seara, după ce termină treburile, bunicul îmi spune povești. Eu știu că afară e o noapte neagră-neagră și geroasă. Suflă un vînt năprasnic. În astfel de nopți, și munții cei înalți se tem și se strîng grămadă, cît mai aproape de casa noastră, de lumina ferestrelor. Din această pricină mi-e și frică, dar mă și bucur. Dacă aș fi un uriaș, aș îmbrăca o șubă de uriaș, apoi aș ieși din casă și le-aș spune tare : „Nu vă temeți, munților ! Sînt aici. Ce dacă-i vînt ? Ce dacă-i beznă ? Ce dacă-i viscol ? Eu nu mă tem de nimic. Nu vă temeți nici voi ! Stați pe loc și nu vă strîngeți grămadă !” Apoi aș porni printre nămeți, aș păși peste rîu drept în pădure. Și copacilor le e frică noaptea în pădure. Sînt singuri și golași, nimeni nu le spune o vorbă. Îngheață în ger și n-au unde să se adăpostească. Aș umbla prin pădure și aș bate ușurel fiecă copac pe tulpină, să nu-i fie frică. Pesemne acei copaci care

nu mai înverzesc primăvara sînt cei ce au înghețat de frică. Pe urmă, uscați, îi tăiem pentru foc.

La toate astea mă gîndesc cînd bunicul îmi spune povești. El știe multe, de tot felul. Știe și povești hazlii, mai ales cea cu băietelul cît un degetel, pe nume Cipalak, pe care l-a înghițit lupul cel lacom, spre nenorocirea lui. Nu, mai întîi l-a înghițit cămila. Cipalak adormise sub o frunză, iar cămila, trecînd pe-acolo, l-a înghițit, hap ! o dată cu frunza. De aceea se spune : cămila nu știe ce mănîncă. Cipalak începu să țipe, să strige după ajutor. Bătrînii au fost nevoiți să taie cămila ca să-l scape pe Cipalak al lor. Dar cu lupul a fost și mai și. Și lupul tot din prostia lui l-a înghițit pe Cipalak. Iar pe urmă plîngea cu lacrimi amare. Lupul dă de Cipalak : „Oare ce gînganie mi se încurcă printre picioare ? Am s-o înghit într-o clipă“. Dar Cipalak zice : „Nu m-atinge, lupule, că altfel te voi preface în ciine“. „Ha-ha, rîde lupul, unde s-a mai văzut ca un lup să devină ciine ? Pentru obrăznicia ta am să te mănînc !“ L-a înghițit și a uitat de el. Dar din acea zi n-a mai avut viață de lup. De îndată ce lupul se furișează la oi, Cipalak începe să strige din burta lupului : „Hei, ciobanilor, nu dormiți ! Sînt eu, lupul cel sur, am venit să vă șterpelesc oile !“ Lupul nu știe ce să se mai facă. Se mușcă de coaste, se tăvăleşte pe pămînt. Dar Cipalak nu se lasă. „Hei, ciobanilor, veniți încoace, loviți-mă, ciomăgiți-mă, nu vă fie milă !“ Ciobanii se năpustesc cu bîzdoacele asupra lupului, lupul o ia la goană. Ciobanii aleargă și se crucesc. Lupul s-a țicnit, fuge și tot el strigă : „Prindeți-mă, fraților, loviți-mă, n-aveți milă !“ Ciobanii se tăvălesc

de rîs, iar lupul scapă cu fuga. Dar asta nu-l ajută la nimic. Ori încotro ar apuca-o, pretutindeni Cipalak îi pune bete-n roate. Pretutindeni e alungat, pretutindeni își rîd de el. Lupul a slăbit de foame, doar pielea și osul au mai rămas de el. Se tînguie, iar dinții îi clănțane : „Ce pedeapsă o mai fi și asta pe mine ? De ce oare îmi chem singur nenorocirea ? M-am prostit la bătrînețe, mi-am pierdut mințile“. Iar Cipalak îi șoptește la ureche : „Aleargă la Tașmat că are oi grase ! Aleargă la Baimat că are cîini surzi ! Aleargă la Ermat că ciobanii lui dorm“. Dar lupul stă și scîncește : „Nu mă duc nicăieri, mai bine merg să mă tocmesc cîine la careva...“

Nu-i așa, tăticule, că-i o poveste hazlie ? Bunicul știe și alte povești, unele triste, altele înfricoșătoare. Dar mie îmi place cel mai mult povestea despre Maica Cerboaica cea Cornută. Bunicul spune că toți cei ce trăiesc în ținutul Issîk-Kul-ului trebuie să știe povestea asta. E un păcat să n-o știi. Poate că și tu o știi, tăticule ? Bunicul zice că totul este adevărat. Că așa a fost cîndva. Că noi toți sîntem copiii Maicii Cerboaica cea Cornută. Și eu, și tu, și toți ceilalți...

Uite așa trăim noi iarna. Și iarna e lungă. Dacă n-ar fi poveștile bunicului, tare m-aș mai plictisi în timpul iernii.

Primăvara la noi e frumos. Cînd se încălzește bine, ciobanii vin iar la munte. Atunci nu mai sîntem singuri în munți. Doar dincolo de rîu, mai departe, nu trăiește nimeni. Acolo e numai pădure și tot ce se află în pădure. De aceea stăm noi la pichet : ca nimeni să nu pună piciorul acolo, și

nimeni să nu se atingă nici măcar de o rămurică. La noi au venit și niște oameni învățați. Două femei, amîndouă cu pantaloni, un bătrînel și încă un flăcău tînăr. Acest flăcău învăța de la ei. Au stat o lună întreagă. Au adunat ierburi, frunze și crenguțe. Spuneau că asemenea păduri cum sînt la noi în San-Taș au rămas foarte puține pe pămînt. Se poate spune că aproape nu mai există. De aceea fiecare copac din pădure trebuie păzit.

Eu credeam că bunicul nostru iubește fiecă copac doar așa, că vrea el. Lui nu-i place de loc cînd unchiul Orozkul dă pinii pentru a fi tăiați și făcuți bușteni...»

III

VAPORUL ALB SE ÎNDE-

părtase. Coșurile nu se mai desluseau prin binoclu. Curînd va dispărea din vedere. Era timpul ca băiatul să născocească sfîrșitul călătoriei pe vaporul tatălui său. Totul ieșise frumos, dar nu izbutea s-o scoată la capăt cu sfîrșitul. Putea ușor să-și imagineze cum se preface în peștișor, cum înoată pe rîu spre lac, cum îi iese în cale vaporul cel alb, cum se întîlnește cu tatăl său și tot ce-i istorisește. Dar mai departe povestea nu se înfiripa. Pentru că, iată, să zicem că se vede malul. Vaporul se îndreaptă spre chei. Marinarii se pregătesc să coboare pe țărm. Apoi se vor duce acasă. Tata, de asemenea, trebuie să meargă acasă. Pe chei îl așteaptă nevasta și cei doi copii. Ce să facă? Oare îl va lua cu el? Dacă îl va lua, nevasta o să-l întrebe: „Cine este? De unde este? De ce l-ai adus?” Nu, mai bine să nu se ducă...

Vaporul alb se depărta tot mai mult, transformîndu-se într-un punct care abia se mai zărea. Soarele se scufunda în apă. Prin binoclu se vedea

cît de puternic strălucea suprafața purpuriu-vio-
rie a lacului.

Vaporul s-a dus, a dispărut. Povestea cu va-
porul alb s-a terminat. Acum trebuie să meargă
acasă.

Băiatul ridică ghiozdanul de jos și puse bino-
clul sub braț. Coborî repede de pe munte, alergînd
în zigzag pe coastă. Cu cît se apropia de casă, su-
fletul îi era din ce în ce mai năpădit de teama.
Trebuia să dea seama pentru rochia roasă de vițel.
Nu se mai gîndea la nimic altceva, ci doar la pe-
deapsa care-l aștepta. Pentru a nu-și pierde cu
totul firea, băiatul vorbi ghiozdanului: „Nu-ți fie
teamă! Or să ne certe. Dar n-am făcut-o înadins.
Pur și simplu n-am știut că vițelul a scăpat. O
să-mi dea cîteva după ceafă. Ei, și? O să rabd.
Iar dacă pe tine o să te-azvîrle pe podea, să nu
te sperii. N-o să te spargi că tu ești ghiozdan. Dar
dacă binoclul o să-ncapă pe mîna bunicii, n-o să
fie bine de el. Întîi s-ascundem binoclul în șopron,
pe urmă mergem acasă...”

Băiatul făcu întocmai. Îi era frică să treacă
pragul.

Însă în casă domnea o tăcere care nu prevestea
nimic bun. În curte, liniște și pustiu, de parcă oa-
menii plecaseră cu toții. Pasămite, unchiul Orozkul
iar își bătuse nevasta. Din nou bunicul Momun fu-
sese nevoit să-l potolească pe căpiatu' de giner-su.
Din nou bătrînul fusese nevoit să-l roage, să-l în-
duplece, să se agăte de pumnii uriași ai lui Orozkul
și să privească toată această ocară; fata lui bă-
tută, cu părul despletit, țipînd ca din gură de șarpe.
Și să asculte cum față de el, tatăl ei bun, fata lui

e împrôșcată cu cele mai urite cuvinte. Cum i se zice cătea stearpă, măgăriță stearpă de trei ori blestemată, și alte asemenea vorbe. S-o audă pe fiică-sa cum își căinează soarta, cu glas sălbatic, înnebunit de durere : „Sînt eu oare vinovată că m-a lipsit Dumnezeu de rod ? ! Cîte muieri pe lume nasc ca oile, iar pe mine m-a blestemat cerul. De ce, Doamne ? De ce mi-ai dat o astfel de viață ? Mai bine omoară-mă, fiară ! Hai, dă ! Lovește-mă !“...

Bătrînul Momun ședea abătut într-un colț, respirînd parcă anevoie, închizînd obosit ochii. Mîinile, sprijinite pe genunchi, îi tremurau. Era foarte palid.

Momun își privi nepotul fără să rostească un cuvînt și închise iarăși obosit ochii. Bunica nu era acasă. Se dusese s-o împace pe mătușa Bekei cu bărbatu-său, să pună rînduială în casă și să strîngă vasele sparte. Așa e bunica : cînd Orozkul își bate nevasta, ea nu se amestecă și nici pe bunicul nu-l lasă. Dar după bătaie, se duce să-i potolească, să-i împace. Și-atît e bine.

Băiatului îi părea tare rău de bătrîn. De fiecare dată, în asemenea zile, bătrînul parcă stătea să moară. Ședea copleșit într-un colț fără a se arăta la vedere. Nimănui, nici unei ființe nu spunea ceea ce gîndea. Și în aceste clipe Momun se gîndea că e bătrîn, că a avut un fiu, dar și acela i-a murit în război. Nimeni nu mai știe de el, nimeni nu și-l mai amintește. Dacă i-ar fi trăit băiatul, poate că soarta lor ar fi fost alta. Momun tînjea și după nevasta lui, moartă, lîngă care trăise toată viața. Dar cea

mai mare durere era că fetele lui n-au avut noroc în viață. Cea mică i-a lăsat nepotul și a plecat la oraș, unde acum se chinuie cu o familie mare într-o singură cămăruță. Cealaltă se chinuie aici cu Orozkul. Și cu toate că el, bătrînul, e lîngă ea și îndură orice pentru ea, fata lui nu se bucură de fericirea de a fi mamă. Sînt mulți ani de cînd trăiește cu Orozkul. E sătulă de viața asta alături de el, dar ce poți face?... Ce va fi mai tîrziu? S-ar putea să vină ceasul ăl rău și să moară, doar e bătrîn! Ce-o să se facă atunci nefericita lui fiică?

Băiatul sorbi la repezeală niște lapte acru dintr-o cană, mîncă o bucată de lipie și se așeză tăcut lîngă fereastră. Nu aprinse lampa pentru a nu-l tulbura pe bunicul — las' să șadă și să cugete.

Băiatul se gîndea și el la ale sale. Nu pricepea cum de mătușa Bekei își răsfața bărbatul cu vodcă. El o lovește cu pumnul, iar ea, pe urmă, îi aduce încă o jumătate...

Of, mătușă Bekei, mătușă Bekei! De cîte ori n-a bătut-o bărbatul, lăsînd-o aproape moartă, iar ea îi iartă totul. Și bunicul Momun îl iartă totdeauna. Da' de ce să-l ierte? Asemenea oameni nu trebuie iertați. E un netrebnic și un ticălos. N-are ce căuta aici. Ne descurcăm și fără el.

Închipuirea înverșunată a copilului zugrăvea aievea imaginea osîndei celei drepte. Se aruncau cu toții asupra lui Orozkul cel uriaș, mătăhălos și murdar, tîrîndu-l spre rîu. Apoi, făcîndu-i vînt, îl aruncau drept în vîltoare. Iar el cerea iertare mătușii Bekei și bunicului Momun. Pentru că el nu putea să se prefacă în pește...

Băiatul se simțea mai bine. Îi venea chiar să rîdă cînd, în visurile lui, vedea cum Orozkul se zbate în rîu, iar alături plutește pălăria lui de velur.

Dar, spre marea lui mîhnire, cei mari nu se purtau așa cum băiatul credea că e drept. Ei făceau tocmai pe dos. Orozkul vine acasă beat-turtă și este întîmpinat ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Bunicul îi ia calul, nevasta dă fuga să pună samovarul. Toți parcă numai pe el îl așteptaseră. Iar el începe s-o facă pe grozavul. La început e trist și plînge. „Cum așa ? zice. Toți oamenii, chiar și cel mai prăpădit, căruia nici nu se cuvine să-i întînzi mîna, au la copii cît le pofteste inima... cinci, ba chiar zece.“ Cu ce este el, Orozkul, mai rău ca alții ? Ce-i lipsește ? N-are un servici bun ? Slavă Domnului, e brigadier-șef la rezervatie ! Ori poate o fi vreun vagabond oarecare ? Pînă și țiganul are o droaie de țigănuși. Cîți pofteste ! Sau pe el nu-l cunoaște nimeni ? Nu se bucură de respect ? Ba nu, nu-i lipsește nimic. I-a întrecut pe toți. Are și cal falnic, și kamcea¹, și toți îl întîmpină cu respect. Atunci de ce ai de o vîrstă cu el își căpătuiesc copiii, le fac nunți ? Pe cînd el ? Cine este el fără copii, fără urmași ?

Mătușa Bekei plînge și ea și umblă încolo și-ncoace, vrînd să facă toate voile bărbatului. Scoate o jumătate de vodcă pe care o avea pitită undeva. Bea și ea să-și înece amarul. Din rău în mai rău : brusc, Orozkul e cuprins parcă de turbare și își varsă furia tot pe ea, pe nevastă-sa. Iar ea îi iartă totul. Și bunicul îl iartă. Nimeni nu-l leagă pe Oroz-

¹ Cravașă, nagoică. (n. t.)

kul. Cînd se trezește dimineța, nevastă-sa — toată numai vînatăi — a și pregătit samovarul. Bunicul i-a dat calului ovăz și l-a înșeuat. Orozkul își bea ceaiul, încalecă pe cal și e iarăși șef, stăpînul tuturor pădurilor din San-Taș. Și nimeni nu se gîndește că unul ca Orozkul de mult trebuia să fie aruncat în rîu...

Se întunecase de-a binelea. Afară, peste tot, era noapte.

Astfel se sfîrșise ziua cînd băiatului i se cumpărase ghiozdanul, primul lui ghiozdan de școlar.

Pregătindu-se de culcare, el se gîndea la un loc unde să pună ghiozdanul. Dar nu găsea. În sfîrșit, îl puse la căpătîi. Băiatul nu știa — va afla mai tîrziu — că asemenea ghiozdane vor avea aproape toți copiii din clasă. Însă acest lucru nu-l va mîhni de loc, ghiozdanul lui va rămîne un ghiozdan neobișnuit, un ghiozdan cum altul nu-i. De asemenea, el nu știa că în mica lui viață îl așteaptă evenimente noi, că va veni o zi cînd va rămîne singur pe lume, numai cu ghiozdanul. Și pricina tuturor acestor lucruri va fi povestea lui preferată despre Maica Cerboaica cea Cornută...

În seara aceea ar fi dorit tare mult să mai asculte încă o dată povestea. Și bătrînului Momun îi plăcea nespus și o spunea în așa fel, de parcă vedea totul aieveya, oftînd, suspinînd, tăcînd și gîndindu-se la ale sale.

Însă băiatul nu îndrăznea să-l tulbure. Știa că bunicului nu-i arde acum de povești. „O să-l rugăm să ne-o spună altă dată — șopti băiatul ghiozdanului. Acum o să-ți spun eu povestea cu Maica Cer-

boaica cea Cornută, cuvînt cu cuvînt, întocmai ca bunicul. O să ți-o spun așa de încet, că n-o să ne-audă nimeni. Tu fii atent și ascultă! Mie îmi place să povestesc și să văd totul ca la cinematograf. Așa... Bunicul spune că e adevărat. Așa a fost...”

IV

ASTA S-A ÎNTÂMPLAT demult. În vremurile străvechi, cînd pe pămînt erau mai multe păduri decît iarbă și prin ținuturile noastre era mai multă apă decît uscat, pe malul unui rîu mare și rece trăia neamul kirghizilor. Rîul acela se numea Enesai. El curgea undeva departe de aici, în Siberia. Pînă acolo e cale de trei ani și trei luni de mers călare. Astăzi, rîul acela se cheamă Enisei, dar pe-atunci se numea Enesai. Așa-i spunea și-n cîntec :

E vreun rîu mai mare ca tine, Enesai ?

E pămînt mai scump ca tine, Enesai ?

Durere mai adîncă decît tine, Enesai ?

Volnicie mai largă ca tine, Enesai ?

Nu-i rîu mai mare ca tine, Enesai,

Nu-i pămînt mai scump ca tine, Enesai.

Nu-i durere mai adîncă decît tine, Enesai,

Nu-i volnicie mai largă ca tine, Enesai...

Uite așa era rîul Enesai.

Pe vremea aceea, pe Enesai trăiau felurite popoare. O duceau greu fiindcă trăiau într-o neconținută vrajbă. Neamul kirghizilor era înconjurat de numeroși dușmani. Când unii, când alții dădeau năvală, ori chiar kirghizii se năpusteau asupra altora, le răpeau vitele, le incendiau sălașurile și ucideau oamenii. Nimiceau tot ce le ieșea în cale — că așa erau vremurile. Om pe om nu se cruța. Om pe om se nimicea. Se ajunsese pînă acolo, că nu mai avea cine să însămînteze ogoarele, să crească vitele, să meargă la vînătoare. Era mai lesne să trăiască din jaf : veneau, ucideau, jefuiau. Pentru un omor trebuia să se verse și mai mult sînge, la o răzbunare răspundeai cu o răzbunare și mai cumplită. Cu cît trecea timpul, cu atît curgea mai mult sînge. Mintea oamenilor se tulburase. Nu mai avea cine să-i împace pe dușmani. Înțelept și bun era socotit cel care știa să surprindă vrăjmașul nepregătit, să măcelărească o altă seminție pînă la ultimul om, să pună mîna pe turme și bogății.

În taigă apăruse o pasăre ciudată. Cînta și plîngea, noaptea pînă-n zori, cu glas de om, jalnic, și spunea, zburînd din creangă-n creangă : „Nenorocire ! Va fi mare nenorocire !“ Tocmai așa s-a și întîmplat : năprasnica zi a venit.

În ziua aceea, neamul kirghizilor de pe Enesai conducea pe ultimul său drum pe bătrîna lor căpetenie. Ani mulți a comandat batîr¹ Kulce, în multe expediții s-a războit, în multe bătălii s-a luptat. Din numeroase lupte a scăpat teafăr, dar i-a bătut și lui ceasul din urmă. Timp de două zile,

¹ Viteaz, om voinic, erou legendar. (n.t.)

întreg norodul său a petrecut în mare jale. A treia zi se pregăteau să încredințeze pământului rămășițele batîrului. După un obicei străvechi, trupul căpeteniei trebuia să fie dus pe malul abrupt al Enesaiului, pentru ca de sus, de la înălțime, sufletul răposatului să-și ia rămas bun de la apa maternă a Enesaiului — căci *ene* înseamnă mamă, iar *sai* albie, rîu. Pentru ca sufletul lui să cînte pentru ultima oară cîntecul despre Enesai :

E vreun rîu mai mare ca tine, Enesai ?

E pămînt mai scump ca tine, Enesai ?

Durere mai adîncă decît tine, Enesai ?

Volnicie mai largă ca tine, Enesai ?

Nu-i rîu mai mare ca tine, Enesai,

Nu-i pămînt mai scump ca tine, Enesai.

Nu-i durere mai adîncă decît tine, Enesai,

Nu-i volnicie mai largă ca tine, Enesai...

Pe colina mortuară, lîngă mormîntul deschis, batîrul trebuia să fie ridicat deasupra capetelor, arătîndu-i-se cele patru zări ale lumii : „Iată rîul tău ! Iată cerul tău ! Iată pămîntul tău ! Iată-ne pe noi, cei născuți din aceeași rădăcină cu tine, veniți să te petrecem pe ultimul drum ! Dormi în pace !“ Pe mormîntul batîrului se așeza o lespede de piatră, să rămîină strănepoților întru pomenire.

În zilele înmormîntării, iurtele întregului neam fuseseră înșiruite de-a lungul malului, ca fiecare familie să-și poată lua din prag rămas bun de la batîr cînd îi vor purta trupul spre groapă, să încline spre pămînt steagul alb de doliu, să bocească și să plîngă, apoi să pornească mai departe, alături de toți cei-

laltî, spre iurta următoare, unde iarăşi vor jeli, vor plînge şi vor înclina steagul alb al durerii, şi aşa pînă la sfîrşitul drumului, pînă la colina mortuară.

În dimineata acelei zile, cînd soarele pornise pe drumul său obişnuit, toate pregătirile erau terminate. Fuseseră scoase tuiurile făcute din coadă de cal, armura, scutul şi lancea batîrului. Calul său era acoperit cu cergă funerară. Trîmbiţaşii erau gata să sune din kernee-le (trîmbiţele) de luptă, toboşarii — să lovească dubulbas-ele (tobe), încît taigaua să se clatine, păsările să zboare în stoluri spre cer, rotindu-se în ţipete jeluitoare, fiarele să fugă prin desişuri, scoţînd răgete sălbatice, iarba să se aplece la pămînt, ecoul să vuiască prin munţi şi munţii să se cutremure. Bocitoarele îşi despletiseră părul pentru a-l proslăvi în lacrimi pe batîrul Kulce. Djighiţii se lăsaseră într-un genunchi ca să ridice pe umerii lor puternici trupul sortit putrezirii. Toţi erau pregătiţi şi aşteptau aducerea batîrului. La marginea pădurii stăteau în pripon nouă iepe, nouă tauri şi de nouă ori nouă oi pentru a fi jertfiţi la praznicul de pomenire.

Şi tocmai atunci s-a întîmplat neprevăzutul. Oricît s-ar fi vrăjmăşit între ele neamurile de pe Ene-sai, în zilele de înmormîntare a căpeteniilor nu se obişnuia să se meargă cu război asupra vecinilor. Acum însă o hoardă de duşmani, care în zori înconjurase pe furis tabăra cuprinsă de jale a kirghizilor, au ieşit din ascunzişuri toţi odată, că nimeni n-a apucat să încalece, nimeni n-a izbutit să pună mîna pe armă. A început un măcel de neînchipuit. Ucid-au fără alegere tot ce le cădea sub mîna. Aşa plănuseră vrăjmaşii — dintr-o lovitură să sfîrşescă

cu neamul semet al kirghizilor. Să-i ucidă pe toți pînă la unul, să nu aibă cine ține minte această crimă nelegiuită, să nu aibă cine să se răzbune și timpul să acopere cu praf și pulbere urmele trecutului. A fost și nu mai e...

Omul se naște și crește greu, dar să-l ucizi este cel mai ușor lucru. Mulți zăceau căsăpiți, scăldați în bălți de sînge. Mulți s-au aruncat în fluviu, scăpînd de săbii și lănci, dar au pierit în valurile Enesaiului. De-a lungul malului cu povîrnișuri înalte și abrupte, cale de mai multe verste, ardeau iurtele kirghize cuprinse de vîlvătăi. Nimeni n-a izbutit să fugă, nimeni n-a scăpat cu viață. Trupurile celor doborîți au fost aruncate de sus în Enesai. Dușmanii triumfau: „De-acum înainte aceste pămînturi sînt ale noastre! Pădurile sînt ale noastre! Turmele sînt ale noastre!”

Vrăjmașii au plecat cu pradă bogată și n-au băgat de seamă cînd s-au întors dîn pădure doi copii — un băiat și o fată. Neascultători și ștregari, disde-dimineată, fără știrea părinților, ei fugiseră în pădurea din apropiere să jupoaie coajă de tei pentru coșulețe. S-au luat cu joaca și n-au prins de veste cum au ajuns în desîșul codrului. Auzind larma și țipetele bătăliei, au pornit-o înapoi, dar n-au mai găsit în viață nici pe tații, nici pe mamele, nici pe frații și surorile lor. Au rămas copiii fără seminție, fără neam. Plîngînd, au alergat de la o jăriște la alta, dar nicăieri n-au aflat vreun suflet. În decurs de un ceas, au rămas orfani. Singuri pe lume. Iar în depărtare se învolburau nori de praf: dușmanii mînau spre proprietățile lor hergheliile și turmele luate în sîngeroasa înfruntare.

Copiii, văzînd praful stîrnit de copite, au pornit-o într-acolo. Fugeau după vrăjmașii cei cruzi, plîngînd și strigînd. Numai niște copii puteau fi în stare de așa ceva. În loc să se ascundă de ucigași, alergau după ei să-i ajungă. Numai să nu rămînă singuri, să fugă cît mai departe de locul blestemat, devastat și pustiit. Luîndu-se de mînă, băiatul și fetița fugeau în urma lotrilor, se rugau să-i aștepte și să-i ia cu ei. Dar cine să audă glasul lor slab în vuietul, nechezatul și tropăitul stîrnit de iureșul nebun !

Multă vreme, băiatul și fetița au alergat deznădăjduiți, dar n-au izbutit să-i ajungă. Apoi au căzut la pămînt. Se temeau să privească în jur, se temeau să se miște. Erau înspăimîntați. S-au ghemuit unul într-altul și pe nesimțite i-a cuprins somnul.

Nu degeaba se spune că orfanul are șapte vieți ! Noaptea a trecut cu bine. Fiarele nu s-au atins de ei, lighioanele pădurii i-au ocolit. Cînd s-au trezit era dimineată. Strălucea soarele și cîntau păsărelele. Copiii s-au sculat și au pornit-o agale pe urmele furilor. Pe drum au cules fructe de pădure și rădăcini. Au mers ei cît au mers și a treia zi au ajuns pe culmea unui deal. De-acolo s-au uitat în jos și, în fața lor pe întinsa luncă înverzită, a apărut priveliștea unui măreț ospăț. Iurte fără număr fuseseră înălțate, focuri fără număr fumegau ; în jurul lor forfotea mulțime de norod. Fetele se dădeau în leagăne și cîntau cîntece. Bărbați voinici se roteau ca vulturii trîntindu-se apoi unul pe altul la pămînt spre desfătarea oamenilor. Erau vrăjmașii, care își sărbătoreau izbînda.

Băiatul și fetița stăteau pe deal și nu cutezau să se apropie. Însă doreau mult să se afle lângă focuri unde mirosea atât de îmbietor a carne friptă, a pâine și a ceapă sălbatică. Copiii n-au mai putut rezista și au coborît dealul. Mult s-au mai minunat stăpînii la vederea noilor veniți ; s-au strîns grămadă în jurul lor :

— Cine sînteți voi ? De unde veniți ?

— Sîntem flămînzi — au răspuns băiețelul și fetița. Dați-ne să mîncăm.

Ghiciră după graiul lor cine sînt oaspeții. Îndată se porniră să strige și să zbiere care mai de care. Nu știau ce să facă : să-i ucidă degrabă pe copii — sămînța dușmanului scăpată de la pieire — sau să-i ducă la han ? În timp ce ei chibzuiau, o femeie mi-loasă a izbutit să le strecoare cîte o bucată de carne de cal fiartă. Ceilalți îi trăgeau să-i ducă la han, dar copiii nu se puteau dezlipi de mîncare. I-au dus la o iurtă roșie, înaltă, unde sta o strajă cu topoare de argint. În toată tabăra se răspîndise vestea îngri-jorătoare că nu se știe de unde se iviseră doi copii din neamul kirghizilor. Oare ce să însemne asta ? Și-au întrerupt jocurile și ospățul, strîngîndu-se grămadă lângă iurta hanului. În ceasul acela, hanul ședea împreună cu războinicii săi de frunte pe o koșma ¹ albă ca zăpada. Bea kumîs îndulcit cu miere și asculta cîntece de pramărire. Hanul a fost cu-prins de o furie cumplită aflînd pricina pentru care veniseră să i se înfățișeze : „Cum ați îndrăznit să mă tulburați ? Oare n-am nimicît noi neamul kirghizilor pînă la unul ? Nu v-am făcut stăpînii

¹ Pătură groasă de pîslă. (n.t.)

Enesaiului pentru totdeauna ? De ce v-ați adunat aici, făpturi fricoase ? Uitați-vă de cine v-ați speriat ! Să vină Baba Șchioapa cea ciupită de vărsat ! Și când aceasta ieși din mulțime, îi spuse : Ia-i și du-i în taigă, și fă în așa fel ca să se sfîrșească odată cu neamul kirghizilor, nici urmă să nu mai rămînă, și numele lor să fie uitat pe vecie ! Du-te, Babă Șchioapă, și fă cum îți poruncesc...”

Baba Șchioapa s-a supus în tăcere, i-a luat pe băiat și pe fetiță de mînă și s-a îndepărtat cu ei. Au mers multă vreme prin pădure, apoi au ieșit pe malul Enesaiului, în dreptul unui povîrniș, înalt și abrupt. Aici, Baba Șchioapa s-a oprit și i-a așezat pe copilași unul lîngă celălalt pe marginea rîpei. Înainte de a-i îmbrînci în apă, a rostit :

— O, mare fluviu Enesai ! Dacă în valurile tale ar fi aruncat un munte, muntele ar dispărea în adîncul tău ca o piatră. Dacă s-ar arunca un pin secular, valurile tale l-ar duce ca pe o așchie. Primește, dar, în apele tale două boabe de nisip, doi pui de om. Pe pămînt nu mai e loc și pentru ei. Oare trebuie să-ți mai spun eu, Enesai ? Dacă stelele s-ar face oameni, nu le-ar mai ajunge cerul. Dacă peștii s-ar face oameni, nu le-ar mai ajunge riurile și mările. Mai trebuie să-ți spun eu, Enesai ? Ia-i și du-i ! Să părăsească lumea asta păcătoasă, de tineri, cu sufletele curate, cu cuget de copil, nepătat de gînduri și de fapte rele, să nu cunoască suferința omenească și să nu pricinuiască rău altora. Primește-i, primește-i, mare Enesai...

Băiatul și fetița plîngeau în hohote. Lor nu le ardea de cuvintele bătrînei, căci de pe malul înalt

ți-era groază să privești în jos, unde se rostogolesc valurile învolburate.

— Îmbrățișați-vă, copii, pentru cea din urmă oară ! Luați-vă rămas bun ! le-a spus Baba Șchioapa, după care și-a suflecat mânecele pentru a-i fi mai ușor să-i îmbrîncească de pe mal. Apoi a glăsuț iarăși : Iertați-mă, copii ! Așa v-a fost scris. Deși nu cu voia mea săvîrșesc această faptă, dar pentru binele vostru...

Numai cît a rostit aceste cuvinte, și lîngă ea a răsunit o voce :

— Așteaptă o clipă, femeie mare și înțeleaptă, nu prăpădi acești copii nevinovați !

Baba Șchioapa s-a întors să se uite și mare i-a fost mirarea : în fața ei stătea o cerboaică. Avea ochii nemaipomenit de mari, iar privirea lor era tristă și muștrătoare. Era albă cum e laptele de vită în primele zile după fătare, și numai pe burtă avea blana murgă, ca puiul de cămilă. Iar coarnele — o mîndrețe, rămuroase cum sînt crengile copacilor toamna. Ugerul ei era curat și neted ca sînii de femeie care alăptează.

— Cine ești tu ? De ce vorbești cu glas de om ? a întrebat-o Baba Șchioapa.

— Sînt Maica Cerboaică — i-a răspuns aceasta. Am vorbit cu glas de om căci altfel nu m-ai fi înțeles și nu m-ai fi ascultat.

— Și care ți-e voia, Maică Cerboaică ?

— Lasă copiii, femeie mare și înțeleaptă. Dă-mi-i, rogu-te, mie.

— Ce să faci tu cu ei ?

— Oamenii mi-au ucis pe cei doi gemeni ai mei. Acum îmi caut copii.

— Vrei tu să-i hrănești ?

— Precum zici, femeie mare și înțeleaptă.

— Dar te-ai gîndit bine, Maică Cerboiacă ? a spus rîzînd Baba Șchioapa. Ei sînt, vezi bine, copii de om. Vor crește mari și-ți vor ucide puii.

— Cînd vor crește mari, n-or să-mi ucidă puii — a răspuns mama cerbilor. Eu le voi fi mamă și ei vor fi copiii mei. Crezi că-și vor omorî frații și surorile ?

— Vai, nu vorbi, Maică Cerboaică ! Tu nu-i cunoști pe oameni — a zis Baba Șchioapa, clătînd din cap. Ei n-au milă unul de altul, darmite de fiarele pădurii. Ți i-aș da pe acești orfani ca să te încredințezi că-ți grăiesc adevărul, dar oamenii ți-i vor ucide și pe ei. De ce să înduri atîta durere ?

— O să-i duc într-un ținut îndepărtat unde n-o să-i găsească nimeni. Cruță-i pe acești copilași, femeie mare și înțeleaptă, lasă-i slobozi. Am să le fiu o mamă bună. Ugerul mi-e prea plin. Laptele meu plînge după copii. Cere copii laptele meu !

— Fie dacă-i așa — a rostit Baba Șchioapa, cumpanînd cîteva clipe. Ia-i și fugi cu ei cît mai repede. Du-i în ținutul tău îndepărtat. Dar de vor pieri din pricina drumului prea lung ori ți-i vor ucide tîlharii, ori copiii tăi de om îți vor plăti cu neagră nerecunoștință, tu singură ești vinovată.

Maica Cerboaica i-a mulțumit Babei Șchioapa, iar băiețelului și fetiței le-a spus :

— De-acum, eu sînt mama voastră, iar voi copiii mei. O să vă duc într-un ținut îndepărtat, unde,

între munți păduroși și înzăpeziti, sălășluiește marea cea caldă Issik-Kul.

Tare mult s-au mai bucurat băiatul și fetița și au pornit-o sprinteni după Maica Cerboaica cea Cornută. Dar mai apoi au obosit, le-au scăzut puterile. Drumul era lung — de la un capăt al lumii la celălalt. N-ar fi ajuns prea departe dacă Maica Cerboaica cea Cornută nu i-ar fi hrănit cu laptele ei, dacă nu i-ar fi încălzit cu trupul ei în timpul nopții. Au mers mult. Vechea patrie a Enesaiului rămânea departe în urmă, dar pînă la noua patrie, pînă la Issik-Kul, era cale lungă. O vară și o iarnă, o primăvară și o vară, o toamnă, apoi încă o vară și o iarnă, încă o primăvară și încă o vară și o toamnă au mers ei străbătînd codri deși, stepe bătute de arșiță, nisipuri mișcătoare, munți înalți și rîuri năvalnice. I-au fugărit haite de lupi, dar Maica Cerboaica cea Cornută lua copiii în spinare și-i scăpa de fiarele cele crude. I-au fugărit vînătorii călări, trăgînd din mers cu săgeți și strigînd : „Cerboaica a furat copiii ! Prindeți-o. Puneți mîna pe ea !“ Maica Cerboaica cea Cornută i-a scăpat și de acești salvatori nechemăți. Ea fugea mai iute ca săgeata. Le șoptea numai : „Țineți-vă bine, copiii mei, sîntem hăituiți !“

În sfîrșit, Maica Cerboaica cea Cornută a ajuns cu copiii săi la Issik-Kul. Stăteau sus pe munte și se minunau. De jur împrejur — piscurile înzăpezite ale munților, iar între munții acoperiți cu păduri verzi, cît vedeai cu ochii, se întindea o apă mare. Valuri albe alergau pe întinderea albastră. Vînturile le aduceau din depărtări și le mînau mereu mai departe. Unde începe și unde se sfîrșește Issik-Kul-

ul, nu știe nimeni ! La un capăt al lui răsare soarele, iar la celălalt e încă noapte. Nenumărați sînt munții din jurul Issîk-Kul-ului, și cîți alți munți acoperiți de nea se înalță dincolo de acești munți nici cu gîndul nu poți gîndi !

— Iată noua voastră patrie ! le-a spus Maica Cerboaica cea Cornută. Aici veți trăi. Veți ara pămîntul, veți pescui și veți crește vitele. O mie de ani să trăiți în pace și neamul vostru să dureze și să se înmulțească ! Urmașii voștri să nu dea uitării graiul ce l-ați adus aici, cu mare bucurie să vorbească și să cînte în graiul lor. Să trăiți ca oamenii ! Eu voi fi alături de voi și de copiii copiilor voștri, în vecii vecilor...

Astfel, băiatul și fetița, ultimii supraviețuitori din neamul kirghizilor, și-au aflat o nouă patrie lîngă binecuvîntatul și veșnicul Issîk-Kul.

Vremea a trecut repede. Băiatul a crescut bărbat voinic, iar fetița femeie în toată firea. Atunci s-au luat și au devenit soț și soție. Maica Cerboaica cea Cornută n-a părăsit Issîk-Kul-ul, ci trăia în pădurile dimprejur.

Odată, în revărsatul zorilor, Issîk-Kul-ul s-a pornit deodată să se zbughume și să vuiască. Venise ceasul cînd pe femeie o apucaseră durerile facerii. Bărbatul s-a speriat. A alergat sus pe o stîncă și a început să strige din răsuțeri :

— Maică Cerboaică, unde ești ? Auzi cum urlă Issîk-Kul-ul ! Fiica ta e gata să nască ! Vino, Maică Cerboaică, vino repede și ajută-ne...

Atunci, în depărtare, a răsunat un clinchet zglobiu, întocmai ca glasul clopoțelului ce se aude cînd

trece o caravană. Clinchetul se auzea tot mai aproape. Maica Cerboaica cea Cornută venea grăbită, purtînd în coarne un leagăn de copil — un beşik. Leagănul era din lemn de mesteacăn alb, iar de toarta lui atirna un clopoțel de argint. Și astăzi mai răsună acel clopoțel la beşik-urile copiilor din Issîk-Kul. Mama își leagănă copilul, iar clopoțelul de argint picură sunete dulci, de parcă din depărtări Maica Cerboaica cea Cornută vine grăbită, cu leagănul de mesteacăn în coarne...

Îndată ce Maica Cerboaica cea Cornută a sosit auzind chemarea, femeia a născut.

— Ăst beşik este pentru primul vostru născut — a cuvîntat ea. Veți avea parte de mulți copii. Șapte băieți și șapte fete!

Mult s-au mai bucurat tinerii părinți. Pe primul lor copil l-au botezat Bugubai, în cinstea binefăcătoarei lor, Maica Cerboaica cea Cornută. Bugubai a crescut mare, s-a însurat cu o fată frumoasă din seminția kipceakilor, și neamul Bugu — neamul Maicii Cerboaica cea Cornută — a început să se înmulțească. Mare și puternic a devenit neamul bughinilor de la Issîk-Kul. Maica Cerboaica cea Cornută era venerată ca o sfință. Pe iurtele bughinilor, deasupra intrării, era cusut un semn înfățișînd o pereche de coarne de maral¹, ca să se vadă de departe că iurta este a celor din neamul Bugu. Cînd bughinii alungau vrăjmașul sau cînd se întreceau la alergări de cai, răsună strigătul „Bugu!” și bughinii ieșeau totdeauna biruitori.

¹ Specie de cerb (*Cervus elaphus*) care trăiește mai ales în Altai și Caucaz. (n.t.)

Iar în pădurile Issík-Kul-ului hălăduiau maralii albi, cu coarne rămuroase, a căror frumusețe era pizmuită și de stelele din cer. Erau fiii Maicii Cerboaica cea Cornută. Nimeni nu se atingea de ei, nimeni nu le făcea vreun rău. Când întâlnea un maral, bughinul descăleca și-l lăsa să treacă. Frumusețea fetei iubite era asemuită cu frumusețea maralului alb...

Așa a fost pînă într-o zi cînd a murit unul din bughinii cei mai bogați și cei mai de vază. El avea mii și mii de oi, mii și mii de cai, și toți oamenii din împrejurimi erau păstorii lui. Fiii lui i-au făcut un praznic de pomenire cum nu s-a mai văzut. Au chemat pe oamenii cei mai de seamă din toate colțurile lumii. O mie și o sută de iurte au fost ridicate pe malul Issík-Kul-ului pentru oaspeți. Nimeni n-ar putea socoti cîte vite au fost tăiate, cît kumîs s-a băut, cîte feluri de bucate au fost aduse la masă. Fiii bogătaşului se țineau tanțoși : să vadă lumea ce moștenitori bogați și darnici a lăsat răposatul, cum îl respectă și cum îi cinstesc ei memoria... („Ehe, fiul meu, e rău cînd oamenii nu strălucesc prin minte, ci prin bogăție !“)

Cîntăreții, călărind pe argamacii¹ dăruiti de fiii răposatului, fălindu-se cu căciulile de samur și cu halatele de mătase primite în dar, proslăveau care mai de care pe răposat și pe moștenitorii lui :

— Unde s-a mai văzut sub soare atîta fericire, un praznic atît de îmbelșugat ? cînta unul.

— De cînd e lumea, așa ceva nu s-a mai pomenit ! îi ținea isonul al doilea.

¹ Rasă de cai de călărie. (n.t.)

— Nicăieri părinții nu sînt cinstiți ca la noi ! Nicăieri amintirea și numele sfinte ale părinților nu sînt slăvite și venerate ca la noi ! cînta al treilea.

— Hei, cîntăreților buni de gură, ce tot pălăvrăgiți acolo ? Se află oare pe lume cuvinte vrednice de aste daruri generoase ? Se află oare pe lume cuvinte vrednice de slava răposatului ? ! cînta al patrulea...

S-au întrecut așa zi și noapte. („Ehei, fiul meu, nu-i bine cînd cîntăreții se întrec în osanale, din cîntăreți ei devin dușmani ai cîntecului !“).

Multe zile a ținut praznicul acela vestit. Fiii cei îngîmfați ai bogătașului doreau tare mult să fie mai dihai ca alții, să-i întrecă pe toți de pe pămînt și faima lor să se ducă în lumea întreagă. Și astfel s-au gîndit să pună pe mormîntul tatălui lor o pereche de coarne de maral, să știe toată lumea că acolo e locul de veci al slăvitului lor părinte din seminția Maicii Cerboaica cea Cornută. („Ehei, fiul meu, încă din vechime se spune că bogăția naște trufie, iar trufia, nechibzuință !“)

Fiii bogătașului au vrut să încununeze memoria tatălui lor cu atare cinste nemaiauzită și nimic nu i-a putut împiedica. Zis și făcut ! Au trimis vînătorii : vînătorii au ucis un maral și i-au tăiat coarnele. Coarnele măsurau aproape un stînjen, ca aripile vulturului în zbor. Fiii răposatului s-au arătat mulțumiți, coarnele maralului erau pe placul lor : fiecare avea optsprezece ramuri, înseamnă că maralul număra optsprezece ani. Bun ! Apoi au poruncit meșterilor să întepenească bine coarnele pe mormînt.

Bătrînii se arătară nemulțumiți :

— Cu ce drept ați ucis maralul ? Cine a cutezat să ridice mîna asupra urmașilor Maicii Cerboaica cea Cornută ?

Moștenitorii bogătașului le-au răspuns :

— Maralul a fost ucis pe pămîntul nostru, și tot ce umblă, se tîrăște și zboară pe moșiile noastre, de la muscă la cămilă, al nostru este. Știm și singuri ce să facem cu avutul nostru. Cărați-vă de aici !

Slugile i-au lovit pe bătrîni cu bicele, i-au așezat pe cai de-a-ndăratelea și i-au alungat, acoperiți de rușine.

Acesta a fost doar începutul. Mare nenorocire s-a abătut peste urmașii Maicii Cerboaica cea Cornută. Aproape toți bughinii au început să vîneze în pădure marali albi. Fiecare socotea o datorie să pună pe mormîntul străbunilor coarne de maral. Acest lucru era privit acum ca o faptă bună, ca semn de respect întru pomenirea celor morți. Iar cel ce nu putea face rost de coarne era socotit om de nimic. Ba au început să facă și negoț cu coarne de maral și chiar să adune rezerve. Printre cei din neamul Maicii Cerboaica cea Cornută au apărut oameni care și-au făcut o meserie din a procura coarne de maral și a le vinde pe bani („Ehei, fiul meu, unde intră banul, vorba bună n-are loc, frumusețea n-are loc.“)

Zile de restriște se abătuseră asupra maralilor din pădurile Issîk-Kul-ului. Erau uciși fără cruțare. Animalele s-au retras pe stîncile cele mai abrupte, dar și acolo li se dădea de urmă. Asmuțeau asupra-le haite de cîini care-i fugăreau spre locul de pîndă al țințașilor, iar aceștia ocheau fără greș. Ma-

ralii erau uciși rînd pe rînd, turme întregi. Vînătorii făceau între ei rămășaguri : cine se va întoarce cu coarne și ale cui vor avea mai multe ramuri !

Astfel s-au prăpădit maralii. Munții au rămas pustii. Glasul lor nu se mai auzea nici la miezul nopții, nici în revărsatul zorilor. Nu mai puteau fi zăriți nici în pădure, nici în poiană pascănd, nici alergînd cu coarnele pe spate, nici sărînd peste prăpăstii ca pasărea în zbor. Se născură oameni care în viața lor nu văzuseră cum arată un maral. Auziseră despre ei doar povești și văzuseră coarnele pe morminte.

Dar ce s-a întîmplat cu Maica Cerboaica cea Cornută ?

S-a mîniat, rău s-a mai mîniat ea pe oameni. Se spune că atunci cînd maralii nu mai aveau pace din pricina vînătorilor și a cîinilor, cînd mai rămăseseră doar atîția cîți să-i numeri pe degete, Maica Cerboaica cea Cornută s-a urcat pe cel mai înalt vîrf de munte, și-a luat rămas bun de la Issîk-Kul, apoi și-a dus pe cei din urmă fii ai ei dincolo de marele defileu, în alt ținut, pe alți munți.

Iată ce lucruri se petrec pe pămînt. Asta-i toată povestea. Dacă vrei să crezi — bine, dacă nu — nu. Cînd Maica Cerboaica cea Cornută a plecat, a zis că nu se va mai întoarce niciodată...

V

TOAMNA A POPOSIT

iarăși în munți. După vara plină de forfotă și de zgomot, totul se cufundase acum în liniștea toamnei. Pretutindeni în jur s-a potolit volbura de praf de pe drumul cirezilor. Focurile s-au stins. Turmele au coborât la iernat. Oamenii au plecat și ei. Munții au rămas pustii.

Vulturii zburau singuratici, scăpînd doar cînd și cînd cîte un croncănit. Apa rîului vuia mai surd : vara, rîul se obișnuise cu matca sa, își făcuse loc într-însa și mai scăzuse. Iarba încetase să mai crească, se ofilise de la rădăcină. Frunzele obosiseră să mai atîrne pe crengi și începură să cadă.

Noaptea, pe vîrfurile cele mai înalte se așternea zăpadă proaspătă, argintie. Spre dimineată, culmile mohorîte ale munților încărunțeau întocmai ca blana vulpilor argintii.

Vîntul se răcise în trecători, sufla mai tăios. Dar zilele erau încă însorite, uscate.

Pădurile de peste rîu, în partea opusă piche-
tului, își făceau cu repeziciune intrarea în toamnă.

De lingă rîu, spre marginea codrului negru, în sus, înainta arzînd fără fum prin lăstărișul coastei povernite incendiul toamnei. Cele mai viu colorate, în roșu-purpuriu, erau crîngurile de mesteceni și de plopi de munte — cele mai semețe de pe coastă. Ele se cățarau pînă pe culmile înzăpezite ale codrului nesfîrșit, pînă în împărăția pinilor și brazilor întunecați.

Ca întotdeauna, în pădure totul era curat și grav ca într-un templu. Numai trunchiuri cafenii neclintite, numai mireasmă uscată de rășină, numai cetină roșcată așternută în tot locul la poalele pădurii ! Numai vîntul strecurîndu-se neauzit printre vîrfurile bătrînilor pini !

Dar astăzi, dis-de-dimineată, deasupra munților se gîlceveau fără istov, alarmate, stăncuțele. Un cîrd numeros, cîrîind cu furie, se rotea neîncetat deasupra pădurii de pini. Stăncuțele s-au speriat la auzul loviturilor de topor, și acum, țipînd care mai de care, de parcă fuseseră jefuite ziua în amiaza mare, urmăreau doi oameni ce coborau din munte trunchiul unui pin tăiat.

Trunchiul, legat cu lanțuri, era tîrît cu ajutorul calului. Orozkul mergea înainte, ținînd animalul de căpăstru. Încordat, agățîndu-și mantaua de tufișuri, el mergea răsufliînd anevoie, ca un bou pe brazdă. După el, în urma trunchiului, zorea bunicul Momun. Nici lui nu-i era ușor la asemenea înălțime. Gîfîia din greu bătrînul. Ținea în mîini o pîrghie de mestecăn cu care sălta trunchiul din mers. Trunchiul se poticnea la tot pasul, ba de buturugi, ba de pietre, iar la scoborișuri dădea să se întoarcă

de-a curmezișul coastei și să se rostogolească la vale. Atunci nenorocirea era gata — te izbea de moarte.

Primejdia îl pîndea pe cel care sprijinea trunchiul cu pîrghia, dar mai știi ce se poate întîmpla ? În cîteva rînduri Orozkul sărise în lături, speriat, și de fiecare dată murise de rușine, văzînd că bătrînul, riscîndu-și viața, susținea trunchiul în pantă, așteptînd ca Orozkul să se întoarcă la cal și să-l ia de căpăstru. Dar nu degeaba se spune : ca să-ți ascunzi rușinea, trebuie să faci pe altul de rîs.

— Hei ! Vrei să mă trimiți pe lumea cealaltă ? urla Orozkul la socrul lui.

Primprejur nu se afla nimeni ca să-l audă și să-l mustre : unde s-a mai văzut să se poarte cineva astfel cu un bătrîn ? Socrul îi spuse cu sfială că doar și el poate nimeri sub buștean, de ce să țipe așa la el, de parcă ar face înadins.

Dar asta îl întărită și mai vîrtos pe Orozkul.

— Ia te uită la el ! zise Orozkul cu năduf. Și ce dacă te lovește, doar ți-ai trăit traiul ! Ce-ți mai pasă ? Dar dacă mă prăpădesc eu, cine o mai ia pe fiică-ta ? Cine are nevoie de ea, așa stearpă ca varga dracului...

— Ciudat om mai ești, fiule ! N-ai pic de respect față de oameni — îi răspunse Momun.

Orozkul se opri, mirat, măsurîndu-l pe bătrîn din priviri :

— Bătrînii de seama ta stau de mult pe vatră și-și încălzesc dosul în cenușă. Pe cînd ție, cum-necum, îți merge leafa. Și de unde, mă rog, ai leafa asta ? Hai ? Cu ajutorul meu ! Atunci ce respect îți mai trebuie ?

— Bine, bine. Am zis și eu așa — rosti Momun cu smerenie.

Porniră mai departe. Scăpînd de încă un povîrniș, se opriră în fața unui pripor să-și mai tragă răsufllarea. Calul era ud de sudoare și plin de spumă.

Stăncuțele nu se ogoiseră, se roteau într-una. Se strînseseră ciopor și făceau atîta zarvă, de parcă își puseseră în minte ca astăzi, toată ziua, să țipe și să tot țipe.

— Simt că iarna o să vină mai devreme — spuse Momun ca să schimbe vorba și să potolească mînia lui Orozkul. Se pregătesc de ducă. Nu le place cînd sînt tulburate — adăugă el, cerîndu-și parcă iertare pentru nesocotitele păsări.

— Da' cin' le tulbură? se răsti Orozkul, întorcîndu-se, și pe loc se făcu stacojiu de furie. Vorbești în dodii, moșule! mormăi el încet, dar amenințător. „Ia te uită — își zise în sinea lui — încotro bate! Auzi! Din pricina stăncuțelor lui să nu te mai atingi de un pin, să nu mai rupi o creangă! Vezi să nu fie așa! Deocamdată sînt încă stăpîn aici!“ Și se uită cu ochi răi spre stolul gălăgios de păsări: Uf! De-aș avea o mitralieră! scrișni el și trase o înjurătură murdară.

Momun tăcu milc. Nu se putea obișnui cu bădărania ginerelui său. „Iarăși i-a căsunat — se întristă bătrînul. Cum bea, cum e ca o fiară. După beție așijderea: să nu-l atingi cu nimic. Oare cum ajung oamenii să fie astfel? se întrebă cu mîhnire Momun. Tu cu binele, el cu răul! N-are pic de rușine și nu ia seama la ce spune și ce face, de parcă așa ar sta în firea lucrurilor. Crede că totdeauna are dreptate. Numai să-i fie lui bine. Toți

cei din jur trebuie să-i facă pe plac. Dacă nu vrei, te silește. E bine totuși că unul ca el e aici în munți, în pădure, și nu prea are cui să poruncească... ia, o mînă de oameni, acolo... Dar dacă s-ar afla într-o slujbă mai înaltă ? Ferească Dumnezeu... Soiul ăsta de oameni nu se isprăvește niciodată. Totdeauna dobîndesc ceea ce vor. De unul ca ăsta n-ai cum să scapi. Oriunde te-ai duce, dai de el, și oricînd vrea, te găsește. Scoate și sufletul din tine, numai să trăiască el în huzur. Iar dreptatea e de partea lui. Da, asemenea oameni nu se isprăvesc niciodată...”

— Ei, ajunge ! curmă Orozkul gîndurile bătrînului. Să mergem ! porunci el și porniră mai departe.

Încă de dimineată Orozkul nu era în apele lui. În zori, cînd trebuiau să treacă pe malul celălalt cu sculele, în pădure, Momun se grăbise să-și ducă nepotul la școală. A dat în mintea copiilor ! În fiecare dimineată pune șaua pe cal și duce copilul la școală. Apoi dă fuga să-l ia. Îl corcolește atîta pe neisprăvitul ăsta de pripas ! Auzi ! Cică nu poate să întîrzie la școală ! Cînd ai de făcut o treabă care numai Dumnezeu știe cum se va sfîrși, mai încape zăbavă ? Așa crede el ? „Mă-ntorc, zice, într-o clipită. Mi-e rușine de învățătoare dacă băiatul întîrzie de la lecții.” Și-a găsit de cine să-i fie rușine ! Neghiobul ! Da’ cine e, mă rog, învățătoarea asta ? De cinci ani poartă același palton. Cînd o întîlnești, e mereu încărcată de sacose și de caiete... Umblă veșnic cu jalba-n proțap — mereu își face drum pe la raion, meretî îi lipsește ceva : ba cărbuni pentru școală, ba geamuri, ba cretă, ba chiar

și cîrpe. Oare o învățătoare cumsecade s-ar duce într-o asemenea școală? Și ce nume i-au găsit: „școala piticilor“! Adevărat, bine i-au zis. Ce folos de pe urma ei? Adevărații învățători sînt la oraș. Acolo sînt școli din beton și sticlă. Învățătorii poartă cravată. Dar asta numai la oraș. Și cîți șefi întîlnești pe străzi! Și cîte mașini! Îți vine să te oprești încremenit și să iei poziția de drepti pînă ce mașina neagră și strălucitoare alunecă lin pe lîngă tine. Dar ei, orășenii, parcă nici nu văd mașinile astea, n-au cînd, aleargă, mereu se grăbesc undeva. Eh! Asta da viață! Să tot trăiești la oraș! Bine ar fi să te poți rostui undeva pe-acolo. La oraș știi să respecte omul după funcție. Așa-i statornicit, ești obligat să-l respecti! Cu cît funcția e mai mare, cu atît e mai mare și respectul. Oameni civilizați! Acolo nu-ți cere nimeni să cari bușteni ori să faci niscai treburi cam tot așa, numai pentru că ai fost la cineva la masă ori ai primit vreun dar. Îi dai unuia lemne, iar el scoate cincizeci de ruble. Cu chiu cu vai îi smulgi o sută. Ba îți mai trîntește și vreo reclamație: Orozkul e șperțar, așa și pe dincolo... Oameni înapoiți!

Da-a, la oraș... Ah, de-ar putea trimite la toți dracii și munții, și pădurile, și buștenii ăștia — blestemați să fie! — și muierea stearpă, și pe bătrînul ăsta năîng cu mucosul lui, căruia îi dă ocol de parcă ar fi cine știe ce comoară! S-ar bucura ca un cal bine hrănit cu ovăz! Ar ști el să se facă respectat! „Orozkul Balajanovici, permiteți să intru la dumneavoastră în cabinet?“ Acolo ar putea să se însoare cu o orășeancă. De ce nu? Să zicem cu vreo artistă frumoasă care dansează și

cîntă cu microfonul în mînă ; se spune că pentru ele important e să ai funcție bună. Ar lua-o pe una ca aceasta de brăț, ar merge la cinema. El ar purta cravată, ea ar țacăni cu tocurile pe asfalt și ar mirosi a parfum. Trecătorii ar întoarce capul, adulmecînd cu nasul în vînt. Poate ar avea și copii. Pe băiat l-ar da student la drept, iar pe fată să cînte la pian. Pe copiii de la oraș îi recunoști pe loc, că-s deștepți. Acasă nu vorbesc decît rusește, nu-și împuie capul cu tot felul de cuvinte țărănești. Pe ai lui numai așa i-ar educa : „Tăticule, mămico, vreau cutare, vreau cutare...” Ce nu faci pentru odorul tău ! Eh ! Multora le-ar da peste nas, le-ar arăta el de ce e în stare. Cu ce este el mai prost ca alții ? Ai de s-au cocoțat sus parcă-s mai buni ? Oameni ca și el. Atîta doar că au avut mai mult noroc. Lui nu i-a mers, l-a ocolit norocul. Dar de vină-i numai el. După cursurile de pădurari trebuia să meargă mai departe, la școala tehnică, ba chiar la institut. S-a grăbit, s-a lăsat ademenit de slujbă. Nu era cine știe ce, dar totuși slujbă. Acum, iată, vrei nu vrei, colinzi munții și cari bușteni, ca un măgar... Iar pe deasupra mai sînt și stîncuțele astea. De ce or fi țipînd, de ce se rotesc atîta ? Uf, de-ar avea o mitralieră...

Orozkul era îndreptățit să fie în toane rele. Petrecuse toată vara. Acum venise toamna, iar o dată cu vara se dusesse și vremea chefurilor la cio-bani și la herghelegii. Vorba cîntecului : „S-a pălit codrul pe poale / Cobor turmele la vale...”

Venise toamna. Orozkul trebuia să răspundă pentru cinstiri și pentru ospete, pentru datorii și făgăduieli. Dar și pentru lăudăroșenie : „Tu de ce

ai nevoie ? Doi bușteni pentru grinzi ? Numai atît ? S-a făcut ! Cînd dorești, vii să-i ridici“.

A trîncănit, a primit plocoane, a băut vodcă, iar acum, gîfîind, lac de sudoare, blestemînd totul pe lume, cară ăști bușteni prin munți. I-au ieșit pe nas buștenii. De altfel, toată viața i-a ieșit pe dos. Și, brusc, prin minte îi fulgeră un gînd disperat : „Dacă aș da totul dracului și aș pleca unde-oi vedea cu ochii ?“ Dar numaidecît își dădu seama că nu va pleca nicăieri. Nicăieri nu va avea nimeni nevoie de el, și nicăieri nu va găsi o viață așa cum și-o dorește.

Încearcă numai să pleci de aici și să nu-ți respecti făgăduielile ! Chiar prietenii la toartă te vor da în gît. Oameni de nimic ! Așa-i lumea de azi ! Cu doi ani în urmă, făgăduise un trunchi de pin unei rubedenii din seminția bughinilor, care-i dăruise un miel. Însă, toamna, n-a mai avut chef să urce sus după pin. Ușor de zis, da' ia încercă s-ajungi acolo, să-l tai, apoi să-l tîrăști. Iar dacă pinul are peste zece ani de viață, atunci să te vîd cum te descurci ! Nu-ți vine să te-apuci de o asemenea treabă, chiar de-ar fi să primești toate comorile din lume. Tocmai în acele zile bătrînul Momun se îmbolnăvise și zăcea la pat. Singur n-o putea scoate la capăt. Nimeni n-ar putea vreodată s-o scoată singur la capăt cu un buștean în munți. De doborît îl dobori, dar de cărat jos nici vorbă. Dacă ar fi știut ce se va întîmpla, s-ar fi dus să taie pinul împreună cu Seidahmat. Însă, din lene, Orozkul a pregetat să urce sus la munte și a hotărît să se descotorosească de rubedenie, oferindu-i primul buștean întîlnit. Dar n-a putut scăpa de el

în nici un chip : acela voia un trunchi de pin ca lumea și nimic altceva. „Mielul ai știut să-l iei, dar să te ții de cuvînt nu știi ?“ Orozkul s-a înfuriat și l-a dat afară din curte : „Dacă nu vrei să-l iei, cară-te !“ Dar flăcăul nu era prost. A ticluit o jalbă împotriva pădurarului Orozkul Balajanov din rezervația San-Taș. A mîzgălit acolo vrute și nevrute, încît se cădea ca Orozkul să fie împușcat ca „dușman al pădurii socialiste“. Multă vreme apoi, Orozkul a fost tîrît pe la fel de fel de comisii de verificare de la raion și de la Ministerul silviculturii. Cu greu a ieșit din încurcătură... Iaca ce mai rubedenie ! Și se mai spune : „Toți sîntem copii Maicii Cerboaica cea Cornută. Toți pentru unul, unul pentru toți !“ Prostii ! Pe dracu ! Care cerboaică ? Cînd pentru o copeică sînt gata să se ia unul pe altul de gît ori să se bage la închisoare ! Oamenii credeau în cerboaică în vremurile de demult. Ce proști și incuți erau oamenii în vremurile acelea ! Te-apucă și rîsul ! Astăzi toți sînt știutori de carte, oameni luminați. Cine are nevoie de basmele astea bune de adormit copii ?

După întîmplarea aceea, Orozkul s-a jurat să nu mai dea nimănui un vreasc, nici o surcică : nici cunoscuților, nici rubedeniilor, fie ele și de trei ori copii Maicii Cerboaica cea Cornută.

Dar a venit iarăși vara. Pe plaiurile verzi ale muntelui s-au ivit iarăși iurtele albe, a răsunat larma turmelor ; pe malul rîurilor și pîraielor se înălțau fuioare de fum. Strălucea soarele și mirosea a flori și a kumîs îmbătător. Ce bine e să stai la aer curat, pe iarbă verde lîngă iurtă, alături de prieteni și cunoscuți, desfătîndu-te cu carne de miel

și kumis. Apoi să dai pe gît un pahar de vodcă să ți se tulbure scăfirlia, și să simți că ești în stare să smulgi copacul cu rădăcini cu tot ori să răstorni... uite... piscul celui munte... În acele zile, Orozkul uita de jurămîntul său. Îi plăcea să audă cum i se spune marele stăpîn al marelui codru. Din nou a primit daruri și a făcut făgăduieli. Și din nou unul din pinii sacri nici măcar nu bănuia că zilele îi sînt numărate. Numai să vină toamna.

Iar toamna s-a furisat în munți pe nesimțite, din lanurile secerate, plimbîndu-se de colo-colo. Și pe unde trecea, iarba se gălbenea, frunzele în pădure rugineau.

Fructele pădurii se copseseră. Mieii crescuseră. Acum erau separați în turme — mioarele de o parte, berbecuții de alta. Femeile puneau brînză uscată în burdufuri de iarnă. Bărbații se strîngeau să se sfătuiască și să hotărască cine va porni primul pe drumul de întoarcere în vale. Înainte de plecare, cei ce făcuseră înțelegere cu Orozkul din vară îl preveneau că în ziua de cutare, la ceasul cutare vor veni la pichet cu mașini după lemnul făgăduit.

Iată că și diseară va veni un camion cu remorcă să încarce doi bușteni de pin. Unul și era jos; fusese trecut peste rîu și dus la locul unde avea să se afle mașina. Al doilea, iacătă-l, îl coboară în vale. Dacă Orozkul ar putea da înapoi, cu alte cuvinte, să verse tot ce mîncase și băuse pentru aste trunchiuri, ar fi făcut-o numaidecît, numai să se izbăvească de truda și de chinurile pe care acum era nevoit să le îndure.

Însă, din păcate, nu se afla nici o cale prin care să-și schimbe soarta asta blestemată : camionul cu remorcă va veni diseară, ca la noapte să plece cu buștenii.

Și n-ar fi nimic dacă totul s-ar isprăvi cu bine, fiindcă drumul trece prin sovhoz, chiar pe lângă birouri, alt drum nu este. Pe la sovhoz se întâmplă să mai treacă din când în când miliția ori cineva de la inspectia de stat, ori, cine știe, poate chiar cineva de la raion. Dacă dau cu ochii de încărcătura de lemne, încep cu întrebările : „De unde le-ați luat, unde le duceți ?...”

La gândul acesta, pe Orozkul îl trecură fiorii și ura față de toți și față de toate îi răscoli sufletul : față de stâncuțele gălăgioase de deasupra capului, față de nenorocitul de Momun, față de Seidahmat, puturosul căruia cu trei zile în urmă i s-a năzărit să plece la oraș să vîndă cartofii. Știa doar că trebuie să coboare trunchiurile din munte ! A șters-o care va să zică... Se va întoarce numai după ce-și va isprăvi treburile în piață. Altfel, Orozkul i-ar fi poruncit să tîrască buștenii împreună cu bătrînul, nu s-ar mai fi chinuit el.

Dar Seidahmat era departe, iar la stâncuțe n-avea cum ajunge. În cel mai rău caz ar putea să-i tragă o mamă de bătaie nevastei, dar mai era mult pînă să ajungă acasă. Rămînea bătrînul Momun. Gîfiind, înfuriindu-se și mai vîrtos din pricina sufocării la înălțime, înjurînd la fiecă pas, Orozkul mergea de-a dreptul peste tufișuri, fără să-i fie milă nici de cal, nici de bătrînul care venea în urma lui. Să crape și calul, și bătrînul, să crape chiar el de bătaie de inimă ! Să se prăbu-

șească și lumea asta, unde totul este orînduit așa cum nu trebuie, și nu cum i s-ar cădea lui Orozkul după meritele lui, după funcția lui.

Nemaifiind stăpîn pe el, Orozkul mîna calul prin tufăriș, de-a dreptul spre o pantă abruptă. Momun Descurcărețul n-are decît să topăie în jurul bușteanului ! Să-ncerce numai să nu-l sprijine ! „O să-l omor în bătaie pe prostul ăsta bătrîn“ — hotări Orozkul. Altă dată n-ar fi cutezat pentru nimic în lume să se vîre cu trunchiul pe un asemenea povîrniș primejdios. Dar acum îi luase dracul mințile. Momun nu mai putu să-l oprească, izbuti doar să strige : „Încotro ? Încotro ? Oprește-te !“ cînd trunchiul se răsuci din lanț și, culcînd tufișurile, se rostogoli la vale. Bușteanul era ud și greu. Momun încercă să-l proptească cu pîrghia pentru a nu-l lăsa să se rostogolească, dar izbitora fu atît de puternică, încît pîrghia zbură din mîinile bătrînului.

Totul se petrecu într-o clipă. Calul căzu, fiind tîrît pe-o coastă în jos. În cădere îl trînti și pe Orozkul. Acesta porni de-a rostogolul, căutînd disperat să se agăte de tufișuri. În clipa aceea, niște animale cu coarne mari tresăriră speriate în frunzișul des. În salturi mari și repezi, ele dispărură în mestecăniș.

— Maralii ! Maralii ! strigă Momun, înnebunit de spaimă și de bucurie în același timp. Și amuți, necrezîndu-și parcă ochilor.

În pădure se făcu liniște. Stăncuțele își luaseră zborul dintr-o dată. Bușteanul se opri în pantă, strivind sub el mesteceni tineri și puternici. Calul,

încurcîndu-se în hamuri, se ridică singur în picioare.

Orozkul, cu hainele sfîșiate, se tîra într-o rînă. Momun alergă în ajutorul ginerelei :

— O, preasfîntă Maică Cerboaica cea Cornută ! Ea ne-a salvat ! Ai văzut și tu. Țștia sînt copiii Maicii Cerboaica cea Cornută. S-a întors maica noastră ! Ai văzut ?

Nevenindu-i încă să creadă că totul se sfîrșise cu bine, Orozkul se ridică posomorît și rușinat, scuturîndu-și hainele.

— Lasă trîncăneala, bătrîne ! Ajunge ! Scoate calul din șleauri.

Momun alergă supus să descurce calul.

— O, preaminunată Maică Cerboaică ! murmura el într-una, bucuros. S-au întors maralii în pădurile noastre ! Nu ne-a uitat Maica cea Cornută. Ne-a iertat păcatul...

— Tot mai bălmăjești ? mîrîi Orozkul. Îi trecuse spaima, dar ura dinainte îi rodea iarăși sufletul. Îți povestești basmele ? Dacă te-ai țicnit, crezi că și alții or să creadă în scornelile tale nătingi ? !

— Am văzut cu ochii mei ! Erau marali ! nu se lăsă Momun. Da' parcă tu nu i-ai văzut, fiul meu ? Și tu i-ai văzut.

— I-am văzut. Parcă erau vreo trei bucăți...

— Adevărat, trei. Tot așa mi s-a părut și mie.

— Și ce-i cu asta ? Marali ca toți maralii ! Era cît pe-aci să-mi frîng gîtul. N-ai de ce să te bucuri. Dacă au fost marali, înseamnă c-au venit din partea cealaltă a trecătoarei. Acolo, în Kasahstan, dincolo de munți, în păduri, se spune că mai trăiesc

încă marali. E și-acolo o rezervație. Poate că ăștia sînt din rezervație. Au venit și gata. Ce ne pasă nouă ? Ce ne doare pe noi de Kasahstan ?

— Poate or să rămînă la noi... — rosti Momun, visător. Dacă-ar rămîne...

— Ajunge ! i-o reteză Orozkul. Să mergem !

Mai aveau mult pînă să coboare bușteanul. Pe urmă trebuia să-l treacă peste rîu, tîrîndu-l într-una cu calul. Și nu era de loc ușor. Apoi, dacă vor trece cu bine trunchiul peste rîu, vor fi nevoiți să-l tîrască pînă pe delușorul unde vor încărca mașina.

Uf ! Cîtă trudă !

Orozkul se simțea cu desăvîrșire nefericit. Totul în jur i se părea strîmb orînduit. Munții nu simt nimic, nu se plîng de nimic, stau și de nimic nu le pasă ; pădurile intră în toamnă, pe urmă intră în iarnă, iar lucrul ăsta nu li se pare de loc anevoios. Chiar și stăncuțele zboară în voie și cîrîie cît le place. Maralii, dacă ăștia au fost marali cu adevărat, au venit de dincolo de defileu și vor hoinări prin pădure după pofta inimii. La oraș, oamenii calcă netulburați pe străzi asfaltate, merg cu taxiurile, stau în restaurante și se distrează. Pe cînd el ? Pe el soarta l-a părăsit aici în munți, nefericitul... Pînă și neisprăvitul de socru-său e mai fericit, crezînd în basme. Năîng om ! Proștii sînt totdeauna mulțumiți de viață.

Orozkul nu e mulțumit de viața lui, o urăște. Nu e pentru el. Asta-i viață pentru cei ca Momun Descurcărețul. Lui ce-i trebuie, lui Momun ? Toată viața s-a spetit muncind zi și noapte, fără odihnă. Și toată viața lui n-a avut pe nimeni în subordine,

numai el s-a supus tuturor, chiar și babei lui, nici în fața ei nu cîrtește. Pe un nenorocit ca ăsta și un basm îl face fericit. A văzut maralii în pădure și l-au podidit lacrimile, de parcă își întâlneau frații pe care de un veac îi căuta prin lume !

Eh, ce să mai vorbim...

În sfîrșit, ieșiră pe ultima creastă, de unde începea scoborișul lung și abrupt spre rîu. Se opriră să mai răsufle.

Peste rîu, în curtea pichetului, lîngă casa lui Orozkul, fumea ceva. După fum puteai să ghicești că e samovarul. Înseamnă că nevasta îl aștepta să sosească. Dar lucrul acesta nu-l făcu pe Orozkul să se simtă mai bine. Răsufle adînc pe gură, nu-i ajungea aerul. Îl durea în piept, iar bătăile inimii îi răsunau în cap ca un ecou. Sudoarea de pe frunte îi ustura ochii. Iar în față avea povîrnișul lung și abrupt. Acasă îl aștepta nevasta stearpă. A pus și samovarul, vrea să-i fie pe plac... Îl năpădi deodată dorința aprigă să-și dea drumul pînă jos și să izbească din goană cu piciorul în samovarul pîntecos, să zboare la toți dracii. Apoi să se năpustească asupra femeii și s-o bată, s-o bată pînă o va podidi sîngele, pînă o cădea. Se bucura în gînd ascultînd vaietele nevestii, blestemele ei aruncate soartei nenorocite. „Si ce dacă ! se gîndi el. N-are decît ! Dacă eu sufăr, de ce ei să-i fie bine ?“

Gîndurile îi fură întrerupte de Momun.

— Uitasem, fiul meu — își aduse aminte bătrînul și se apropie zorit de Orozkul. Trebuie să mă duc la școală să iau copilul. S-au sfîrșit lecțiile.

— Ei, și ? rosti Orozkul, străduindu-se să rămână calm. Ce propui ?

— Nu te supăra, fiule. Să lăsăm bușteanul aici și să coborîm. Tu măninci de prînz, iar eu, între timp, dau o fugă călare pînă la școală să iau băietelul. Cînd mă-ntorc, trecem bușteanul peste rîu.

— Mult ți-a trebuit, moșule, ca să-ți treacă prin cap una ca asta ? spuse Orozkul, cu răutate.

— Da' vezi, băiatul o să plîngă...

— Ei, și ? șuieră Orozkul, clocotind de furie. În sfîrșit, acum avea motiv să-l învețe minte pe bătrîn. Cu vîrf și îndesat ! Toată ziua căutase o pricină de care să se lege și acum Momun i-o dăduse singur plocon pe tavă. Fiindcă el o să plîngă, noi să lăsăm treaba baltă ? ! Azi-dimineață m-ai bătut la cap să-l duci la școală. Bine, l-ai dus ! Acum, să-l iei de la școală ! Ce-mi pasă mie ? Noi ne jucăm aici, sau ce ?

— Nu face asta, fiule — îl rugă Momun. Tocmai azi ! Ai dreptate, dar băiatul m-așteaptă și o să plîngă. Tocmai azi !

— Cum tocmai azi ? Ce zi deosebită e azi ?

— S-au întors maralii. De ce, tocmai azi...

De uimire, Orozkul rămase cu gura căscată, fără să mai scoată o vorbă. Uitase de mult de marali, care parcă se iviseră cîteva clipe în vreme ce el se rostogolea prin tufișurile mărăcinoase, cînd inima, de spaimă, i se făcuse cît un purice. În fiecare clipă putea fi strivit de bușteanul scăpat pe coastă la vale. Nu-i ardea lui de marali și nici de aiurelile bătrînului.

— Drept cine mă iei ? zise el încet, sufocat de furie, suflîndu-i puternic în față. Păcat că n-ai

barbă, altfel te-aş fi învăţat eu să nu-i socoţi pe alţii mai proşti ca tine. Crezi că mă doare pe mine de maralii tăi ? N-am altceva mai bun de făcut decît să mă gîndesc la ei ? Nu mă duci tu pe mine ! Hai, du-te lingă buştean ! Pînă nu-l trecem peste rîu, nu vreau să mai aud nimic. Mie nu-mi pasă cine merge la şcoală şi cine plînge ! Gata, să plecăm !...

Momun se supuse ca întotdeauna. Îşi dădea seama că nu va scăpa din mîinile lui Orozkul atîta vreme cît buşteanul nu va fi tîrît acolo unde trebuie. Lucra în tăcere, deznădăjduit. Nu mai scoase nici o vorbă, deşi tot sufletul îi era numai strigăt. Nepotul îl aşteaptă lingă şcoală ; toţi copiii s-au împrăştiat pe la casele lor. Singur el, nepotul lui orfan, se uită în lungul drumului, aşteptîndu-şi bunicul.

Bătrînul îşi închipuia cum toţi copiii — toată clasa — au ţîşnit tropăind din şcoală şi cum alergau spre casă. Le era foame. Încă din uliţă, ştergarii simt mirosul bucatelor pregătite pentru ei. Bucuroşi şi înfierbîntaţi, trec în goană pe sub ferestrele caselor lor. Mamele îi aşteaptă. Fiecare are un zîmbet care te umple de fericire. Fie că e veselă ori supărată, o mamă are oricînd puterea să dăruiască copilului ei un zîmbet. Chiar dacă mama strigă severă : „Şi mîinile ? Mîinile cine le spală ?“, în ochii ei se ascunde acelaşi zîmbet.

De cînd începuse să meargă la şcoală, nepotul lui Momun avea totdeauna mîinile murdare de cerneală. Bunicului îi plăcea acest lucru. Înseamnă că flăcăul munceşte cu sîrg. Iar acum, nepotul lui stă în drum, cu mîinile pătate de cerneală, cu

ghiozdanul său drag pe care i-l cumpărase în vară. Pesemne că a obosit de atîta așteptare, și acum privește și ascultă neliniștit dacă nu cumva, pe colină, se ivește bunicul călare. Dar el venea întotdeauna la timp. Cînd băiatul ieșea din școală, bunicul abia apucase să descalece și-l aștepta ceva mai încolo, nerăbdător. Toți ceilalți copii se îndreptau spre casă, iar nepotul lui alerga spre el. „Uite-l pe bunicul, să fugim!“ îi spunea băiatul ghiozdanului. Ajungînd, se oprea emoționat. Dacă n-ar fi fost nimeni în jur, el s-ar fi aruncat în brațele bunicului, s-ar fi ghemuit la pieptul lui, trăgînd în piept mirosul cunoscut de haine vechi și de fîn de vară uscat. Zilele acestea, bunicul cărase cu calul fînul de pe malul celălalt. Iarna, prin nămeții de zăpadă, e greu să răzbești pînă acolo, mai bine să-l aduci de cu toamnă. Mult timp după aceea, Momun mirosea a polen amărui de fîn.

Bunicul așeza băiatul pe crupa calului, în spatele său, și porneau în trap ușor ori la pas, tăcînd ori vorbind despre lucruri fără importanță, și pe nesimțite ajungeau acasă. Mergînd pe șaua muntelui, coborau la ei în defileul San-Taș.

Patima neostoită a băiatului pentru școală o în-ciuda pe bunica. Dimineăța, de cum se trezea, el se îmbrăca repede, apoi își rînduia cărțile și caietele în ghiozdan. Pe bunica o supăra că băiatul își lua seara ghiozdanul lingă el în pat.

— La ce te-i fi lipit de ghiozdanul ăsta afurisit? Dacă măcar ți-ar deveni soată, ne-ar scăpa de plata kalîmului ¹ pentru mireasă...

¹ Prețul plătit pentru mireasă la musulmani. (n.t.)

Băiatul se făcea că n-aude vorbele bunicii, dar nici nu prea pricepea el despre ce e vorba. Pentru el, important era să nu întârzie la școală. Alerga repede în curte să-l grăbească pe bunicul. Nu se liniștea decît la vederea școlii.

Odată au întârziat totuși. Cu o săptămînă în urmă, în faptul zorilor, Momun pornise călare pe malul celălalt. Se gîndise să facă un drum după fîn. N-ar fi fost nimic, dar la întoarcere legătura se desfăcuse și finul se risipise. A trebuit să-l lege din nou și să-l încarce pe samarul calului. Legat în grabă, finul se desfăcuse din nou lîngă mal.

Nepotul îl aștepta pe partea cealaltă. Stătea pe o piatră colțuroasă, flutura ghiozdanul și striga ceva, îl chema. Bătrînul se grăbea : frînghiile se încurcaseră tare rău, se înnodaseră. Băiatul striga într-una și bătrînul știa că nepotul a început să plîngă. Atunci a lăsat totul baltă, și finul și frînghiile, a încălecat pe cal și a pornit-o în grabă prin vad spre băiat. Pînă a trecut, s-a scurs iarăși destul timp, căci prin vad nu poți goni în galop, apa e mare și repede. Toamna încă nu-i așa de greu, dar vara, doboară calul din picioare și atunci ești pierdut. Cînd, în sfîrșit, Momun a trecut rîul și s-a apropiat de nepot, acesta plîngea în hohote. Nu s-a uitat la bunic, ci plîngea într-una, murmurînd printre suspine : „Am întârziat, am întârziat de la școală“. Bătrînul s-a aplecat de pe cal, a ridicat băiatul în șa și au pornit în galop. Dacă școala ar fi fost mai aproape băiatul s-ar fi dus și singur. Tot drumul nu s-a oprit din plîns și bătrînul n-a putut cu nici un chip să-l potolească. Au ajuns la

școală, iar el tot mai plîngea. Lectiile începuseră. L-a dus pînă în clasă.

Momun i-a cerut iertare învățătoarei și a făgăduit că altă dată nu se va mai întîmpla. Dar ceea ce l-a zguduit mai mult pe bătrîn a fost plînsul nepotului, felul cum suferea el pentru că întîrziase. „Dee Domnul ca totdeauna școala să te îmbie așa !” gîndea bătrînul. Totuși de ce plînsese atîta băiețașul ? Înseamnă că în sufletul său poartă o obidă, obida lui nemărturisită...

Acum, mergînd pe lîngă buștean, sărînd cînd într-o parte, cînd în alta, săltîndu-l și împingîndu-l cu pîrghia pentru a nu se propti nicăieri și a aluneca mai repede la vale, Momun se gîndea ce i-o fi făcînd nepotul.

Orozkul nu se grăbea. El ducea calul de căpăștru. Însă aici nici nu prea poți să te grăbești : scoborișul e lung și povîrnit, ești nevoit să mergi de-a curmezișul coastei. Dar nu putea oare să-i asculte rugămîntea — să lase deocamdată bușteanul și să se întoarcă pe urmă să-l ia ? Eh, dacă ar fi avut putere, ar fi săltat trunchiul pe umăr, ar fi trecut cu el prin rîu și l-ar fi aruncat în locul unde avea să fie încărcat în mașină. „Na, ar zice, luați-vă bușteanul și lăsați-mă în pace !” Apoi Momun ar porni înaintea nepotului.

Dar ți-ai găsit ! Trebuia să ajungă la mal, printre pietre și peste prundiș, iar de acolo, prin vad, să tragă trunchiul cu calul în partea cealaltă. Calul era istovit de atîta mers ba urcînd, ba coborînd... Măcar de s-ar sfîrși totul cu bine, fiindcă s-ar putea ca trunchiul să se proptească de niscai pietre

în mijlocul râului, ori calul să se împiedice și să cadă.

Cînd intrară în apă, bunicul Momun se rugă : „Ajută-ne, Maică Cerboaică, nu lăsa bușteanul să se împotmolească, nu lăsa calul să cadă !“ Descult, cu cizmele aruncate pe umăr, cu pantalonii suflecați deasupra genunchilor și cu pîrghia în mînă, Momun se ținea după bușteanul care plutea pe apă. O luaseră pieziș, împotriva curentului. Pe cît era de curată și de străvezie apa râului, pe atît era de rece. Apă de toamnă !

Bătrînul îndura totul : ei, și ? n-o să-i cadă picioarele ! Numai de-ar izbuti să treacă mai degrabă bușteanul. Și totuși, parcă înadîns, bușteanul se întepeni între niște pietre într-un loc cu multe praguri. În asemenea împrejurare trebuie să lași calul să se odihnească un pic, apoi să-l îndemni cu nădejde — dintr-o smucitură puternică el poate smulge bușteanul dintre bolovani. Dar Orozkul, călare, șfichiuia fără milă cu kamceaua animalul sleit de puteri. Calul se opintea proptindu-se pe picioarele dinapoi, aluneca, se împiedica, dar bușteanul nu se clintea din loc. Bătrînului îi întepeniseră picioarele, începuse să vadă negru înaintea ochilor. I se învîrtea capul. Malul rîpos, pădurea de deasupra lui, norii de pe cer se aplecau, cădeau în apă și alunecau pe cursul repede al râului, apoi se întorceau din nou la locul lor. Lui Momun i se făcu rău. Blestemat buștean ! Dacă ar fi fost lăsat să zacă un timp, era altceva : lemnul uscat plutește singur pe apă, trebuie doar să ții de el. Pe cînd cel de acum, de-abia îl tăiaseră și gata cu el tîrîș prin rîu ! Cine mai face așa ? Iată ce

se întâmplă ! O treabă necurată sfirșește totdeauna rău. Orozkul nu îndrăznea să lase pinul să se usuce : dacă, pe neașteptate, pică vreo inspecție și-i face proces pentru tăierea arborilor din rezervatie ? De aceea, cum îl taie, îl și face să dispară...

Orozkul izbea calul cu tocul cizmelor, îl lovea cu biciul în cap, înjura, urla la bătrîn, de parcă el, Momun, era vinovat de toate, dar bușteanul se încăpățîna și se afunda tot mai vîrtos între pietre. Răbdarea bătrînului ajunsese la capăt. Pentru prima oară în viața lui ridică glasul, mînios :

— Dă-te jos de pe cal ! rosti el, apropiindu-se hotărît de Orozkul și trăgîndu-l din șa. Nu vezi că bietul dobitoc nu mai poate trage ? Coboară numaidecît !

Uluit, Orozkul se supuse fără să crîcnească. Sări din șa în apă, încălțat. Din acea clipă parcă se prostise, surzise, se pierduse cu firea.

— Hai ! Opintește-te ! Amîndoi odată.

La comanda lui Momun, apăsară amîndoi pe pîrghie, săltînd bușteanul din loc, eliberîndu-l din strînsoarea pietrelor.

Ce animal inteligent e calul ! Se smuci tocmai în acel moment, împiedicîndu-se și alunecînd. Cu-relele se întinseră ca o strună, dar trunchiul abia se mișcă din loc, alunecă și se întepeni din nou. Calul se mai smuci o dată, dar își pierdu echilibrul, căzu în apă și, zbatîndu-se, se încurcă în hamuri.

— Calul ! Ajută calul să se ridice ! îl înghionti Momun pe Orozkul.

Amîndoi izbutiră cu greu să ajute calul să se ridice în picioare. Animalul tremura de frig, de-abia se mai ținea în apă.

— Deshamă-l !

— De ce ?

— Deshamă-l, îți spun ! O să-l înhămăm din nou. Scoate-i șleaurile !

Și Orozkul se supuse din nou fără să crîcnească. Cînd calul fu deshămat, Momun îl apucă de căpăstru.

— Acum să mergem — zise el. Ne-ntoarcem pe urmă. Calul trebuie să se odihnească.

— Hei, ia stai ! Orozkul smulse căpăstrul din mîna bătrînului. Parcă se trezise. Era din nou el însuși. Pe cine protesti ? N-ai să pleci nicăieri ! O să scoatem acum bușteanul. Diseară vin oamenii după el. Înhamă calul fără vorbă multă, auzi ?

Momun se întoarse tăcut și, clătînîndu-se pe picioarele înțepenite, porni prin vad spre mal.

— Unde pleci, moșule ? Unde, te-ntreb ? !

— Unde ! Unde ! La școală. Nepotul m-așteaptă de la prînz.

— Întoarce-te ! Întoarce-te, n-auzi ? !

Bătrînul nu-l ascultă. Orozkul lăsă calul în rîu și se luă după el. Abia aproape de mal, în prundiș, îl ajunsese pe Momun, îl apucă de umăr și-l întoarse cu fața spre el.

Se pomeniră față-n față.

Cu o mișcare scurtă a mîinii, Orozkul smulse de pe umărul lui Momun cizmele-i vechi din pînză cauciucată, cu turetcile legate, și-l lovi din răspu-teri, de două ori, în cap și peste obraz.

— Să mergem! Hai! grohăi Orozkul, aruncînd cizmele la o parte.

Bătrînul se apropie de cizme și le ridică de pe nisipul ud. Cînd se îndreptă din șale, de pe buze i se prelingea c șuviță de sînge.

— Ticălosule! rosti Momun, scuișind sîngele, și-și aruncă din nou cizmele pe umăr.

Asta o spusese Momun Descurcărețul, care niciodată nu cîrtise în fața nimănui! O spusese un biet bătrîn învinețit de frig, cu cizmele-i vechi aruncate pe umăr, cu buzele însîngerate.

— Haide!

Orozkul îl trase după el. Dar Momun se smulse cu îndîrjire și, fără să se uite înapoi, se îndepărtă tăcut.

— Hei, dobitoc bătrîn, acum să te ții! N-am să ți-o uit! strigă Orozkul în urma lui, amenințîndu-l cu pumnul.

Bătrînul nu se uită îndărăt. Ieșind pe potecă, lîngă „cămila culcată“, se așează jos, se încălță și porni repede spre casă. Fără a se opri nicăieri, se îndreptă glonț spre grajd. Scoase de acolo calul sur Alabaș, calul de plimbare al lui Orozkul, neatinș de nimeni, pe care nimeni nu cuteza să încalece și care nu era niciodată înhamat pentru a nu-și pierde obișnuința și ținuta de călărie. Ca o furtună, Momun se năpusti cu el în curte, fără șa și fără scări. Iar cînd trecu în galop pe lîngă ferestre, pe lîngă samovarul fumegînd încă, femeile, care ieșiseră afară — bătrîna lui Momun, fiică-sa Bekei și tînăra Gulgeamal — își dădură seama îndată că se întîmplase ceva cu bătrînul. Niciodată nu mai încălecaseră pe Alabaș și niciodată nu galo-

pase așa ca un nebun. Ele încă nu știau că aceasta era revolta lui Momun Descurcărețul. Și încă nu știau cât o să-l coste această revoltă acum, la bătrînețe.

Dinspre râu se întorcea Orozkul, ducînd de căpăstru calul deshămat. Calul schiopăta de piciorul din față. Femeile îl priveau tăcute, în timp ce el se apropia. Nu ghiceau încă ce se petrecea în sufletul lui Orozkul, ce le aducea el în ziua aceea, ce nenorocire, ce spaime...

Cu cizmele ude, în care plescăia apa, cu pantalonii uzi, apropiindu-se de femei cu pași greoi, omul le privi încruntat. Nevasta lui, Bekei, îl întreabă îngrijorată :

— Ce-i cu tine, Orozkul ? Ce s-a întîmplat ? O, da' ești ud tot ! V-a scăpat bușteanul pe râu ?

— Nu — ocoli Orozkul răspunsul. Na ! zise întinzîndu-i lui Gulgeamal căpăstrul. Du calul în grajd ! Apoi se îndreaptă spre ușă : Hai în casă ! îi spuse nevastii. Bunica vru să intre împreună cu ei, dar Orozkul o alungă din prag : Pleacă, babo ! N-ai ce căuta aici. Du-te la tine acasă și vezi-ți de treabă !

— Da' ce-ți veni ? se supără bătrîna. Ce-nseamnă asta ? Dar cu bătrînul nostru ce e ? Ce s-a întîmplat ?

— Întreabă-l pe el ! răspunse Orozkul.

În casă, Bekei ajută soțului să-și scoată hainele ude, îi dădu coșocul, apoi aduse samovarul și începu să toarne ceai într-o pială ¹.

¹ Cană, ceașcă fără toartă. (n. t.)

— Nu vreau ! și el o opri cu un gest scurt. Dă-mi să beau.

Nevasta aduse o sticlă de o jumătate neîncepută și turnă în pahar.

— Umple-l ! porunci Orozkul. Dădu pe gît dintr-o înghițitură paharul cu vodcă, apoi se înfășură în cojoc și, așezîndu-se pe koșma, rosti către Bekei : Tu nu-mi mai ești soție, eu nu-ți mai sînt bărbat. Du-te și să nu mai pui piciorul în casa asta ! Pleacă pînă nu e prea tîrziu.

Bekei oftă, se așază pe pat și, înghițîndu-și lacrimile ca de obicei, rosti încet :

— Iar ?

— Ce iar ? zbieră Orozkul. Ieși afară !

Bekei fugi din casă și, ca întotdeauna, frîgîndu-și mîinile, începu să bocească în gura mare :

— Ah, nenorocita de mine ! De ce m-am mai născut pe lumea asta...

În ăst timp, Momun gonea pe Alabaș să ajungă la băiețel. Alabaș era un cal iute. Totuși Momun întîrziase vreo două ceasuri. Își întîlni nepotul pe drum. Îl aducea acasă învățătoarea. Aceeași învățătoare cu mîini aspre, îmbrăcată în același palton pe care-l purta de cinci ani. Din pricina oboselii femeia arăta posomorită. Băiatul, cu ochii umflați — contenise de mult cu plînsul — mergea alături de ea, cu ghiozdanul în mînă, nenorocit și umilit. Învățătoarea îl muștră cu asprime pe bătrînul Momun. Acesta descălecuse și stătea în fața ei, cu capul plecat.

— Să nu mai aduceți copilul la școală dacă nu veniți la timp să-l luați — spuse ea. Pe mine să nu vă bizuiți, mi-ajung cei patru ai mei.

Momun își ceru din nou iertare și din nou făgădui că nu se va mai întâmpla a doua oară.

Învățătoarea se întoarse la Gelesai, iar bunicul și nepotul porniră spre casă.

Băiatul sta pe cal în fața bunicului. Tăcea. Bătrînul nu știa ce să-i spună.

— Ți-e foame tare ? întrebă el.

— Nu. Învățătoarea mi-a dat piine — îngăimă nepotul.

— De ce taci ?

Băiatul nu răspunse.

Momun zîmbi vinovat :

— Ce supărăcios mai ești ! Bătrînul îi luă chi-piul băiatului de pe cap, îl sărută pe creștet, apoi i-l puse la loc.

Băiatul nu se întoarse.

Merseră așa amîndoi, abătuti și tăcuți. Momun nu-l lăsa pe Alabaș în voie, îl strunea din friu. Nefiind înșeuat, calul putea să-l zdruncine prea tare pe băiat. Și acum nu mai avea nici de ce să se grăbească. Calul pricepu de îndată ce i se cere și porni încet în buiestru. Fornăia, iar tropotul copitelor răsuna pe cărare. Călare pe un asemenea cal e bine să mergi singur și să cînti încetisor pentru tine. Cîte nu poate omul să cînte cînd e singur, numai cu el însuși ? Despre visurile neîmplinite, despre anii care au trecut, despre ce a fost odată în tinerețe, cînd era vremea de iubit... Omului îi place să ofteze după vremurile cînd a pierdut ceva pentru totdeauna. Dar ce anume, omul nu-și poate da seama. Însă din cînd în cînd îi place să se gîndească la lucrul ăsta, dorește să se simtă el însuși.

Calul bun, un cal cu mers strașnic, e un neprețuit tovarăș de drum...

Și bătrînul Momun, privind ceafa tunsă a nepotului, gîtul lui subțirel și urechile clăpăuge, se gîndea că din toată viața lui fără noroc, din toate înfăptuirile și trudele lui, din toate grijile și amărăciunile nu i-a rămas decît acest copilaș, această făptură neajutorată. Bine ar fi dacă bunicul ar izbuti să-l pună pe picioare. Greu o să-i mai fie nepoțelului de va rămîne singur. E numai cît un știulete de porumb, dar e dîrz, dintr-o bucată. Ar trebui să fie mai simplu, mai blînd... Cei de teapa lui Orozkul îl vor urî și-l vor hăitui cum hăituie lupii un cerb...

Aici își aminti de maralii pe care-i zărise adineauri țîșnind ca niște umbre repezi, năvalnice și-i smulseseră din piept strigătul de uimire și bucurie.

— Tu știi, copile ? S-au întors maralii la noi — rosti bunicul Momun.

Băiatul își întoarse cu însufletire capul peste umăr :

— Adevărat ?

— Adevărat. I-am văzut cu ochii mei. Erau trei.

— Da' de unde au venit ?

— Cred că de dincolo de defileu. Sînt și-acolo rezervații naturale. Toamna e frumoasă și trecătoarea e deschisă. Au venit la noi în vizită.

— Și-or să rămînă la noi ?

— Dacă o să le placă, or să rămînă. Iar de nu se va atinge nimeni de ei, or să rămînă de tot aici. Hrană e din belșug. Pot să trăiască și o mie de marali... Odinioară, pe vremea Maicii Cerboaica

cea Cornută, prin locurile noastre hălăduiau cîtă frunză și iarbă...

Simțind că băiatul se înviorează la auzul acestei vești și că încet-încet uită de supărare, bătrînul începu să-i povestească iarăși despre vremurile de demult, despre Maica Cerboaica cea Cornută. Furat de poveste, se gîdea cît de ușor poți să fii fericit și să aduci și altuia fericirea! Așa să tot trăiești mereu! Uite așa, ca acum, în aceste clipe. Dar viața nu e rînduită astfel — alături de fericire, pîndește neîncetat, se vîră în suflet, în viață nenorocirea, care dintotdeauna te urmărește necruțător, neconținut. Chiar și în astă clipă, cînd el și nepotul erau fericiți, în sufletul bătrînului, alături de bucurie, sălășluia neliniștea: ce-o fi făcînd Orozkul? Ce răfuială pregătește? Ce pedeapsă o fi născocit pentru el, bătrînul, care cutezase să nu-i dea ascultare? Căci Orozkul nu va lăsa lucrurile așa. Altfel nu s-ar chema Orozkul.

Pentru a nu se mai gîndi la nenorocirea care o aștepta pe fiica lui și pe el, Momun povestea nepotului despre marali, despre noblețea, frumusețea și iuțea acestor animale, cu atîta înflăcărare, de parcă în felul acesta putea înlătura năpasta.

Băiatul era fericit. Nici nu bănuia ce-l așteaptă acasă. Era numai ochi și urechi. Cum, s-au întors într-adevăr maralii? Înseamnă că așa e! Bunicul zice că Maica cea Cornută a iertat fărădelegile săvîrșite de oameni împotriva ei și a îngăduit copiilor săi să se întoarcă în munții Issik-Kul-ului. Bunicul mai spune că acum au venit doar trei marali să cerceteze cum e pe aici, iar dacă le-o place, toți maralii se vor întoarce în patria lor.

— Ata — îl întrerupse băiatul pe bunic — poate a venit chiar Maica Cerboaica cea Cornută? Poate vrea să vadă cum e aici, la noi, și pe urmă să-și cheme copiii, ce zici?

— Se poate — rosti Momun, nesigur, și tăcu. Bătrînul se simțea încurcat: oare nu se lăsase prea mult furat de avîntul său și-l făcuse pe băiat să creadă cu adevărat în vorbele lui? Dar bunicul Momun nu vru să schimbe credința nepotului. De altfel, ar fi fost și prea tîrziu. Cine știe?... zise el, dînd din umeri. Se poate... se poate să fi venit chiar Maica Cerboaica cea Cornută. Cine știe...

— Dar noi o să aflăm! Hai, ata, să mergem în locul acela unde ai văzut maralii — spuse băiatul. Vreau să-i văd și eu.

— Păi ei nu stau locului.

— Să ne luăm după urme. Să mergem mult-mult după urmele lor, și cînd îi zărim, măcar cu coada ochiului, ne întoarcem. Atunci ei or să fie încredințați că oamenii n-au să se-atingă de ei.

— Ce copil ești! zîmbi bunicul. Om vedea cînd om ajunge acasă.

Se apropiară de pichet pe poteca din spatele caselor. O casă privită din spate e ca și un om cînd îl privești din spate. Cele trei case nu lăsau să se ghicească nimic din ce s-ar fi petrecut înlăuntrul lor. În curte, de asemenea, era pustiu și liniște. Inima lui Momun se strînse de o presimțire rea. Ce s-o fi întîmplat? O fi bătut-o Orozkul pe nenorocita de Bekei? S-o fi îmbătat iar crită? Ce-ar fi putut să se întîmple? De ce e atîta liniște, de ce nu-i nimeni prin curte la ceasul acela? „Dacă toate-s la rostul lor, trebuie să scot din rîu bleste-

matul acela de buștean — se gîndi Momun. Dă-l încolo pe Orozkul, mai bine să nu te pui cu el. Mai bine să faci ce vrea și să te lași păgubaș. Căci măgarului n-o să-i dovedești că e măgar!“

Momun se apropie de grajd.

— Dă-te jos. Uite c-am ajuns — îi spuse el nepotului, ca și cînd ar fi venit de la drum lung, căutînd să nu-și trădeze tulburarea. Dar cînd băiatul cu ghiozdanul său vru să alerge spre casă, bunicul Momun îl opri : Stai să mergem împreună.

Duse calul în grajd și, luîndu-și nepotul de mînă, porni spre casă.

— Ia seama — zise bunicul către nepot — dacă o să fii ocărit, tu să nu te temi și să n-ascuți ce-o să se spună. Pe tine nu te privește. Treaba ta e să mergi la școală.

Dar nu se întîmplă nimic din toate acestea. Cînd ajunseră în casă, bunica îi aruncă lui Momun o privire lungă, muștrătoare și, strîngînd din buze, își văzu mai departe de cusut. Bunicul, la rîndul lui, nu zise nimic. Posomorît și scrutător, rămase o vreme în picioare în mijlocul odăii, apoi luă de pe plită un castron mare cu tăitei, două linguri și pîine și se așeză cu nepotul în fața prînzului întîrziat.

Mîncau în tăcere. Bunica nici măcar nu se uita la ei. Pe fața-i cafenie și zbîrcită se întipărise mînia. Băiatul înțelese că se întîmplase ceva foarte rău. Bătrînii continuau să tacă.

Băiatul fu cuprins de teamă și de neliniște, încît îi pieri foamea. Nimic nu-i mai rău ca atunci cînd oamenii stau la masă și nu scot o vorbă, muncîți de un gînd tainic știut numai de ei, gînd negru, plin de bănuială. „Poate că noi sîntem de vină“ — se

adresă el în gînd ghiozdanului. Ghiozdanul sta pe pervazul ferestrei. Inima copilului se rostogoli pe dușumea, se cățăără pe pervaz cît mai aproape de ghiozdan și începu să-i șoptească : „Tu nu știi nimic ? De ce e bunicul atît de abătut ? Cu ce e vinovat ? De ce a întîrziat și a venit călare pe Alabaș și fără să-i pună șaua ? Așa ceva nu s-a mai întîmplat vreodată. Poate că a întîrziat fiindcă a văzut maralii în pădure ?... Și dacă n-a fost nici un maral ? Dacă nu-i adevărat ? Atunci, de ce a mai povestit ? Căci Maica Cerboaica cea Cornută o să se supere tare rău dacă ne-a mințit...”

Sfîrșindu-și prînzul, bunicul Momun îi spuse încet băiatului :

— Du-te afară, avem puțină treabă. O să m-ajuti. Vin și eu îndată.

Băiatul ieși ascultător. Numai ce închise ușa după el, că glasul bunicii se și auzi din casă :

— Unde te duci ?

— Mă duc să scot bușteanul. Adineauri s-a înțepenit în rîu — răspunse Momun.

— Aha, ți-ai adus aminte ! izbucni bunica. Ți-ai dat seama ! Du-te s-o vezi pe fiică-ta. A dus-o Gulgeamal la ea. Acum cine mai are nevoie de năînga ta stearpă ? Du-te să-ți spună cine este ea acum ! Ca pe un cîine rîios a alungat-o bărbatul ei din casă.

— A alungat-o și gata ! rosti Momun cu amărăciune.

— Așa, vasăzică ! Da' tu cine ești ? Crezi că dacă fetele ți-s niște muieri fără căpătîi, o să-l faci măcar pe nepotu-tău mare șef, nu-i așa ? Așteaptă mult și bine ! Uite pentru cine ai intrat în gura

lupului ! Ba încă ai mai încălecat și pe Alabaș și te-ai dus să-l iei. Iar te uită la el ! Mai bine ți-ai vedea lungul nasului, să știi cu cin' te pui... O să-ți frîngă gîtul ca la un pui de găină. De cînd ai început s-o faci pe grozavul ? De cînd ai devenit firoskos ? Nici să nu te gîndești s-o aduci pe fiică-ta la noi ! N-o las să pună piciorul în prag...

Mîhnit, băiatul păsea agale prin curte. În casă mai răsunau strigătele bunicii. Apoi se auzi ușa trîntindu-se și Momun ieși grăbit din casă. Bătrînul se îndreptă spre casa lui Seidahmat, dar în prag îl întîmpină Gulgeamal.

— Mai bine nu acum, mai pe urmă... — îi zise ea lui Momun. El se opri buimăcit. Plînge, a bătut-o — șopti Gulgeamal. Zice că de acum n-o să mai stea împreună. Iar pe dumneata te blesteamă. Zice că de toate numai tata e vinovat.

Momun tăcea. Ce să mai zică ? Acum nici fata lui nu voia să-l mai vadă !

— Orozkul bea într-una. E ca o fiară — îi povestea Gulgeamal în șoaptă. Tăcură amîndoi, gînditori. Gulgeamal oftă compătimitor. Barem de-ar veni Seidahmat mai repede. Astăzi trebuia să se întoarcă. Scoteați amîndoi bușteanul și măcar scăpați de asta.

— Parcă e vorba de buștean ? zise Momun, clătînînd din cap. Căzu pe gînduri și, zărindu-l pe nepot lingă el, îi spuse : Du-te și te joacă.

Băiatul se îndepărtă. Se duse în șopron și luă binoclul ascuns acolo. Îl șterse de praf. „Prost ne mai merg treburile ! rosti el trist către binoclu. Se pare că eu și ghiozdanul sîntem de vină. Eh, dacă ar fi undeva o altă școală ! M-aș fi dus cu ghiozda-

nul să învățăm acolo. Să nu știe nimeni. Numai de bunicu mi-e milă, el ne-ar căuta. Și tu, binoclule, cu cine ai mai privi la vaporul alb? Crezi că n-o să mă fac pește? O să vezi! Am să mă duc înot spre vaporul alb...”

Băiatul se ascunse după claia de fin și privi în jur cu binoclul. Era trist și nu se uită prea mult. Altă dată nu s-ar mai fi săturat privind: munții, în care se strecurase toamna, acoperiți de pădurile atinse și ele de toamnă: pe culmi — așternuți cu omăt alb, la poale — arzînd roșii ca focul.

Băiatul puse binoclul la loc și, ieșind din șopron, îl văzu pe bunic trecînd prin curte cu calul înhămat. Se ducea spre rîu. Băiatul vru să alerge după el, dar fu oprit de strigătul lui Orozkul. Orozkul ieșise în grabă din casă, numai în flanelă de corp, cu șuba pe umeri. Fața îi era roșie ca un uger de vacă umflat.

— Hei, tu! strigă el amenințător către Momun. Unde duci calul? Du-l înapoi la locul lui. O să scoatem bușteanul și fără tine. Să nu îndrăznești să te-atingi de el. Nu mai ai ce căuta aici. Te dau afară de la pichet. Cară-te unde vrei!

Bunicul zîmbi amar și duse calul înapoi în grajd. Se făcuse dintr-o dată mai mic și mai bătrîn. Mergea tîrîndu-și picioarele și privind drept înainte.

Băiatul se simți năpădit de durere. De mila bunicului i se umplu sufletul de obidă sufocîndu-l și, pentru ca nimeni să nu vadă că plînge, fugi pe malul rîului. Dinaintea lui, cărarea cînd se întuneca și dispărea, cînd i se așternea din nou la picioare. Fugea și lacrimile îi curgeau șiroaie. Iată bolovanii lui dragi de lîngă mal: „tancul“, „lupul“, „șaua“,

„cămila culcată“. Nu le spuse nimic, tot n-ar pri-cepe : stau acolo nepăsători. Îmbrățișă numai co-coașa „cămilei culcate“ și, prăbușindu-se pe grani-tul roșcat, izbucni în hohote de plîns amarnic, neo-goit. Plînsese mult, pînă ce încetul cu încetul se potoli.

În sfîrșit, își înălță capul, își șterse ochii și, privind înainte, rămase încremenit.

Chiar în fața lui, pe malul celălalt, lingă apă, stăteau trei marali. În carne și oase. Beau apă și se părea că se săturaseră. Unul dintre ei — cel care avea coarnele cele mai mari și mai grele — își aplecă iară capul spre apă, întinzîndu-l de parcă ar fi vrut să-și privească podoaba coarnelor în micul golf al rîului ca într-o oglindă. Era roșcat la culoare, cu pieptul lat și puternic. Cînd își săltă capul, de pe buza lui acoperită cu păr de culoare deschisă se prelinseră cîteva picături de apă. Mișcînd din urechi, cerbul se uită cu luare-aminte la băiat.

Dar cu și mai multă luare-aminte se uita la băiat o cerboaică albă, cu coapse zvelte și cu o coroană de coarne subțiri și rămuroase pe cap. Coar-nele ei erau ceva mai mici, dar negrăit de frumoase. Semăna aidoma cu Maica Cerboaică cea Cornută. Avea ochi mari, luminoși. Era chipeșă ca o iapă tînără care fată în fiecare an cîte un mînz. Maica Cerboaică cea Cornută se uita țintă la el, de parcă încerca să-și aducă aminte unde-l mai văzuse pe acest băiețaș cu capul mare și cu urechile clăpăuge. Ochii ei umezi străluceau licărind în depărtare. Din nări se ridica un abur ușor. Alături, puiul ei fără coarne, întors cu spatele, rodea ramuri de răchită roșie. Lui nu-i păsa de nimic. Era bine hrănit, puter-

nic și șăgalnic. Încetînd deodată să mai roadă cren-guțe, zburdă vioi, o împinse pe cerboaică cu grabă-nul și, topăind mereu în jur, începu să se alinte pe lîngă ea, frecîndu-se cu capul lui ciut de coastele Maicii Cerboaica cea Cornută. Iar Maica Cerboaica se uita și se tot uita la băiat.

Ținîndu-și răsuflarea, băiatul ieși de după bolovan și, cu mîinile întinse înainte, ca în vis, coborî pe mal pînă lîngă apă. Maralii nu se speriară de fel. Îl priveau netulburați de pe malul celălalt.

Între ei curgea riul repede, verzui-transparent, clocotind și revărsîndu-se peste mormanele de pietre de sub apă. De n-ar fi fost acest rîu care-i despărțea, de bună seamă că ar fi putut să se apropie de marali și să-i atingă cu mîna. Maralii stăteau pe grohotișul curat și neted. Dincolo de ei, acolo unde se sfîrșea fișia prundișului, se întindeau ca o vilvă-taie roșie tufișurile tomnatice ale pădurii de tugai. Mai sus se întindea povîrnișul argilos, deasupra povîrnișului — plopii de munte și mestecenii scâl-dați în aur și purpură, iar mai sus — codrii cei mari și zăpezile albe pe piscurile stîncose.

Băiatul închise ochii, apoi îi deschise iar. În fața lui se desfășura aceeași priveliște, iar în apropierea crîngului roșu de tugai, pe prundișul spălat de ape, se aflau aceiași marali legendari.

Dar iată că se întoarseră și porniră unul după altul spre pădure. Înainte mergea maralul cel mare, la mijloc puiul ciut, și în urma lor Maica Cerboaica cea Cornută. Ea privi înapoi, uitîndu-se încă o dată la băiat. Maralii intrară în tugai, strecurîndu-se printre tufișuri. Crengile roșcate se legănau deasupra

lor, frunzele de aramă cădeau pe spinările lor netede, mlădioase.

Apoi o luară pe cărare în sus, pînă deasupra povirnişului. Aici se opriră. Din nou băiatului i se păru că maralii se uită la el. Maralul cel mare întinse gîtul şi, cu coarnele date pe spate, bubui ca o trîmbiţă : „Bu-u, bu-u !“ Glasul lui răsună peste povirniş, peste rîu, rostogolindu-se într-un ecou prelung : „U-u, u-u !“.

Abia în clipa asta băiatul se dezmetici. O luă la goană spre casă pe cărarea cunoscută. Fugea cît îl ţineau picioarele. Trecu ca o vijelie prin curte şi, deschizînd uşa cu zgomot, strigă din prag printre gîfîituri :

— Ata ! Au venit maralii ! Maralii ! Sînt aici !

Bunicul Momun privi la el din colţ, unde stătea amărît şi tăcut. Nu spuse nimic, de parcă nu pricepea despre ce este vorba.

— Sttt ! Sfîrşeşte cu gălăgia ! îl ţistui bunica. Dac-au venit, să fie sănătoşi, acum nu ne arde de ei.

Băiatul ieşi tăcut. În curte era pustiu. Soarele de toamnă scăpăta peste Muntele Străjii, peste lanţul vecin al munţilor golaşi, învăluiţi în amurg. Văpaia lui ardea rece deasupra pustiului îngheţat al munţilor, revărsîndu-se de jur împrejur în reflexe alunecoase peste piscuri. În păduri se aşternu zăbranicul înserării.

Vîntul începu să sufle dinspre zăpezi. Băiatul tremura. Îl luase cu frig.

VI

TREMURA ȘI CÎND SE

culcă în pat. Multă vreme nu putu să adoarmă. Afară se lăsase noaptea. Îl durea capul. Dar băiatul nu zise nimic. Și nimeni nu știa că el se îmbolnăvise. Îl uitaseră.

Dar cum s-ar fi putut să nu-l uite !

Bunicul se zăpăcise de-a binelea. Nu-și mai găsea locul. Ba ieșea, ba intra și se așeza abătut, oftînd din greu, ba se ridica și pleca iarăși afară. Bunica bodogănea minioasă, învîrtindu-se de colo pînă colo, ieșea în curte, apoi venea îndărăt. În curte răsunau neclar niște voci sacadate, se auzeau pași grăbiți, înjurături — se pare că Orozkul suduia din nou — cineva plîngea cu sughițuri...

Băiatul stătea liniștit în pat și tot mai mult îl oboseau acele glasuri, acel du-te-vino și tot ce se petrecea în casă și afară.

Închise ochii și, alinîndu-și singurătatea, reînvie în închipuire cele întîmplate astăzi, tot ceea ce el dorea să vadă. Stătea pe malul rîului. Apa curgea atît de repede, încît era cu neputință s-o privești

prea multă vreme : te apuca ameţeala. De pe malul celălalt, maralii se uitau la el. Cei trei marali pe care-i văzuse pe-nserat erau acum din nou acolo. Totul se repetă aidoma. Când îşi săltă capul, de pe buza umedă a cerbului cel mare se prelinseră aceleaşi picături în apa micului golf al râului. Maica Cerboaica cea Cornută, ca şi mai înainte, se uita ţintă la băiat, cu ochi blînzi şi înţelegători. Ochii ei erau mari, negri şi umezi. Băiatul se miră că Maica Cerboaica cea Cornută poate să ofteze ca o fiinţă omenească. Trist şi amarnic ca bunicul lui. Pe urmă plecară, luînd-o prin tufişurile de tugai. Crengile roşcate se legănau deasupra lor, frunzele de aramă cădeau pe spinările lor netede, mlădioase. Ajunseră sus, pe povîrniş. Acolo se opriră. Maralul cel mare îşi întinse gîtul şi, dîndu-şi coarnele pe spate, bubui ca o trîmbiţă : „Bu-u, bu-u !“ Băiatul zîmbi în sinea lui, amintindu-şi cum glasul maralului cel mare răsunase peste rîu, rostogolindu-se într-un ecou prelung. Apoi maralii se mistuiră în pădure. Dar băiatul nu voia să se despartă de ei şi încercă să readucă în închipuire tot ce dorea el să vadă.

Şi din nou prin faţa lui prinse să curgă năvalnic rîul cel mare şi repede. Îl apuca ameţeala din pricina iuţelii torentului. Sări şi străbătu rîul în zbor. Coborî lin în apropierea maralilor, care stăteau, ca şi mai înainte, pe prundiş. Maica Cerboaica cea Cornută îl chemă spre ea :

— Al cui eşti ?

Băiatul nu răspunse, îi era ruşine să spună al cui e.

— Eu şi cu bunicul te iubim tare mult, Maică Cerboaică. Te-aşteptam de multă vreme — rosti el.

— Și eu te cunosc. Și pe bunicul tău îl cunosc. E un om bun — spuse Maica Cerboaica cea Cornută.

Băiatul se bucură nespus, dar nu știu cum să-i mulțumească.

— Vrei să mă prefac în pește și să mă duc pe rîu în jos pînă în Issîk-Kul, la vaporul cel alb ? zise el deodată.

Asta putea să facă. Dar Maica Cerboaica cea Cornută nu-i răspunse. Atunci, băiatul începu să se dezbrace și, la fel ca în timpul verii, zgribulindu-se, intră în apă, ținîndu-se de o crenguță de răchită ce creștea pe mal. Însă apa nu era rece ca gheața, ci caldă, fierbinte și sufocantă. El înotă pe sub apă cu ochii deschiși. Firicelele de nisip auriu și pietricelele de sub apă prinseră să i se învîrtească în jur, puzderie, ca un roi zumzăitor. Se înăbușea, iar torentul firbenite îl trăgea și-l ducea cu el.

— Ajutor ! Ajută-mă, Maică Cerboaică, că și eu sînt copilul tău, Maică Cerboaică ! strigă el tare.

Maica Cerboaica cea Cornută alerga în urma lui pe mal. Fugea repede și vîntul șuiera printre coarnele ei.

Băiatul aruncă pătura de pe el și se simți mai ușurat. Era lac de sudoare. Dar amintindu-și că în asemenea împrejurare bunicul îl învelea și mai bine, se acoperi din nou. În casă nu se afla nimeni. Fitulul arsese tot și lampa abia mai lumina. Băiatul vru să se scoale ca să bea apă, dar în curte răsunară iarăși glasuri ascuțite : cineva striga la altcineva, cineva plîngea și altcineva încerca să-l potolească. Apoi zarvă și tropăit de picioare. Pe urmă, chiar pe sub fereastră, gemînd și gîfîind, se buluciră

doi și parcă unul trăgea de celălalt. Ușa se deschise cu zgomot și bunica, furioasă din cale afară, răsuflînd greu, îl îmbrînci, pur și simplu, în casă pe bunicul Momun. Niciodată băiatul nu-l văzuse pe bunicul său atît de speriat. Părea că nu-și dă seama de nimic. Ochii bătrînului rătăceau buimăciți. Bunica îl înghionti în piept, silindu-l să se așeze :

— Șezi, șezi, nărod bătrîn, și nu te vîrî unde nu-ți fierbe oala ! E prima oară cînd li se întîmplă una ca asta ? Dacă vrei ca totul să sfîrșească cu bine, stai acolo și nu-ți băga nasul. Fă ce-ți spun ! Auzi ? Altfel ne izgonește, pricepi ? Ne izgonește de pe fața pămîntului. Unde să ne ducem acum, la bătrînețe ? Unde ? Cu aceste cuvinte, bunica trînti ușa și ieși afară grăbită.

În casă se făcu iarăși liniște. Se auzea numai respirația hîrîită și sacadată a bunicului. Ședea pe prichiciul sobei, strîngîndu-și capul în mîinile-i tremurînde. Deodată, bătrînul căzu în genunchi și, ridicînd brațele, gemu adresîndu-se nu se știe cui :

— Ia-mă și fă ce vrei cu nenorocitul de mine ! Numai dăruiește-i un copil. Nu mai am putere s-o privesc ! Dăruiește-i măcar unul singur, fie-ți milă de noi...

Plîngînd, bătrînul se ridică. Clătinîndu-se și sprijinindu-se de perete, dibui clanța. Ieși trăgînd ușa după el, și-acolo, afară, continuă să plîngă înfundat, cu fălcile încheștate.

Băiatul se simțea rău. Îl lua iar cu frig. Îi era cînd cald, cînd rece. Vru să se scoale și să se ducă la bunicul, dar picioarele și mîinile nu-l ascultau. Capul îi plesnea de durere. Bătrînul plîngea afară. În curte, Orozkul, beat, se dezlănțuise din nou. Mă-

tuşa Bekei ţipa deznădăjduită şi pe amîndoi îi implorau să se potolească glasul bunicii şi al lui Gulgeamal.

Băiatul se refugie în lumea lui închipuită.

Din nou se afla pe malul râului repede, iar pe celălalt mal, pe prundiş, stăteau aceiaşi marali. Băiatul începu să se roage : „Maică Cerboaică, adu în coarnele tale un leagăn pentru mătuşa Bekei. Te rog tare mult, adu-le un leagăn ! Să aibă şi ei un copil !“ Apoi alergă prin apă spre Maica Cerboaica cea Cornută. Apa nu se făcea mai adîncă, dar nici el nu se apropia de malul celălalt, de parcă bătea pasul pe loc. Tot timpul se ruga, se ruga fierbinte de Maica Cerboaica cea Cornută : „Adu-le un leagăn în coarne ! Fă să nu mai plîngă bunicul nostru. Fă ca unchiul Orozkul să n-o mai bată pe mătuşa Bekei. Fă să aibă şi ei un copil ! Eu am să-i iubesc pe toţi. Şi pe unchiul Orozkul am să-l iubesc, numai dăruieşte-i şi lui un copil ! Adu-le un leagăn în coarnele tale...”

Băiatului i se păru că în depărtare răsună un clopoţel. Răsuna din ce în ce mai tare. Parcă era Maica Cerboaica cea Cornută, care alerga prin munţi, purtînd în coarnele ei, agăţat de toartă, un leagăn de copil — un beşik de mesteacăn cu clopoţel. Clopoţelul leagănului răsuna neconţinut. Maica Cerboaica venea zorită. Clinchetul zglobiu al clopoţelului se auzea din ce în ce mai aproape.

Dar oare ce-o fi asta ? O dată cu clinchetul clopoţelului se auzea acum un duduie înfundat de motor. De undeva venea un camion. Huruitul maşinii creştea tot mai mult, se făcea tot mai desluşit, iar clopoţelul se auzea din ce în ce mai sfios, clin-

chetul răsună tot mai arar și curînd se pierdu în zgomotul motorului.

Băiatul auzi cum o mașină grea se apropia zăngănind de curte. Ciinele se repezi spre ea lătrînd. O clipă, în fereastră săgetă lumina farurilor, apoi se stinse. Motorul amuți. Ușile cabinei se trîntiră. Vorbind între ei, noii veniți — judecînd după voci, erau trei — trecură pe lîngă fereastra dincolo de care zăcea băiatul.

— A venit Seidahmat ! răsună deodată vocea bucuroasă a lui Gulgeamal, care alergă grăbită în întîmpinarea soțului. De cînd te așteptăm !

— Bună seara ! îi răspunseră necunoscuții.

— Ce mai e pe aici ? întrebă Seidahmat.

— Ce să fie ? Bine. De ce așa tîrziu ?

— Mai întrebî ? Am avut noroc, altfel cine știe cît mai întîrziem. Ajunsesem la sovhoz și așteptam o mașină de ocazie. Dumnealor tocmai veneau la noi după bușteni — povestea Seidahmat. În defileu e întuneric. Drumul știi cum este...

— Da' Orozkul unde-i ? E acasă ? întrebă unul din noii sosiți.

— E acasă — răspunse nesigură Gulgeamal. E cam bolnav. Dar n-aveți grijă, veți înnopta la noi. Avem loc. Să mergem !

Porniră, însă după cîtiva pași se opriră :

— Seara bună, aksakal ! Seara bună, baibice ¹ !

Noii veniți se salutară cu bunicul Momun și cu bunica. Pesemne că se rușinaseră de călători și le ieșiseră înainte, așa cum se cade să-i întîmpini pe

¹ Termen de respect pentru femei. (n.t.)

străini. Oare se va rușina și Orozkul ? De nu s-ar face de rîs, pe el și pe alții !

Băiatul se mai liniște puțin. Parcă se simțea mai bine. Capul nu-l mai dureau atît de tare. Se gîndi chiar să se scoale și să se ducă să vadă cum e mașina : pe patru roți ori pe șase ? Nouă sau veche ? Ce remorcă o fi avînd ? Astă-primăvară, într-o zi, la ei la pichet poposise un camion militar. Avea roți înalte și era cîrn, de parcă cineva îi tăiasse nasul. Șoferul, un tînăr soldat, i-a îngăduit băiatului să urce în cabină. Ce grozav ! Un militar cu epoletii aurii s-a dus în pădure cu Orozkul. De ce ? Așa ceva nu se mai întîmplase vreodată.

— Căutați un spion ? îl întrebasese băiatul pe soldat.

Acesta i-a răspuns zîmbind :

— Da, căutăm un spion.

— La noi n-a venit încă nici un spion — a rostit băiatul, trist.

Soldatul a izbucnit în rîs.

— Ce să faci cu el ?

— L-aș fugări și l-aș prinde.

— Ia te uită ce mai viteaz ! Ești încă mic, să mai crești.

Cîtă vreme militarul cu epoletii aurii a umblat cu Orozkul prin pădure, băiatul a stat de vorbă cu șoferul.

— Mie îmi sînt dragi toate mașinile și toți șoferii — a spus el.

— Cum așa ? s-a interesat soldatul.

— Mașinile sînt frumoase, puternice și iuți. Și miros plăcut a benzină. Iar șoferii sînt tineri și toți sînt copiii Maicii Cerboaica cea Cornută.

— Ce ? Cum ? a întrebat soldatul, nedumerit.
Care maică cornută ?

— Da' ce, matala nu ştii ?

— Nu. N-am auzit niciodată de aşa ceva.

— Da' matala cine eşti ?

— Sînt din Karaganda, sînt kazah. Am învăţat
la şcoala de mineri.

— Nu, al cui eşti ?

— Al tatii şi al mamei.

— Şi ei ai cui sînt ?

— Păi la fel : ai tatii şi ai mamei.

— Şi ei ?

— Ascultă, aşa poţi să întrebşti la nesfîrşit.

— Eu sînt fiul fiilor Maicii Cerboaiica cea Cornută.

— Cine ţi-a spus asta ?

— Bunicul.

— De, aşa o fi... — şi soldatul a clătinat din
cap, îndoindu-se de cele auzite.

Îi plăcea băiatul acesta cu capul mare şi cu urechile clăpăuge, fiul fiilor Maicii Cerboaiica cea Cornută. Soldatul era însă oarecum încurcat cînd ieşi la iveală că n-are habar de unde se trage neamul său şi nici măcar cele şapte spiţe obligatorii ale familiei sale nu le cunoaşte. Soldatul ştia numai pe tatăl, pe bunicul şi pe străbunicul său. Mai departe însă...

— Pe tine nu te-au învăţat să ţii minte numele celor şapte strămoşi ? l-a întrebat băiatul.

— Nu m-au învăţat. Da' de ce ? Uite că nu ştiu şi nu se întîmplă nimic. Trăiesc ca tot omul.

— Bunicul zice că dacă oamenii nu-şi vor mai aduce aminte de părinţi, atunci se strică.

— Cine se strică ? Oamenii ?

— Da.

— De ce ?

— Bunicul zice că atunci oamenii n-au să se mai rușineze de faptele rele, deoarece copiii și copiii copiilor lor nu-și vor mai aminti de ei. Și nimeni n-o să mai facă fapte bune pentru că urmașii tot nu vor ști de ele.

— Halal bunic ! s-a minunat sincer soldatul. Interesant bunic. Îți împuiază capul cu tot felul de aiureli. Iar tu ai ditamai căpățina... Și urechile ți-s ca locatoarele de la poligonul nostru. Nu asculta ce spune ! Noi mergem spre comunism, zburăm în cosmos, și el ce te-nvață ? Ar trebui să vină cu noi la lecțiile de pregătire politică, ți l-am instrui cât ai zice pește. Cind o să crești și-o să înveți carte, să pleci de la bunicul tău. E un incult, om fără carte.

— Nu, eu de la bunicul n-o să plec niciodată — i-a răspuns băiatul. E om bun.

— Ei, asta spui acum. Mai târziu o să înțelegi.

Acum, ascultînd glasurile de afară, băiatul își aminti de mașina militară, precum și că atunci n-a izbutit să-i lămurească pe deplin soldatului de ce șoferii de pe aici, în orice caz, cei cunoscuți de el, se socoteau fiii Maicii Cerboaică cea Cornută.

Băiatul îi spusese adevărul. În cuvintele lui nu era nimic scornit. Anul trecut, tot așa la vreme de toamnă, poate ceva mai târziu, în munți au venit după fin mașinile sovhozului. N-au trecut pe lângă pichet : puțin mai departe au cotit-o pe drumul spre valea Arcea și au urcat sus, acolo unde de cu vară fusese cosit fînul ce urma să fie cărat în toamnă la

sovhoz. Auzind huruitul neobișnuit al motoarelor pe Muntele Străjii, băiatul alergase la răspîntie. Atîtea mașini deodată! Una după alta! O coloană întreagă. A numărat cincisprezece bucăți.

Vremea căta să se schimbe. De la o zi la alta putea începe să ningă și atunci „adio fîn pînă la anul viitor“. În locurile acestea, dacă nu izbutești să transporti fînul la timp, apoi să-ți iei gîndul de la el. Se strică drumul și nu mai treci. Se vede că la sovhoz întîrziaseră cu felurite treburi, iar cînd vremea i-a strîns cu ușa, s-au gîndit să care tot fînul deodată, cu toate mașinile. Dar n-a fost să fie așa...

Băiatul însă habar n-avea de toate acestea, dar de fapt ce-i păsa lui? Zăpăcit de bucurie, el alerga pur și simplu înaintea fiecărei mașini, luîndu-se la întrecere, apoi o întîmpina pe următoarea. Camioanele se perindau unul după altul, noi-nouțe, cu cabine frumoase, cu parbrizuri mari. În cabine stăteau tineri djighiți, toți unul și unul, fără mustăți. În unele cabine erau cîte doi. Însoțitorii veneau să încarce și să lege fînul. După cum i se părea băiatului, toți erau frumoși, viteji și veseli.

De fapt, băiatul nu se înșelase. Așa era. Mașinile flăcăilor erau în stare bună. Înaintau cu viteză pe drumul tare, pietruit, după ce lăsaseră în urmă panta Muntelui Străjii. Băieții se arătau bine dispuși. Cum să nu fie, cînd vremea era frumoasă, iar aici — de unde o fi răsărit? — un ștregar urecheat și cu capul mare aleargă înaintea fiecărei mașini, zăpăcit de o bucurie fără margini! Cum să nu rîzi și să nu-i faci cu mîna și să-l ameninți în glumă, ca el să rîdă și mai vîrtos, să fie și mai zburdalnic?...

Ultimul camion chiar s-a oprit. Din cabină s-a aplecat un tânăr flăcău în haine militare : cu manta marinărească fără epoletă și fără bonetă soldățească, ci cu șapcă. Era șoferul.

— Hai noroc ! Ce faci aici ? se adresa el băiatului, făcându-i ștregărește cu ochiul.

— Nimic — răspunse băiatul cu sfială.

— Tu ești nepotul bunicului Momun ?

— Da.

— Nu m-am înșelat. Și eu sînt bughin. Băieții care au trecut pe aici tot bughini îs. Ne ducem la fin. Bughinii din ziua de azi nu mai știu unul de altul, s-au răspîndit în toate cele patru zări... Transmite-i salutări bunicului. Spune-i că l-ai văzut pe Kulubek, fiul lui Ciotbai. Spune-i că m-am întors din armată și acum sînt șofer la sovhoz. Rămîi cu bine !

La plecare, Kulubek i-a dăruit băiatului o insignă militară foarte interesantă. Semăna cu o decorație.

Mașina a mîrîit ca un leopard și a pornit să le ajungă pe celelalte. Băiatul a simțit deodată că tare ar vrea să plece cu acest flăcău prietenos și îndrăzneț, cu manta marinărească, cu acest frate bughin. Însă drumul rămăsese pustiu și el a trebuit să se întoarcă acasă. Insigna și-a agățat-o în piept. Era tare mîndru cînd a povestit bunicului despre întîlnirea sa.

În ziua aceea, spre seară, a început să sufle deodată cu putere vîntul dinspre San-Taș, de acolo de unde masivul se sprijinea cu fruntea de bolta cerului. S-a dezlănțuit o vijelie nemaipomenită. Frunzele se ridicau în vârtejuri deasupra pădurii și, înălțîndu-se tot mai sus, în cer, și-au pornit zborul foșnitor

peste piscurile munților. Deodată a început să viscolească, încît vai de călătorul aflat la drum. Și numaidecît s-a pus să ningă. O beznă albă se abătuse asupra pămîntului. Pădurile se clătinau, rîul se învolburase. Zăpada cădea cu nemiluita, înviforîndu-se.

Cu chiu cu vai au izbutit să adăpostească vitele, să strîngă cîte ceva de prin curte și să care în casa cît mai multe lemne. Apoi nici nasul nu se mai încumetau să-l scoată afară din casă. Cum naiba să se mai încumete pe o viforniță atît de cumplită și neașteptată ? !

— De ce oare, de ce ? se întreba neliniștit bunicul Momun, aprinzînd focul în sobă.

Ciulea mereu urechea la șuieratul vîntului și mereu se apropia de fereastră. Afară, urgia ninsoarii se întetea cu repeziciune.

— Da' mai stai locului ! bodogănea bunica. Ce, e prima oară cînd vezi așa ceva ? „De ce oare, de ce ?“ îl îngîna ea. Pentru că a venit iarna !

— Așa deodată ? În mai puțin de o zi ?...

— Și de ce nu la o adică ? Ce, o să te-ntrebe pe tine ? A vrut iarna să vină și uite c-a venit !

În hornul casei șuiera vîntul. La început, băiatul era puțin înfricoșat. Înghetase ajutîndu-l pe bunicul pe afară, dar curînd focul se întetise, se făcuse cald. În casă începuse să miroasă a rășină arsă, a fum de lemn de pin, și băiatul, încălzindu-se, s-a liniștit.

Pe urmă au cinat și s-au culcat. Afară ningeă fără istov. Vîntul vuia amenințător, viscolind zăpada.

„În pădure, desigur, o fi prăpădul de pe lume“ — se gîndea băiatul, trăgînd cu urechea la zgomoatele de afară. Și deodată îl năpădi teama cînd pe

undeva se auziră niște glasuri, strigăte nelămurite. Cineva striga pe cineva, cineva răspundea. La început, băiatul a crezut că i se păruse. Cine putea să sosească la pichet pe o astfel de vreme ? Dar bunicul Momun și bunica ciuliseră și ei urechea.

— Oameni ! a spus bunica.

— Da — a răspuns bunicul, nesigur. Apoi a zis, îngrijorat : Cine să fie la ceasul ăsta ? după care a început să se îmbrace în grabă.

Bunica se foia și ea de colo-colo. S-a sculat și a aprins lampa. Băiatul, temîndu-se parcă de ceva, și-a tras la repezeală hainele pe el. Între timp oamenii se apropiaseră de casă. Li se desluseau glasurile și zgomotul pașilor. Călcînd pe zăpada viscolită ce scîrțîia sub tălpi, necunoscuții urcară bocănind pe verandă și bătură la ușă :

— Deschide, aksakal ! Înghețăm !

— Cine sînteți ?

— Oameni buni.

Momun a deschis ușa. O dată cu rotocoalele de aer rece, o dată cu vîntul și omătul, în casă s-au bulucit, acoperiți de nea, tinerii șoferi care trecuseră în ziua aceea spre valea Arcea ca să transporte finul. Băiatul i-a recunoscut numaidecît. Printre ei era și Kulubek, cel cu mantaua marinărească, ce-i dăruise insigna. Pe unul dintre ei îl duceau ținîndu-l de subsuori. Omul gemea și își tîra un picior. În casă s-a stîrnit dintr-o dată învălmășeală.

— Astapralla ¹ ! Ce-i cu voi ? se văitară într-un glas bunicul Momun și bunica.

¹ Ferește-ne, Doamne ! (n.a.)

— O să vă povestim mai târziu! În urmă au rămas încă șapte băieți de-ai noștri. Numai de n-ar rătăci drumul. Haide, șezi colea! Și-a scrîntit picioarul — spuse Kulubek, precipitat, așezîndu-l pe flăcăul care gemea pe prichiciul sobei.

— Unde au rămas ceilalți? întrebă bunicul Momun, grăbit. Plec îndată să-i aduc. Dă fuga — îi mai spuse el băiatului — și zi-i lui Seidahmat să vină iute cu lanterna electrică.

Băiatul țîșni pe ușă afară, dar se opri brusc, pierzîndu-și respirația. Toată viața va ține minte clipa aceea îngrozitoare. O lighioană flocoasă, cu răsufllarea de gheață, îl înhățase de gît și începuse să-l zgîlțîie. Dar el n-a dat îndărăt. S-a smuls din ghearele ascuțite și, ferindu-și capul cu mîinile, a alergat spre casa lui Seidahmat. Avea de făcut doar vreo douăzeci-treizeci de pași, dar lui i se părea că a leargă departe prin vifornită, ca un batîr în ajutorul războinicilor săi. Inima îi era plină de bărbăție și hotărîre. Se simțea puternic și neînfricat, și în vreme ce fugea spre casa lui Seidahmat, a izbutit să săvîrșească asemenea fapte de vitejie, încît ți se tăia răsufllarea. Sărea peste prăpăstii de pe un munte pe altul, tăia cu spada hoardele vrăjmașilor, salva pe cei ce ardeau în foc și pe cei ce se înecau în fluviu, urmărea cu un avion de vînătoare, deasupra căruia flutura un drapel roșu, monstrul flocos și negru, care fugea din calea lui peste munți și peste văi. Avionul său de vînătoare zbura ca glonțul pe urma monstrului. Băiatul trăgea în el cu mitraliera și striga: „Lovește-l pe fascist!“ Și pretutindeni îl însoțea Maica Cerboaica cea Cornută. Ea era mîndră de el. Cînd băiatul ajunsese aproape de ușa casei

lui Seidahmat, Maica Cerboaica cea Cornuță i-a zis : „Iar acum salvează-mi copiii, pe tinerii șoferi !“ „Îi voi salva, Maică Cerboaică, îți jur !“ a rostit băiatul cu glas tare și a bătut la ușă.

— Repede, nene Seidahmat ! Vino să-i salvăm pe-ai noștri ! Rosti aceste cuvinte dintr-o suflare, încît Seidahmat și Gulgeamal săriră în sus, speriați.

— Pe cine să salvăm ? Ce s-a întîmplat ?

— Bunicul a zis să vii iute cu lanterna electrică. S-au rătăcit șoferii din sovhoz.

— Neghiobule ! De ce nu spui așa ? a ocărit Seidahmat, pregătindu-se de plecare.

Dar băiatul nu s-a supărat nicidecum pentru asta. De unde să știe Seidahmat ce fapte de vitejie săvîrșise el ca să ajungă pînă la ei ? Ce jurămint rostise el ! Băiatul nu și-a prea pierdut cumpătul nici cînd a aflat că bunicul Momun și Seidahmat îi întîlniseră pe cei șapte șoferi în apropierea piche-tului și-i conduseseră acasă. Căci se putea întîmpla și altfel. Primejdia pare ușoară numai după ce a trecut... Dar, oricum, bine că i-au găsit. Seidahmat i-a luat acasă. Chiar și Orozkul a primit cinci oameni să doarmă la el. A trebuit să-l trezească. Ceilalți s-au înghesuit în casa bunicului Momun.

În munți viscolul nu se ostoise. Băiatul a ieșit o clipă pe verandă și n-a putut să-și dea seama care-i dreapta, care-i stînga, unde e sus și unde-i jos. Noaptea viforoasă se învălătucea cu furie. Neaua se așternuse pînă la genunchi.

Numai după ce toți șoferii din sovhoz fuseseră găsiți, cînd se încălziseră și scăpaseră de frică și de ger, bunicul Momun a început, prevăzător, să-i isco-dească ce s-a întîmplat cu ei, deși era clar că îi

prinsese vremea rea pe drum. Băieții povesteau, iar bătrînul și bunica oftau.

— Vai, vai, vai! se minunau ei de cele întîmplate și mulțumeau lui Dumnezeu, strîngîndu-și mîinile la piept.

— Of, măi flăcăilor, păi v-ați îmbrăcat și voi atît de ușor... — îi dojenea bunica, turnîndu-le ceaiul fierbinte. Cum vii în munți cu asemenea veșminte?! Sînteți niște copii, asta e, niște copii! Vă fuduliți, vreți să faceți pe orășenii. Dacă rătăcești drumul, ferească Dumnezeu! pînă în zori vă prefăceți în sloiuri de gheață.

— Dar cine s-a gîndit c-o să se întîmple așa ceva? i-a răspuns Kulubek. De ce să ne îmbrăcăm călduros? Cînd se strică vremea, mașinile noastre se încălzesc de la motor. Șezi ca în casă și învîrtești de volan. În avion, care zboară la asemenea înălțime, că munții, priviți de sus, par niște moviile, cînd afară e ger de patruzeci de grade, înăuntru oamenii umblă în cămașă...

Băiatul se culcase între șoferi pe cojocul de oaie. Se strînsese lîngă Kulubek și asculta cu multă luare-ăminte discuția celor mari. Nimeni nu ghicea că el, într-un fel, era bucuros că se stîrnise viscolul năprasnic, care îi silise pe flăcăi să caute adăpost la ei la pichet. În adîncul inimii, el dorea ca viscolul să nu contenească măcar vreo trei zile și flăcăii să locuiască la ei. În tovărășia lor era atît de bine, atît de interesant. Bunicul, de bună seamă, îi cunoștea pe toți. Dacă nu pe ei personal, atunci pe tații și pe mamele lor.

— Uite — îi zise bunicul nepotului său, cu o undă de mîndrie în glas — i-ai cunoscut pe frații

tăi din neamul Bugu. Acum o să știi ce fel de oameni sînt. Privește-i ! Tare mai sînt voinici dji-ghitii de azi ! Să vă dea Dumnezeu sănătate ! Mi-aduc aminte, în patruzeci și doi, iarna, cînd ne-au dus la Magnitogorsk, pe șantier...

Și bunicul se apucă să istorisească povestea bine-cunoscută băiatului, cînd toți cei mobilizați pentru muncă, aduși din toate colțurile țării, au fost aliniați în front după înălțime. Kirghizii, mici de statură, erau aproape toți în coada șirului. S-a strigat apelul, după care li s-a dat repaus. De ei s-a apropiat o namilă de om, vînjos și cu capul roșcat, întrebîndu-i cu glas bubuitoar :

— Voi de unde ați mai apărut ? Sînteți manciurieni ?

Între ei se afla un bătrîn învățător care a răspuns :

— Sîntem kirghizi. Cînd noi ne luptam cu manciurienii, nu prea departe de aici, nici pomeneală nu era de Magnitogorsk. Și eram înalți ca tine. Cînd om sfîrși cu războiul, o să mai creștem puțin...

Amintindu-și această întîmplare de demult, rîzînd mulțumit, bunicul își privi încă o dată oaspeții.

— A avut dreptate învățătorul. Cînd mă duc la oraș și mă uit pe stradă, iau seama că oamenii sînt mai frumoși, mai voinici, nu ca pe vremuri...

Flăcăii zîmbeau înțelegător : bătrînului îi place să glumească.

— De voinici sîntem voinici — spuse unul dintre ei — numai că, uite, am reușit să răsturnăm o mașină la marginea coastei. Deși sîntem atîția, n-am fost în stare s-o punem din nou pe patru roți...

— Ce tot vorbești ? Pe un viscol ca ăsta și încărcată cu fîn ? ! le luă apărarea bunicul Momun. Se-ntîmplă. Dacă dă Dumnezeu, mîine o s-o scoatem cu bine la capăt. Numai de s-ar potoli vîntul.

Flăcăii îi povestiră bunicului cum veniseră să încarce fînul cosit de pe plaiul Arcea. Acolo se aflau trei clăi mari de fîn de munte. S-au apucat să încarce din toate trei clăile o dată. Au umplut mașinile cu vîrf, cît casele, încît erau nevoiți să coboare din ele cu ajutorul arcanelor. Așa au încărcat mașină după mașină. Cabinele nu se mai vedeau, ci doar parbrizele, capotele și roțile. Dacă tot au venit, atunci să încarce totul ca să nu mai bată drumul încă o dată. Știau că, dacă mai rămîne fîn, nu-l mai pot lua pînă la anul viitor. Munceau cu spor. Cînd isprăveau de încărcat o mașină, șoferul o trăgea la o parte și ajuta la încărcatul alteia. Au pus aproape tot fînul, mai rămăsese doar pentru vreo două camioane, nu mai mult. Au fumat o țigară, au hotărît cum să se încoloneze, după care au pornit-o la drum. Mergînd cu grijă, au coborît muntele mai mult pe dibuite. Fînul nu este o încărcătură grea, dar nici nu-i ușor de transportat, dimpotrivă e chiar periculos, mai ales în locurile înguste și la cotiturile în ac de păr.

Mergeau și nici nu bănuiau ce-i așteaptă.

Au coborît de pe platoul Arcea, au intrat în defileu, dar la ieșire — începuse să se însereze — i-a întîmpinat vifornița, apoi zăpada care cădea cu nemiluita.

— Și s-a pornit o urgie, de te treceau fiorii — povestea Kulubek. S-a întunecat deodată. Vîntul sufla cu atîta înverșunare, mai să-ți smulgă volanul

din mînă. Te-apuca frica la gîndul că dintr-o clipă în alta o să-ți răstoarne mașina. De drum, ce să mai vorbim : și ziua e primejdios, darmite noaptea...

Băiatul asculta nemișcat, ținîndu-și răsufierea, nedezlipindu-și privirea de pe chipul lui Kulubek. Același vînt, aceeași ninsoare despre care se vorbea în casă se zbuciumau cu furie afară. Mulți dintre șoferi și încărcători adormiseră pe podea claie peste grămadă, îmbrăcați și încălțați. Și tot ce înduraseră ei retrăia acum băiețașul cu capul mare, cu gîtul subțire și urechile clăpăuge.

În cîteva clipe drumul nu se mai cunoștea. Mașinile se țineau una de alta, ca orbii după călăuză, și claxonau într-una, ca să nu se abată din drum. Zăpada cădea potop, acoperind farurile. Ștergătoarele nu mai pridideau să curețe fulgii așternuți pe parbriz. Au fost nevoiți să conducă scoțînd mereu capul din cabină, dar nici așa nu era cu mult mai bine. Iar zăpada cădea cu nemiluita. Roțile au început să patineze. Coloana s-a oprit înainte de un urcuș abrupt. Motoarele mugeau cu furie, însă fără folos... Mașinile nu mai puteau să urce. Șoferii au ieșit din cabine și, strigîndu-se unul pe altul, sărind de la o mașină la alta, s-au adunat în capul coloanei. Ce să facă ? Să aprindă focul era cu neputință. Să rămîna în cabine, însemna să consume și restul de benzină, care și-asa de-abia dacă le mai putea ajunge pînă la sovhoz. Dacă nu încălzeau cabinele, însemna să înghețe pur și simplu. Băieții s-au pierdut cu firea. Tehnica cea atotputernică devenise neputincioasă. Ce să facă ? Cineva a propus să se descarce fînul dintr-o mașină și să se vîre în el. Dar și-au dat seama că, de îndată ce l-ar fi dez-

legat, din fin n-ar mai fi rămas nici un pai : vîntul l-ar fi risipit cît ai clipi. Zăpada acoperea tot mai mult mașinile, sub roți se formaseră adevărate troiene. Băieții nu mai știau ce să facă, aproape că amortiseră de frig, biciuiți de viscol.

— Și-atunci mi-am adus aminte, aksakal — îi povestea Kulubek bunicului Momun — că pe drum, cînd mergeam spre Arcea, l-am întîlnit pe el, pe frățiorul nostru bughin — a spus el, arătînd spre băiat, și l-a mîngîiat duios pe cap. Fugea pe marginea drumului. M-am oprit. Ba ne-am dat și binețe. Am stat de vorbă. Așa e? Da' de ce nu dormi?

Băiatul dădu din cap, zîmbind. Dacă ar fi știut cineva ce năvalnic i-a bătut inima de fericire și mîndrie! Chiar Kulubek a vorbit despre el! Cel mai puternic, cel mai curajos și cel mai frumos dintre acești flăcăi! De-ar putea fi și el la fel!

Punînd lemne pe foc, bunicul îl lăudă la rîndu-i :

— Așa e el. Îi place să asculte ce se vorbește. Uite cu cîtă luare-aminte ascultă!

— Nici eu nu știu cum de mi-am amintit de el în acele clipe — a continuat Kulubek. Le-am spus băieților. Mai mult am strigat fiindcă vîntul înăbușea cuvintele. „Haideti, le zic, să răzbim pînă la pichet. Altfel o să pierim aici.“ „Dar cum? strigau băieții. Cum să răzbim? Pe jos n-o să putem ajunge. Și nu putem părăsi mașinile.“ Eu le răspund : „Haideti, zic, să împingem mașinile pe culme, de-acolo drumul coboară. Să răzbim pînă în defileul San Taș, de-acolo ajungem la pădurari pe jos, nu e departe.“ Băieții s-au dumerit. „Hai, zic ei, dă comanda.“ Ei, dacă-i așa... Am început cu mașina

din frunte : „Osmonali, urcă în cabină !“ Cu toții am pus umărul să împingem mașina. A pornit ! La început se părea că treaba merge, dar mai pe urmă puterile ne-au părăsit. Dar nici să dăm înapoi, nu se mai putea. Ni se părea că nu împingem o mașină, ci cogeamite muntele. Și încărcătura era mare — o claie pe roți ! Știu numai că strigam cât mă țineau băierile inimii : „Hai ! Hai ! Hai !“, dar nici eu nu mă auzeam. Vînt și zăpadă de nu vedeai la doi pași. Mașina urla și se văita de parcă era vie. Cu o ultimă sfortare a zvîcnit în sus și noi o dată cu ea. Inima sta parcă să-ți plesnească, să se desfacă în bucăți. Capul ți se învîrtea de amețală...

— Vai, vai ! se tînguia bunicul Momun. Ce v-a fost dat să pățiți ! Nici vorbă, Maica Cerboaica cea Cornută v-a păzit, că sînteți copiii ei. V-a scos din necaz. Altfel, cine știe... Auzi ? Viscolul nu se poate de loc. Se zbuciumă într-una.

Băiatului i se lipeau ochii de somn. Se silea să nu adoarmă, dar pleoapele i se lipeau mereu. Pe jumătate adormit, auzind din cînd în cînd frînturi din convorbirea lui Kulubek cu bătrînul, el învîlmășea realitatea cu imagini închipuite. I se părea că și el este acolo, printre acești flăcăi tineri, pe care i-a prins viforul în munți. În fața lui se așternea un drum povîrnit ce urca în vîrfurile unui munte alb-alb. Viscolul îi ardea obrajii, îi biciuia ochii. Împingeau în sus un camion uriaș cât casa, încărcat cu fin. Înaintau încet, tare încet. Camionul nu mai mergea și, cedînd, a scăpat înapoi. Îngrozitor ! Ce beznă ! Vîntul sfichiuia nemilos. De spaimă, băiatul s-a chircit, temîndu-se că mașina va scăpa înapoi și-i va strivi. Dar, pe neaș-

teptate, cine știe de unde, a apărut Maica Cerboaica cea Cornută. Și-a proptit coarnele în mașină, ajutându-le s-o împingă pe coastă în sus. „Hai! Hai! Hai!“ striga băiatul, și mașina s-a urnit din loc fără să se mai împotmolească. Au ajuns pe culme, iar camionul a pornit singur în jos. Așa au împins și a doua mașină, și a treia, și încă multe din ele. De fiecare dată îi ajuta Maica Cerboaica cea Cornută. Nimeni nu o vedea. Nimeni nu știa că era alături de ei. Dar băiatul o vedea și știa. Vedea cum, atunci când îi părăseau puterile, Maica Cerboaica cea Cornută dădea fuga și le ajuta cu coarnele să împingă mașina în sus. „Hai! Hai! Hai!“ îndemna el o dată cu ceilalți. Tot timpul se afla lângă Kulubek. Pe urmă Kulubek i-a spus: „Treci la volan!“ Băiatul a urcat în cabină. Mașina tremura și duduia. Iar volanul i se rotea singur în mâini, ușor, ca cercul de butoi cu care se juca de-a automobilul când era mic. Se rușina că volanul este întocmai ca o jucărie. Deodată, mașina s-a înclinat căzînd pe o parte. S-a prăbușit cu zgomot și s-a sfărîmat. Băiatul a început să plîngă în hohote. Îi era tare rușine. Îi era rușine să privească în ochii lui Kulubek.

— Ce-i cu tine? Ce-i cu tine, hai? l-a trezit Kulubek.

Băiatul a deschis ochii. Era fericit că totul n-a fost decît un vis. Kulubek l-a ridicat în brațe și l-a strîns la piept.

— Ai visat? Te-ai speriat? Eh, tu, eroule! și l-a sărutat cu buzele lui aspre, crăpate de vînt. Hai să te culc, trebuie să dormi.

L-a culcat pe dușumea, pe așternutul de pîslă, lîngă șoferii adormiți. Apoi s-a culcat și el alături, l-a tras mai aproape și s-a acoperit cu poala mantalei.

Dis-de-dimineată, pe băiat l-a trezit bunicul.

— Trezește-te ! i-a spus bătrînul încet. Îmbracă-te cît mai gros. Am treabă cu tine. Trebuie să m-ajuti. Hai scoală-te !

Afară mijeau zorile neguroase. În casă, toți mai dormeau încă, așa cum îi prinsese somnul, de-a valma.

— Na, încălță-te cu pîslarii ! i-a spus bunicul Momun.

Bunicul mirosea a fin proaspăt. Asta însemna că și dăduse nutreț la cai. Băiatul își vîrî picioarele în pîslari și ieși împreună cu bunicul afară. Zăpada viscolită se strînsese în troiene uriașe. Dar vîntul se potolise. Din cînd în cînd mai adia ușor, spulberînd omătul.

— E frig ! se zgribuli băiatul.

— Nu-i nimic. Parcă se mai înseninează — a mormăit bunicul. Ar fi și timpul ! S-a năpustit așa deodată... Numai de n-ar lua o întorsătură proastă...

Au intrat în staul, unde se aflau cele cinci oi ale lui Momun. Bătrînul, pipăind, a găsit felinarul atîrnat de stîlp și l-a aprins. Oile s-au mișcat în colț, cercetîndu-i cu privirea.

— Ține, să-mi luminezi — i-a spus băiatului bunicul, întinzîndu-i felinarul. O să tăiem noatina cea neagră. Casa e plină de oaspeți. Pînă se scoală, trebuie s-avem carnea pregătită.

Băiatul îi făcea lumină bunicului cu felinarul. Vîntul mai sufla încă prin crăpături. Afară era ger și întuneric. Bătrînul a aruncat mai întîi un braț de fin lîngă ușă, a dus noatina cea neagră în locul acela și, înainte de a o doborî și de a-i lega picioarele, a căzut pe gînduri, apoi s-a lăsat în genunchi.

— Pune felinarul jos. Îngenunchează și tu — i-a spus el băiatului. Apoi a început să șoptească, împreunîndu-și palmele a rugă : O, străbuna noastră cea mare ! O, Maică Cerboaică cea Cornută ! Îți aduc jertfă o oaie neagră. Pentru salvarea copiilor noștri la ceas de primejdie. Pentru laptele tău alb cu care i-ai hrănit pe strămoșii noștri, pentru inima ta bună, pentru grija de mamă ce ne-o porți ! Să nu ne părăsești la ceas de grea cumpînă, cînd ne aflăm prin văi prăpăstioase, cînd trecem prin rîuri involburate, pe cărări alunecoase. Să nu ne părăsești de-a pururi pe acest pămînt, că noi sîntem copiii tăi ! Amin !

Și-a trecut mîinile peste față a închinăciune, de la frunte în jos, spre bărbie. Băiatul făcu la fel. Apoi bunicul doborî oaia și-i legă picioarele. Scoase din teacă vechiul său cuțit asiatic.

Băiatul îi lumina cu felinarul.

Vremea s-a liniștit în sfîrșit. De vreo cîteva ori, soarele își arătase, speriat, fața printre norii ce se mișcau cu iuțeală. De jur împrejur, noaptea din ajun, noaptea de vifornită, își lăsase urmele : troiene lungi de-a lungul și de-a latul, tufișuri răvășite, copaci tineri încovoiați ca un arc sub povara omătului, copaci bătrîni doborîți. Dincolo de rîu, pădurea era tăcută, liniștită și abătută parcă. Rîul

părea că se mai afundase în matcă, malurile acoperite de zăpadă se făcuseră mai povîrnite. Apa curgea mai puțin zgomotos.

Soarele era încă nehotărît — ba ieşea, ba se ascundea. Însă nimic nu întuneca şi nu neliniştea sufletul băiatului. Spaimile nopţii trecute, viforniţa fuseseră date uitării, iar neaua nu-l stînjenea. Aşa era mai interesant. Alerga de colo pînă colo şi zăpada îi zbură de sub picioare. Era fericit pentru că în casă se aflau atîţia oameni, pentru că flăcării dormiseră bine, vorbeau tare, rîdeau, şi pentru că mîncău cu poftă carnea de oaie fiartă pentru ei.

Între timp soarele ieşise de-a binelea. Strălucea cu mai multă putere. Încet-încet, norii se împrăstiaseră. Se făcuse ceva mai cald. Zăpada venită pe neaşteptate începuse să scadă, mai cu seamă pe drum şi pe poteci.

E drept, băiatul începu să dea semne de nelinişte în clipa cînd şoferii şi încărcătorii se pregătiră de plecare. Ieşiră cu toţii în curte, îşi luară bun rămas de la stăpînii pichetului, mulţumindu-le pentru găzduire şi pentru bucate. Bunicul Momun şi Seidahmat îi însoţeau călări. Bunicul ducea o legătură de lemne, iar Seidahmat un bidon mare de zinc, ca să încălzească apă pentru motoarele îngheţate.

Porniră cu toţii.

— Ata, merg şi eu. Ia-mă şi pe mine — spuse băiatul, apropiindu-se de Momun.

— Tu nu vezi că n-are cin' să te ia? Eu duc lemnele, Seidahmat duce bidonul. Ce să cauţi tu acolo? O să oboseşti mergînd prin zăpadă.

Băiatul se supără. Lăsă capul în pământ, îmbufnat. Și-atunci Kulubek l-a luat cu el.

— Hai cu noi — îi zise, prinzându-l de mână. O să vii înapoi cu bunicul.

Porniră către răspîntie, acolo unde cobora drumul dinspre plaiul Arcea. Zăpada era destul de mare. Nu era prea ușor să ții pasul alături de acești flăcăi voinici. Băiatul începu să dea semne de oboseală.

— Hai să te iau în cîrcă — îi propuse Kulubek. Îl prinse de braț, apoi îl săltă cu dibăcie pe umeri.

Îl ducea cu atîta ușurință, de parcă îl purtase pe umeri în fiecare zi.

— Grozav de bine te mai pricepi, Kulubek — spuse șoferul care mergea alături.

— Păi toată viața i-am purtat așa pe frații și pe surorile mele — se lăudă Kulubek. Eu mi-s cel mai mare din cei șase frați. Mama muncea la cîmp, tata așijderea. Acum, surorile mele au și ele copii. Cînd m-am întors din armată, nu m-am dus numaidecît la lucru. Și cum nu eram însurat, sorămea, cea mai mare dintre fete zice : „Vino să stai la noi, tu te pricepi de minune să dădăcești copiii !“ „Ei, zic eu, nu. Ajunge, de-acum încolo o să-i dădăcesc pe-ai mei“...

Mergeau așa, vorbind ba de una, ba de alta. Băiatul se simțea bine pe umerii puternici ai lui Kulubek.

„Ah, dacă aș avea și eu un frate ca el ! visa băiatul. Nu mi-ar fi frică de nimeni. Numai să-ncerce Orozkul să mai strige la bunicul sau să se atingă de cineva, că s-ar potoli pe dată cînd Kulubek s-ar uita mai urît la el.“

Mașinile cu fin, părăsite în noaptea din ajun, se aflau, după cum s-a văzut, la vreo doi kilometri mai în sus de răspîntie. Acoperite de zăpadă, ele semănau cu niște stoguri lăsate iarna pe cîmp. Părea că nimeni și nimic nu le va urni din loc.

Au aprins focul și au încălzit apa. S-au apucat să pornească primul motor cu manivela. Motorul s-a înviorat, a prins să tușească și a pornit. Pe urmă treaba a mers mult mai repede. Pe celelalte le-au pornit remorcîndu-le. Fiecare mașină pornită, cu motorul încălzit, o trăgea pe cea din spatele ei.

După ce toate camioanele au fost puse în mișcare, au ridicat și mașina ce căzuse noaptea în șant. Toți cîți erau acolo au pus umărul ca s-o scoată la drum. Băiatul s-a sprijinit și el de o margine, a ajutat și el. Tot timpul se temea să nu-i spună careva : „Tu ce te tot învîrți printre picioarele noastre ? Ia șterge-o de aici !“ Dar nimeni n-a rostit aceste cuvinte, nimeni nu l-a alungat. Poate pentru că îi dăduse voie Kulubek. Iar el, aici, e cel mai puternic și toți îl respectă.

Șoferii și-au luat încă o dată rămas bun. Mașinile au pornit. La început încet, apoi tot mai repede. S-au înșiruit pe drum ca o caravană printre munții înzăpeziți. Au plecat fiii fiilor Maicii Cerboaica cea Cornută. Ei nu știu că, datorită închipuirii copilului, înaintea lor, pe drum, fugea nevăzută Maica Cerboaica cea Cornută. În salturi mari, avîntate, ea alerga în fruntea coloanei de mașini. Ea îi păzea de necazuri și de nenorociri pe drumul greu : răsturnări, avalanșe de zăpadă, viforită, ceață și de alte năpaste care, de-a lungul mul-

tor veacuri de viață nomadă, aduseseră kirghizilor nenumărate suferințe. Oare nu asta o rugase bunicul Momun pe Maica Cerboaica cea Cornută, jertfindu-i în revărsat de zori oia cea neagră?

Au plecat. Iar băiatul a plecat împreună cu ei. În închipuire. Stătea în cabină alături de Kulubek. „Nene Kulubek — îi spunea el pe drum — înaintea noastră aleargă Maica Cerboaica cea Cornută.“ „Ce vorbești?“ „Zău că da. Pe cuvânt de onoare! Privește!“

— Ei, ce-ai căzut pe gânduri? De ce te-ai oprit? l-a trezit bunicul Momun din visare. Urcă, e timpul să mergem acasă — adăugă el și se aplecă săltându-l pe băiat în șa. Ți-e frig? îl întreabă apoi bătrînul, învelindu-l mai bine cu poalele cojocului.

Atunci băiatul încă nu mergea la școală.

Acum, trezindu-se în răstimpuri din coșmar, se gîndea neliniștit: „Oare cum o să mă duc mîine la școală? Căci m-am îmbolnăvit, mi-e tare rău...“ Apoi cădea iarăși în neștire. I se părea că trece în caiet cuvintele scrise de învățătoare pe tablă: „at-ata-taka“¹. Cu aceste buchii de școlar în clasa întîi umpluse tot caietul, pagină cu pagină. „At-ata-taka. At-ata-taka.“ Obosise. Literele îi jucau înaintea ochilor. Îi era cald. Foarte cald. Băiatul se dezvelea. Cînd se dezvelea, îl lua cu frig și din nou îl năpădeau fel de fel de năluciri. Ba se prefăcea în peștișor și înota prin apa rece ca gheața spre vaporul cel alb, dar nu izbutea să ajungă la el, ba se trezea în vifornița de zăpadă. În vârtejul neguros

¹ Cal, tată, potcoavă. (n.a.)

și rece, mașinile încărcate cu fîn patinau pe drumul povîrnit. Ele se văitau așa cum se vaită oamenii și patinau toate odată. Roțile se învîrteau turbate, devenind roșii ca focul. Ardeau. De sub ele ieșeau flăcări. Proptindu-se cu coarneau în caroserie, Maica Cerboaica cea Cornută împingea la deal o mașină încărcată cu fîn. Băiatul îi ajuta, străduindu-se din răputeri. Sudoarea curgea pe fața lui șiroaie. Deodată, mașina cu fîn se prefăcu într-un leagăn de copil. Maica Cerboaica cea Cornută îi spuse : „Hai, repede, să ducem acest beşik mătușii Bekei și unchiului Orozkul“. O luară la fugă. Băiatul rămase în urmă, dar înaintea lui, în întuneric, răsuna neconținut clopoțelul leagănului. Băiatul alerga călăuzindu-se după clinchetul lui.

Se trezi din nou auzind pași pe verandă și ușa scîrțîind. Bunicul Momun și bunica se întorseseră. Parcă erau mai liniștiți. Pesemne că sosirea străinilor la pichet îi silise pe Orozkul și pe mătușa Bekei să se potolească. Ori poate că Orozkul obosise de atîta băut și, în sfîrșit, adormise. De afară nu se mai auzeau nici țipete, nici înjurături.

Pe la miezul nopții, luna răsări deasupra munților. Atîrna ca un disc tulbure peste piscul cel mai semet. Încătușat de gheturile veșnice, muntele se desena în întuneric scăpărînd scînteieri diafane. De jur împrejur, într-o tăcere desăvîrșită, străjuiau munții mai mici, stîncile, codrii negri și neclintîți, iar jos de tot, riul se zbătea zgomotos printre praguri.

În fereastră licări lumina tremurîndă a lunii, alunecînd într-o fișie piezișă. Lumina îl supăra pe băiat. El se perpelea, mijindu-și ochii. Vru s-o

roage pe bunica să tragă perdeaua, dar se răzgîndi : bunica era supărată pe bunicul.

— Neghiobule ! șopti ea, așezîndu-se să se culce. Dacă nu știi cum să trăiești cu oamenii, măcar taci din gură. Mai bine ai asculta de alții. Căte afli în mîinile lui. El îți dă leafă. Chit că e o nimica toată, dar o primești în fiecă lună. Fără leafă, cine crezi că ești ? Ești bătrîn și tot n-ai minte... Bătrînul nu răspunse. Bunica tăcu. Apoi spuse pe neașteptate : Dacă omului i se ia leafa, el nu mai e om. E un nimic !

Nici de data asta bunicul nu răspunse.

Iar băiatul nu putea să doarmă. Îl durea capul și gîndurile i se învălmășeau. Se gîndea la școală și-l cuprindea neliniștea. Pînă acum nu lipsise niciodată și nu-și putea închipui ce o să fie dacă mîine n-o să poată merge la școala lui în Gelesai. Și se mai gîndea că, dacă Orozkul o să-l alunge pe bunicul din slujbă, bătrînul nu va mai avea trai cu bunica. Ce se vor face atunci ?

Oare de ce trăiesc oamenii astfel ? De ce unii sînt răi, iar alții buni ? De ce unii sînt fericiți, iar alții nefericiți ? De ce sînt unii de care se tem toți și alții de care nu se teme nimeni ? De ce unii au copii, iar alții nu au ? De ce unii oameni pot să nu dea simbrîie altora ? Pesemne că cei mai buni oameni sînt aceia care primesc simbrîia cea mai mare. Bunicul însă primește puțin și toți îl obijduiesc. Oare ce s-ar putea face ca și bunicului să i se dea o leafă mai mare ? Poate că atunci Orozkul l-ar respecta pe bunicul.

Din pricina acestor gînduri pe băiat îl durea și mai tare capul. Își aduse din nou aminte de ma-

ralii pe care-i văzuse seara lângă vad, dincolo de râu. Ce-or fi făcînd ei acum, noaptea? Căci sînt singuri, învăluiți de frigul munților de piatră, în mijlocul pădurii întunecoase, de nepătruns. E înfricoșător! Dacă dau lupii peste ei? Ce se va întîmpla? Cine-i va mai aduce mătușii Bekei leagănul fermecat în coarne?

Se cufundă într-un somn agitat și, adormind, o rugă fierbinte pe Maica Cerboaica cea Cornută să aducă un beșik de mesteacăn pentru mătușa Bekei și Orozkul. „Să aibă și ei copii. Să aibă și ei copii!” o ruga el fierbinte pe Maica Cerboaica cea rugă fierbinte pe Maica Cerboaica cea Cornută să țelului atîrnat de leagăn. Maica Cerboaica cea Cornută venea grăbită, purtînd în coarne leagănul fermecat...

VII

DIS-DE-DIMINEAȚĂ BĂIA-
tul se trezi simțind atingerea unei mîini. Era mîna
bunicului, mîna lui rece de afară. Băiatul se zgri-
buli fără să vrea.

— Dormi, dormi... Bunicul suflă în mîini să și
le încălzească. Îi pipăi fruntea. Apoi îi puse mîna
pe piept și pe pîntece. Se pare că te-ai îmbolnă-
vit — spuse bunicul, necăjit. Ai fierbințeală. Și eu
mă întrebam de ce nu te-ai sculat, că e vremea
să mergi la școală.

— Îndată, mă scol îndată — zise băiatul, ridi-
cînd capul, și totul i se întunecă înaintea ochilor,
iar urechile începură să-i țiuie.

— Nici să nu te gîndești să te scoli ! și bunicul
îl culcă pe pernă. Cine o să te ducă la școală bol-
nav ? Ia scoate limba !

Băiatul încercă să stăruie :

— Învățătoarea o să mă certe. Nu-i place cînd
cineva lipsește...

— N-o să te certe. O să vorbesc eu cu ea. Hai,
scoate limba. Bunicul cercetă cu atenție gîtul și

limba băiatului. Îi caută îndelung pulsul : degetele bătucite de muncă, degetele aspre ale bunicului prindeau ca prin minune bătăile inimii la încheietura mîinii fierbinți și asudate a băiatului. Încredințat de ceva, bunicul rosti liniștit : Dumnezeu e milostiv. Ai răcit oleacă. A intrat frigul în tine. Astăzi o să stai în pat, iar înainte de culcare o să-ți frec tălpile și pieptul cu seu cald de berbec. O să nădușești și, cu ajutorul lui Dumnezeu, dimineată o să te scoli zdravăn ca un kulan¹ sălbatic. Amintindu-și de cele întîmplate ieri și gîndindu-se ce-l mai așteaptă, Momun se posomorî. Stînd pe marginea patului lîngă băiat, oftă și căzu pe gînduri : Domnul să-l aibă-n pază ! șopti el, gemînd. Da' cînd te-ai îmbolnăvit ? De ce n-ai spus nimic ? se adresă el băiatului. Aseară ?

— Da, aseară. Cînd am văzut maralii dincolo de rîu. Am alergat spre tine și după aia m-a luat cu frig.

Bătrînul răspunse, oarecum vinovat :

— Bine, bine... Dormi... Eu mă duc.

Se ridică să plece, dar băiatul îl opri :

— Ata, era chiar Maica Cerboaica cea Cornută, nu ? Avea blana albă ca laptele, ochii... uite atît de mari și se uita la mine ca un om...

— Prostuțule ! zise bătrînul Momun, zîmbind prudent. Fie cum spui tu. Poate chiar ea o fi... rosti el cu glas stins — preabuna Maica Cerboaica cea Cornută, cine știe... Eu cred...

¹ Asin, cal sălbatic, în stepele kirghize din sud. (n.t.)

Bătrînul nu-și termină vorba. În ușă se ivise bunica. Venea grăbită de afară, pesemne că aflase ceva.

— Du-te, bătrîne, du-te acolo — vorbi ea din prag. Auzind acestea, bunicul se posomorî, devenind dintr-o dată jalnic și abătut. Vor să tragă bușteanul din rîu cu mașina — spunea bunica. Du-te și tu și fă tot ce ți-or porunci... Vai, Doamne, și n-am fiert încă laptele — își aduse ea aminte și se apucă să atîțe focul, apoi să orînduiască vasele, zăngănindu-le.

Bătrînul se încruntă, vru să se împotrivească, să spună ceva, dar bunica nu-i dădu răgaz să deschidă gura.

— Ei, ce-ai rămas așa? rosti ea, cu năduf. De ce te încăpățînezi? Noi nu ne putem încăpățîna, vai de capul nostru! Cine ești tu să te pui împotriva lui? Ai văzut ce oameni au venit la Orozkul? Ai văzut ce mașină au? Poate să care zece bușteni deodată. Orozkul nici nu vrea să mai audă de noi. Și cît am încercat să-l înduplec, cît m-am înjosit! Pe fie-ta n-a lăsat-o să-i mai calce pragul. Acuma stearpa ta stă la Seidahmat. I s-au umflat ochii de plîns. Plînge și-l blestemă pe taică-său cel fără minte...

— Ajunge! spuse bunicul, nemaiputînd să rabde. Îndreptîndu-se spre ușă, adăugă: Băiețașul s-a îmbolnăvit. Dă-i să bea lapte fierbinte.

— Îi dau, îi dau lapte fierbinte. Du-te, du-te, pentru Dumnezeu! Și după ce-l văzu ieșit pe ușă afară, ea tot mai bodogănea: Ce i-o fi cășunat? Niciodată n-a crîcnit în fața cuiva. A fost blînd ca un mieluşel, și acum, iacătă! Așa, din senin! Ba a

mai încălecat și pe calul lui Orozkul ! Și toate astea numai din pricina ta... — fulgeră cu privirea spre băiat. Uite pentru cine s-a băgat în gura lupului !...

Bunica îi aduse băiatului lapte fierbinte. Grăsimea se strînsese deasupra într-o pojghiță gălbuie. Laptele îi frigea buzele. Bunica stăruia și-l tot îndemna :

— Bea, bea-l fierbinte, nu te teme, numai așa scapi de răceală. Băiatul se arse cu laptele și îl podidiră lacrimile. Bunica îi spuse, îmbunată pe neașteptate : Suflă în el, suflă puțin... Asta ne mai lipsea, să te îmbolnăvești tocmai acum ! oftă ea.

Băiatul voia de mult să urineze. Se ridică simțind în tot trupul o slăbiciune ciudată, plăcută. Dar bunica i-o luă înainte :

— Vrei să faci pipi ?

— Da — mărturisi băiatul.

— Așteaptă. Îndată.

Îi aduse ligheanul.

Întorcîndu-se rușinat băiatul îi dădu drumul în lighean, mirîndu-se că udul său e atît de galben și fierbinte.

Acum se simțea mult mai bine. Capul îl durea mai puțin.

Se culcă în pat liniștit, recunoscător bunicii pentru serviciul făcut. Se gîndi că trebuie să se înzdrăvenească pînă mîine dimineată și să meargă la școală negreșit. Se gîndi cum va povesti la școală despre cei trei marali care au apărut la ei în pădure și că cerboaica cea albă e chiar Maica Cerboaica cea Cornută, că ea are un pui mare și voi-nic, că mai e cu ei un maral roșcat grozav de mare,

cu coarne uriașe, că el e puternic și o apără de lupi pe Maica Cerboaica și pe puiul ei. Și se mai gîndi că le va mai spune ceva : dacă maralii vor rămîne la ei și nu vor pleca în altă parte, Maica Cerboaica cea Cornută va aduce curînd unchiului Orozkul și mătușii Bekei leagănul fermecat.

Maralii au coborît de dimineată spre rîu. Au ieșit din pădurea de pini cînd soarele slab de toamnă se ridicase pe jumătate deasupra lanțului de munți. Cu cît soarele se înălța mai sus, jos, între munți, se făcea tot mai cald și se lumina mai tare. După amorteala nopții, pădurea se înviora, umplîndu-se de mișcarea luminii și a culorilor.

Strecurîndu-se printre copaci, maralii mergeau agale, încălzindu-se prin poienitele însorite, păsînd de pe ramuri frunzele înrourate. Mergeau în aceeași ordine : cerbul mascul înainte, puiul la mijloc, iar în urmă femela cu coapse vînjoase, Maica Cerboaica cea Cornută. Mergeau pe aceeași cărare pe care, ieri, Orozkul și bunicul Momun coboriseră spre rîu bușteanul cu ghinion. Urma lăsată de buștean în pămîntul negru al muntelui era ca o brazdă proaspătă, presărată cu smocuri de iarbă smulsă. Cărarea ducea spre vad, unde fusese lăsat bușteanul înțepenit între pragurile rîului.

Maralii se îndreptau spre acel loc, locul fiind potrivit pentru adăpat. Orozkul, Seidahmat și cei doi oameni veniți după bușteni se îndreptau tot într-acolo, să vadă cum e mai bine să tragă mașina pentru a scoate bușteanul după ce-l vor fixa de un cablu. Bunicul Momun pășea șovăitor, cu capul plecat, în urma tuturor. După tărăboiul de

ieri, nu ştia ce să facă, cum să se poarte. Oare îi va îngădui Orozkul să mai muncească? Oare nu-l va alunga ca ieri cînd a vrut să se ducă cu calul să scoată buşteanul? Dacă-i va spune: „Ce mai cauţi aici? Nu ţi s-a spus că eşti dat afară din slujbă?“ Dacă-l va ocări faţă de oameni şi-l va trimite acasă? Bătrînul era bîntuit de îndoieli. Mergea ca şi cînd se ducea la spînzurătoare, şi totuşi mergea. În urma lui venea bunica. Venea de parcă nimic nu se întîmplase, ci doar aşa, din simplă curiozitate. Dar de fapt ea îl supraveghea pe bătrîn. Îl mîna pe Momun Descurcăreţul să se împace cu Orozkul, îl mîna să dobîndească iertarea lui.

Orozkul păsea plin de importanţă, păsea ca un stăpîn. Mergea suflînd din greu, pufnind şi uitîndu-se crunt într-o parte şi-n alta. Şi cu toate că-l durea capul după betie, simţea o mulţumire răzbunătoare. Privi înapoi şi-l văzu pe bunicul Momun venind în urmă cu paşi mărunţi, ca un cîine credincios bătut de stăpîn. „Nu-i nimic. Las' că te joc eu! Nici măcar n-am să mă uit la tine. Pentru mine nu mai eşti. O să-mi cazi singur la picioare! se bucura Orozkul cu răutate, amintindu-şi cu cîtă disperare ţipa la picioarele lui, noaptea trecută, nevastă-sa, cînd o bătea şi cînd a alungat-o în pumni din prag. Aşa! Stai să plece ăştia cu buştenii, că-i pun să se răfuiască între ei! Acum, ea o să-i scoată ochii lui taică-său. S-a înrăit ca o fiară“ — se gîndea Orozkul în răstimpul cînd tăcea şi el, şi oaspetele.

Acest om se numea Koketai. Era un zdrahon de bărbat, tuciuriu la faţă, contabil într-un colhoz

de lingă lac. Era vechi prieten cu Orozkul. Cu vreo doisprezece ani în urmă, Koketai își făcuse casă. Orozkul l-a ajutat cu cheresteaua. I-a vîndut pe nimica toată bușteni pentru scînduri. Apoi omul și-a însurat feciorul cel mare. A trebuit să facă o casă și tinerilor căsătoriți. Și tot Orozkul i-a furnizat lemnul. Acum, Koketai își căpătuia fiul cel mic și iarăși avea nevoie de cherestea pentru construcție. Și din nou vechiul prieten Orozkul i-a venit în ajutor. Viața e foarte grea! Isprăvești cu una și crezi că vei trăi liniștit. Dar viața ți-a și pregătit altceva, și fără oameni ca Orozkul, astăzi n-o poți scoate la capăt...

— Dacă dă Dumnezeu, curînd o să te chemăm ca să sărbătorim mutarea în casă nouă. Vino, o să petrecem pe cînte! îi spunea Koketai lui Orozkul.

Acesta pufăi din țigară, plin de el.

— Mulțumesc. Cînd ești poftit, nu refuzi, da' nici nu te poștești singur dacă nu ești chemat. Dacă mă poștești, am să vin. Căci nu prima oară am să-ți fiu oaspete. Uite, mă gîndesc dacă n-ar fi mai bine să așteptați pînă diseară, să plecați pe întuneric. Trebuie să treceți neobservați prin sovhoz, fiindcă, dacă vă descoperă careva...

— Asta așa e — rosti Koketai, dînd semne de șovăială. Dar e mult pînă diseară. O să fim cu băgare de seamă. Doar nu-i nici un post pe drum să ne controleze... Numai întîmplător poți da nas în nas cu miliția ori cu altcineva.

— Tocmai! mormăi Orozkul, strîmbîndu-se din pricina arsurii la stomac și a durerii de cap. O sută

de ani umbli cu treburi și nici un cîine nu-ți iese în cale, iar o dată la o sută de ani cari niscai lemne și dai de bucluc. Totdeauna se întîmplă așa...

Tăcură, gîndindu-se fiecare la ale sale. Lui Oroz-kul îi era necaz că ieri trebuise să lase bușteanul în rîu. Altfel, buștenii ar fi fost gata, i-ar fi încărcat noaptea, iar în zori mașina putea să pornească, să scape de ea... Uf! A avut nenorocul ca tocmai ieri să i se întîmple una ca asta! Nătîngului de Momun i-a cășunat să se răzvrătească, să nu se mai supună ordinelor. „Ei, lasă! O să vezi tu! N-o să scapi cu una cu două“...

Maralii beau apă cînd oamenii se apropiară de rîu, pe malul dimpotrivă. Ciudate ființe sînt oamenii — totdeauna grăbiți și gălăgioși. Ocupați cu treburile și cu discuțiile lor, nici nu zăriră animalele aflate de partea cealaltă, peste rîu.

Maralii stăteau în tufișurile roșcate de tugai, pe care mai stăruiau semnele diminetii. Intraseră pînă la glezne în apă. Sub picioarele lor se vedea grohotișul curat al micului golf de lîngă mal. Beau cu înghițituri mici, fără grabă, cu întreruperi. Apa era rece ca gheața. De sus, soarele încălzea din ce în ce mai puternic și mai plăcut. Potolindu-și setea, maralii se bucurau de soare. Pe spinările lor aburinde se usca roua scuturată de pe crengi. Era o dimineată frumoasă și calmă.

Dar oamenii nici nu vedeau maralii. Unul din ei se întoarse spre mașină, ceilalți rămaseră pe mal. Ciulindu-și urechile simțitoare, maralii deslușeau glasurile ce ajungeau din cînd în cînd pînă la ei și încremeniră tresărind cînd pe malul celă-

lalt se ivi mașina cu remorcă. Mașina duduia și zdrăngănea. Maralii se pregătiră de fugă. Dar mașina se opri brusc, încetînd să mai zdrăngăne și să mai vuiască. Animalele încetiniră pasul, totuși își continuară drumul cu băgare de seamă : pe malul opus, oamenii vorbeau prea tare și se mișcau prea grăbiți.

Maralii porniră încetișor pe cărare prin tugaiul mărunt. Spinările și coarnele lor se zăreau ici și colo printre tufișuri. Iar oamenii nici nu-i vedeau. Numai cînd maralii străbătură luminișul presărat cu nisip uscat, adus aici de revărsarea rîului, oamenii îi zăriră ca-n palmă. Pe nisipul liliachiu, luminat puternic de soare. Și înmărmuriră cu gurile căscate, care cum se nimeri.

— Priviți ! Priviți ! Ce-o fi asta ! strigă cel dintîi Seidahmat. Cerbi ! De unde or fi venit ?

— Ce strigi așa ? Ce faci atîta tărăboi ? Care cerbi ? Sînt marali. I-am văzut și ieri — rosti Orozkul cu dispreț. De unde au venit ? Or fi venit ei de undeva.

— Tiii !... exclamă încîntat mătăhălosul Koke-tai și, de tulburare, își descheie gulerul cămășii care-l sufoca. Ce dolofani sînt ! se minuna el. S-au îngrășat...

— Da' cerboaica ! Ce mîndrețe ! Uitați-vă cum calcă ! îi ținu isonul șoferul, holbînd ochii. Zău, e cît o iapă de doi ani ! N-am văzut niciodată.

— Da' cerbul ! Uitați-vă ce mai coarne ! Și ce mîndru le poartă ! Nu le e frică de loc. De unde or fi venit, Orozkul ? întrebă Koketai, iar ochii lui mici ca de porc străluceau de poftă nemăsurată.

— Din rezervație, pesemne — răspunse Orozkul, plin de importanță, cu sentimentul demnității de stăpîn. Au venit de dincolo de defileu, din partea cealaltă. Nu le e frică fiindcă-s obișnuiți cu oamenii.

— Ah, de-aș avea o pușcă! trînti deodată Seidahmat. Ar fi vreo două chintale numai carne. Ce ziceți?

Momun, care pînă atunci stătuse sfios deoparte, nu se mai stăpîni.

— Ce tot vorbești, Seidahmat! Vînatul lor e interzis — spuse el încet.

Orozkul aruncă bătrînului o privire piezișă, în cruntată. „Ia te uită, ai prins grai!“ se gîndi el cu dușmănie. Vru să-l batjocorească, în așa fel ca să-l dea gata, dar se abținu. Erau și străini de față.

— Lasă-te de povețe! rosti el, în ciudat, fără să privească la Momun. Vînătoarea lor e interzisă acolo unde cresc și trăiesc. La noi nu există. N-o să dăm socoteală pentru ei. E clar? adăugă el, privind amenințător la bătrîn, care se fistîcise.

— E clar — răspunse Momun, supus, și, lăsînd capul în piept, se trase la o parte.

Bunica îl scutură pe furiș de mîneacă:

— Mai bine ai tăcea! șuieră ea, dojenitoare.

Toți, rușinați parcă, își plecară ochii în pămînt.

Apoi se uitară iarăși în urma animalelor care înaintau pe cărarea abruptă. Maralii urcau povîrnișul în trap ușor. În față mergea cerbul cel roșcat, purtîndu-și semet coarnele sale puternice, după el venea puiul ciut și Maica Cerboaica cea Cornută,

care încheia acest cortegiu. Pe fondul argilos al povîrnişului unde se produsese o dislocare, maralii se vedeau perfect, săltînd graţios. Oamenii urmăreau fiecare mişcare a lor, fiecare pas.

— Tiii! Ce frumuseţe! nu se putu stăpîni să nu exclame entuziasmat şoferul, un flăcău cu ochi bulbucăţi şi cu înfăţişare blajină. Păcat că nu mi-am luat aparatul de fotografiat, ce mai poze...

— Bine, bine! îl întrerupse Orozkul, nemulţumit. Destul! Frumuseţea nu ţine de foame. Hai, trage maşina cu spatele la mal, pînă în marginea apei! Iar tu, Seidahmat, descaltă-te! porunci el, bucurîndu-se de autoritatea sa. Şi tu la fel — îi zise şi şoferului. Pe urmă prindeţi cablul de buştean. Mai repede. Mai avem şi alte treburi!

Seidahmat se apucă să-şi tragă cizmele din picioare. Îi erau cam strîmte.

— Ce te zgîieşti? Pune mîna şi-l ajută — îl înghionti bunica pe bătrîn. Descaltă-te şi tu şi intră în apă — îi şopti ea cu furie.

Bunicul Momun alergă să-i tragă cizmele lui Seidahmat, apoi se descaltă şi el cu repeziciune. În acest timp, Orozkul şi Koketai pilotau maşina:

— Dă-i înainte... înainte...

— Mai la stînga puţin... mai la stînga... așa...

— Încă puţin...

Auzind zgomotul necunoscut al maşinii, maralii îşi întetiră paşii pe cărare. Privind cu nelinişte înapoi, ajunseră dintr-un salt pe malul rîpei şi dispărură printre mesteceni.

— O, au dispărut!... exclamă Koketai cu părere de rău, de parcă-i scăpase prada printre degete.

— Las' că n-au unde să se ducă ! se lăudă Orozkul, mulțumit că-i ghicise gândurile. Pînă diseară tot n-o să pleci, o să fii oaspetele meu. Însuși Domnul poruncește ! O să te ospățez pe cinste ! spuse el, rîzînd, și-și bătu prietenul pe umăr. Orozkul știa să fie și vesel.

— Ei, dacă-i așa, cum ți-e porunca. Tu ești stăpîn, iar eu sînt oaspete — încuviință mătăhălosul Koketai, dezvelindu-și cu un zîmbet dinții puternici și galbeni.

Mașina se afla pe mal, cu roțile din spate pe jumătate în apă. Șoferul nu îndrăznise s-o apropie mai mult, locul era prea adînc. Acum urma să întindă cablul pînă la buștean. Dacă va fi îndeajuns de lung, nu va fi mare greutate să scoată trunchiul din încheștarea pietrelor de sub apă.

Cablul de oțel era lung și greu. Trebuia tîrît prin apă pînă la buștean. Șoferul se descălța fără tragere de inimă, uitîndu-se temător la apă. Încă nu se hotărîse cum e mai bine : să intre în apă cu cizmele sau desculț ? „Mai bine desculț — cugeta el. Apa tot va trece peste carîmbi, că e adîncă, îți vine aproape pînă la șold. Pe urmă să umbli toată ziua ud la picioare...” Dar el își mai închipuia și cît de rece trebuie să fie apa rîului. De acest lucru se folosi bunicul Momun.

— Nu te descălța, fiule — îi spuse, venind în grabă lîngă el. Mă duc eu și cu Seidahmat.

— Lasă, aksakal... — se împotrivi șoferul, fîșticîndu-se.

— Tu ești oaspete, pe cînd noi sîntem de-aici. Tu du-te la volan — căută să-l înduplece bunicul Momun.

După ce trecură un țaruș prin colacul de sîrmă și porniră să-l tîrască prin apă, Seidahmat tipă ca din gură de șarpe :

— Au ! E gheață, nu apă !

Orozkul și Koketai rîdeau îngăduitor, încurajîndu-l :

— Îndură, îndură ! Om găsi noi cu ce să te încălzim.

Bunicul Momun nu scoase nici un sunet. El nici nu simțea frigul săgetător. Vîrîndu-și capul între umeri ca să se facă mai mic și să nu mai poată fi observat, călca desculț pe pietrele alunecoase ale rîului, rugîndu-se lui Dumnezeu ca Orozkul să nu-l întoarcă din drum, să nu-l alunge, să nu-l batjocorească față de oameni și să-l ierte pe el, bătrîn nenorocit și fără minte...

Și Orozkul nu zise nimic. Parcă nici nu băga de seamă osîrdia lui Momun, parcă nici nu-l mai socotea om. Dar în sufletul lui triumfa că izbutise să-l îngenuncheze pe bătrînul răzvrătit. „Așa ! rîdea în sinea lui cu răutate. Mi-ai căzut la picioare, te-ai tîrît ! Uf, de ce n-am eu putere mai mare ! Nu de-ăștia ca tine aș pune cu botul pe labe. Nu de-ăștia aș pune să se tîrască în țărînă ! Măcar de mi-ar da pe mîna un colhoz ori un sovhoz. Aș face eu ordine ! Au scăpat norodul din frîu, i-au dat prea multă libertate. Și tot ei se plîng... cică nu-l respectă pe președinte, nu-l respectă pe director... Oricare cioban vorbește cu șefii de la egal la egal. Neghiobi care nu merită puterea ! Păi așa trebuie să te porți cu ei ? Că au fost vremuri cînd zburau capetele și nimeni nu sufla o vorbă. Ba

dimpotrivă, te iubeau și te proslăveau mai abitir. Așa mai zic și eu! Pe când acum? Cel mai prăpădit dintre prăpădiți, și ăluia i s-a năzărit să cîrtească. Așa-așa! Tîrăște-te, tîrăște-te!“ se bucura Orozkul, uitîndu-se din cînd în cînd înspre bătrînul Momun.

Acesta, înaintînd cu greu prin apa ca gheața, chircindu-se, trăgea cablul alături de Seidahmat și era mulțumit că Orozkul se părea că-l iertase. „Iartă-mă pe mine, bătrînul, că s-a întîmplat așa — se adresa el în gînd către Orozkul. Ieri nu m-am mai putut stăpîni. M-am dus la școală după nepot. E și el singur, n-are pe nimeni, și te doare sufletul. Azi nici nu s-a mai dus la școală. E cam bolnav. Uită și iartă. Căci nici tu nu mi-ești străin. Crezi că eu nu vreau să fiți fericiți, tu și fata mea? Dac-ar da Dumnezeu să pot auzi strigătul pruncului nevestei tale, al fetei mele, să nu mă mișc de aici, să mă ia Dumnezeu, mă jur c-aș plînge de fericire. Dar n-o mai batjocori pe fata mea, iartă-mă! De muncit am să muncesc mereu, cît o să mă mai țin pe picioare. O să fac orice. Numai să poruncești...”

De pe mal, stînd mai la o parte, bunica, prin gesturi și prin întreaga-i înfățișare, îi spunea bătrînului: „Străduiește-te, bătrîne! Vezi? Te-a iertat! Fă cum îți spun eu și totul va fi bine“.

Băiatul dormea. S-a trezit o singură dată cînd undeva a bubuit o împușcătură. Apoi a adormit din nou. Istovit de visul de ieri și de boală, astăzi dormea un somn adînc, liniștit. În somn el simțea

ce plăcut e să dormi în pat, să te întinzi slobod, fără a mai simți nici friguri, nici călduri. Ar mai fi dormit desigur multă vreme dacă nu l-ar fi trezit bunica cu mătușa Bekei. Ele încercau să vorbească în șoaptă, dar zăngăniră cu vasele și băiatul se deșteptă.

— Uite, ține cana asta mare. Ia și castronul — șoptea cu însuflețire bunica în odaia de la intrare. Eu o să duc sita și căldarea. Of, șalele mele! Sînt frîntă de osteneală. Cîte treburi am avut de făcut! Dar, slavă Domnului, sînt bucuroasă...

— Vai, nu spune, eneke, și eu sînt bucuroasă! Ieri am vrut să mor. Dacă nu era Gulgeamal, îmi puneam capăt zilelor.

— Ce să mai vorbim! rosti bunica cu dojană. Ai luat piperul? Să mergem. Dumnezeu v-a trimis darul său spre împăcarea voastră. Haide! Să mergem...

Ieșind afară, din prag, mătușa Bekei o întrebă pe bunica despre băiat:

— Tot mai doarme?

— Lasă-l să doarmă — răspunse bunica. O să-i aducem șurpa¹ fierbinte cînd o fi gata.

Băiatul nu mai putu să adoarmă. Din curte se auzeau glasuri și pași. Mătușa Bekei rîdea, iar bunica și Gulgeamal îi răspundeau și ele rîzînd. Mai răsunau și alte glasuri necunoscute. „Aceștia sînt probabil oamenii care au venit azi-noapte — cugetă băiatul. Vasăzică n-au plecat.“ Doar bunicul Momun nu se azea și nu se vedea nicăieri. Oare unde-o fi? Ce-o face?

¹ Fiertură, zeamă de carne. (n. t.)

Cu urechea ciulită la glasurile de afară, băiatul îl aștepta pe bunicul. Ardea de nerăbdare să vorbească cu el despre maralii pe care-i văzuse ieri. Curînd o să vină iarna. Trebuie să le lase cît mai mult fîn în pădure. Să mănînce. Trebuie îmblînzii, să nu se mai teamă de oameni, ci să vină, peste rîu, drept aici, în curte. Iar aici să le dea ceva ce le place lor mai mult. Oare ce le-o fi plăcînd mai mult? Pe puiul de maral o să-l învețe să se țină mereu după el. Ar fi grozav! Poate s-ar duce și la școală cu el?...

Băiatul aștepta să vină bunicul, dar acesta nu se arăta. Sosi însă Seidahmat. Părea foarte mulțumit și era vesel. Seidahmat se clătina pe picioare și zîmbea. Cînd veni mai aproape, îl izbi pe băiat în nas un damf de alcool. Băiatului nu-i plăcea de fel acest miros urît și înțepător, ce-i aducea aminte de tirania lui Orozkul, de suferințele bunicului și ale mătușii Bekei. Dar, spre deosebire de Orozkul, Seidahmat, cînd se îmbăta, era blînd și vesel și, în general, semăna cu un prostănac blajin, deși nici treaz nu prea strălucea de deșteptăciune. Între el și bunicul Momun, în asemenea împrejurare, avea loc următoarea discuție :

— Ce rîzi ca prostul, Seidahmat? Și tu ai tras la măsea, hai?

— Aksakal, te iubesc tare mult. Pe cuvînt de onoare, aksakal, te iubesc ca pe tatăl meu!

— Eh, la anii tăi... alții conduc mașinile, iar tu nici limba nu ți-o mai poți mișca. Să am eu anii tăi, aș fi fost cel puțin tractorist dacă nu și mai și!

— Aksakal, la armată, comandantul mi-a spus că eu nu sînt bun pentru sectorul ăsta. În schimb,

sînt bun la infanterie, aksakal, iar fără infanterie, ori ce-ai face, nu se poate...

— Infanterie ! Ești un trîntor, nu infanterie. Și ai o nevastă... E oarbă dreptatea lui Dumnezeu. Singură Gulgeamal face cît o sută ca tine.

— Păi de-aia sîntem amîndoi aici, aksakal... ea singură, eu singur...

— Îmi răcesc gura de pomană cu tine... Ești cît un taur, dar minte... — și bunicul Momun dădea din mîină a pagubă.

— Mu-u-u ! mugea și rîdea Seidahmat în urma lui. Apoi, oprindu-se în mijlocul curții, începea să cînte cîntecul său ciudat, pe care cine știe de unde îl auzise :

Am venit din munții roșcați

Pe un armăsar roșcat.

Hei, tîrgoveț roșcat, deschide porțile,

O să bem vin roșu...

Am venit din munții negri

Pe un buhai negru.

Hei, tîrgoveț negru, deschide porțile,

O să bem vin negru...

Și era în stare s-o țină tot așa, la nesfîrșit, fiindcă el venea călare pe cămilă, pe cocoș, pe șoarece, pe broască testoașă, pe orice se putea mișca. Beat, Seidahmat îi plăcea băiatului mai mult decît treaz.

De aceea, cînd Seidahmat, cherchelit, își făcu apariția, băiatul îi zîmbi bucuros.

— Ha ! exclamă Seidahmat, mirat. Și mie mi-au spus că ești bolnav. Da' tu nu ești de loc bolnav.

De ce nu te duci afară ? Așa nu merge ! Seidahmat se prăvăli lângă el pe pat. Duhnea a băutură, iar mâinile și hainele lui răspîndeau miros de carne crudă, proaspătă. Începu să-l gîdile și să-l sărute. Obrajii lui acoperiți de o barbă aspră întepau fața băiatului.

— Ei, gata, nene Seidahmat ! Ajunge ! îl rugă băiatul. Unde e bunicul ? Nu l-ai văzut ?

— Bunicul tău e acolo, cum să zic... Seidahmat își roti nesigur mâinile prin aer : Noi, asta... am scos bușteanul din rîu. Ei, și am băut să ne încălzim. Iar acum, el, cum să zic... fierbe carnea. Scoală-te ! Hai, îmbracă-te și să mergem. Cum așa ? Nu-i drept. Noi toți acolo și tu aici singur ?

— Bunicul nu mi-a dat voie să mă scol — zise băiatul.

— Lasă, ce dacă nu ți-a dat ? Haide să ne uităm. Așa ceva nu vezi în fiecare zi. Azi e ospăț mare. Toate înoată în grăsimi : și lingura, și ceașca, și gura ! Scoală-te !

Cu stîngăcia omului beat, începu să-l îmbrace pe băiat.

— Mă-mbrac singur — încercă să se împotrivească băiatul, simțind cum îl ia din nou amețeala.

Dar Seidahmat, beat, nu-l asculta. El socotea că face bine, întrucît băiatul fusese lăsat singur în casă, tocmai astăzi, cînd toate înoată în grăsimi : și lingura, și ceașca, și gura...

Împleticindu-se, băiatul ieși din casă în urma lui Seidahmat. În munți era o zi schimbătoare : cu vînt, cu soare și cu nori. Norii alergau cu repeziune pe cer. Și în timp ce băiatul străbătu veranda,

vremea se schimbă brusc de două ori : după un scare dureros de strălucitor, ziua se mohori din cale afară. Băiatul simți că din această pricină îl apucă durerea de cap. În fața îl izbi o poală de fum adusă dinspre foc de o rafală de vînt. Îi lăcrimară ochii de usturime. „Pesemne că azi se spală rufele“ — își zise în sinea lui, fiindcă, de obicei, se făcea focul în curte numai în ziua cînd se spălau rufele. Atunci încălzeau apă într-un cazan mare și negru pentru tustrele gospodăriile. De unul singur nu poți ridica acel cazan. Mătușa Bekei și Gulgeamal abia îl ridicau împreună.

Băiatul era nespus de bucuros cînd se spălau rufele. Întîi și-ntîi pentru că se făcea focul afară, în vatră deschisă, și atunci poți să te zbungui pe lîngă foc mai dihai decît în casă. Apoi, e foarte plăcut să atîrni la uscat rufele spălate. Agățate pe frînghie — albe, albastre, roșii — ele împodobesc curtea. Băiatului îi plăcea să se furișeze printre ele și să atingă cu obrazul pînza jilavă.

Însă de astă dată, în curte nu erau nici un fel de rufe. Sub căldarea de bucătărie, plin ochi cu bucăți mari de carne, ardea un foc puternic. Cazanul clocotea. Deasupra lui se ridicau vâlătuci de aburi groși. Carnea era fiartă. Aroma cărnii și mirosul focului îi gîdilară nările făcînd să-i lase gura apă. Mătușa Bekei, într-o rochie roșie nouă, cu cizme noi de box, cu o basma înflorată căzută pe umeri, aplecată deasupra căldării, lua spuma cu strecurătoarea. Bunicul Momun, stînd lîngă ea în genunchi, răscolea lemnele aprinse din vatră.

— Iată-l pe bunicul tău — zise Seidahmat. Să mergem !

Și abia apucase să îngine :

*Am venit din munții roșcați
Pe un armăsar roșcat...*

cînd din șopron își făcu apariția Orozkul, cu capul său ras descoperit, cu toporul în mîna și cu mînele cămășii suflecate.

— Unde umbli ? il întrebă răstit Orozkul pe Seidahmat. Oaspetele nostru taie lemne — spuse el, arătîndu-l cu capul pe șofer, care despica buturugile — iar ție îți arde de cîntat !

— Stai că le tai îndată, cît ai bate din palme ! il liniști Seidahmat, îndreptîndu-se spre șofer. Hai, firtate, lasă-mă pe mine.

Băiatul se apropie de bunicul Momun, care stătea ghemuit lîngă vatră. Se apropie de el pe la spate.

— Ata ! rosti el.

Bunicul nu-l auzi.

— Ata ! repetă băiatul, punîndu-i mîna pe umăr.

Bătrînul se întoarse. Băiatul nu-l recunoscuse : bunicul era și el beat. Nu-și amintea să-l fi văzut vreodată măcar cît de cît cherchelit, iar dacă se întîmpla uneori, asta numai cînd mergea la praznicele bătrînilor issik-kuleni, unde se împarte tuturor vodcă, chiar și femeilor. Dar să se îmbete așa din senin, nu i se întîmplase niciodată.

Bătrînul aruncă spre băiat o privire îndepărtată, stranie și îndobitocită. Fața îi ardea, iar cînd își recunoscuse nepotul, se înroși și mai vîrtos : se făcu stacojiu, apoi se îngălbeni brusc. Bunicul se ridică degrabă în picioare.

— Ce-i cu tine, hai ? spuse el cu glas surd, strîngîndu-l pe băiat la piept. Ce-i cu tine, hai ? Ce-i cu tine ? Nu era în stare să rostească altceva, de parcă-și pierduse darul vorbirii. Tulburarea lui îl molipsi și pe băiat.

— Ata, ești bolnav ? întrebă el, neliniștit.

— Nu-nu. Eu... uite-așa, n-am nimic — mormăi bunicul Momun. Du-te și te plimbă puțin. Eu, aici... cu lemnele... care va să zică...

Aproape împingîndu-și nepotul de lîngă el și parcă lepădîndu-se de lume, se întoarse iarăși spre foc. Stătea ghemuit pe vine și nu lua seama la nimic, preocupat doar de el și de foc. Bătrînul nu văzu cum nepotul, buimăcit, se învîrte pe lîngă el, apoi se îndreptă spre Seidahmat, care tăia lemne.

Băiatul nu înțelegea ce se întîmplase cu bunicul și ce se petrecea în curte. Și numai cînd se duse mai aproape de șopron, băgă de seamă o grămadă mare de carne roșie, proaspătă, trîntită în mormane pe o piele așternută pe pămînt cu părul în jos. Pe marginile pielii, sîngele se mai scurgea în șuvițe gălbui. Ceva mai departe, acolo unde aruncau gunoiul, cîinele, mîrîind, își făcea de lucru cu măruntaiele. Lîngă grămada de carne stătea pe vine, ca o namilă, un necunoscut mătăhălos, oacheș la față. Era Koketai. El și Orozkul, cu cuțitele în mînă, împărțeau carnea. Calm, fără grabă, aruncau ciolanele cu carne desprinse, în diferite locuri pe pielea așternută jos.

— Ce minunăție ! Și ce aromă ! rosti bărbatul mătăhălos și oacheș cu voce de bas, mirosind carnea.

— Ia, ia... Aruncă în grămada ta — îl îndemnă Orozkul, darnic. Ne-a dăruit Dumnezeu din turma

lui de ziua vizitei tale. Așa ceva nu se întâmplă în fiecare zi.

Orozkul gîfîia ; una-două se ridica de la locul lui, mîngîindu-și burta ghiftuită, de parcă mîncase pînă nu mai putuse. Se vedea cît de colo că băuse zdravăn. Se sufoca și, hîrîind, își dădea capul pe spate să-și mai tragă răsufierea. Fața lui cărnosă, ca un uger de vacă, lucea sătulă și mulțumită de sine.

Băiatul încremeni, simțind că-l ia cu frig, cînd zări lîngă peretele șopronului capul de maral cu coarnele rămuroase. Zăcea în praful îmbibat cu pete negre de sînge, semănînd cu o buturugă aruncată la o parte din drum. Lîngă căpătîină se aflau cele patru picioare cu copite, tăiate de la încheietura genunchiului.

Băiatul privea cu groază această priveliște înspăimîntătoare. Nu-și putea crede ochilor. În fața lui zăcea capul Maicii Cerboaica cea Cornută. Ar fi vrut să fugă, dar picioarele nu-l ascultau. Stătea și privea capul mort, desfigurat al cerboaicei albe. Al aceleia care ieri mai era încă Maica Cerboaica cea Cornută, care ieri se mai uita la el, de pe celălalt mal, cu o privire blîndă, stăruitoare, al aceleia cu care el vorbise în gînd și pe care o rugase fierbinte să aducă în coarnele ei leagănul fermecat, cu clopoțel. Toate acestea se prefăcuseră într-un morman scălimb de carne, într-o piele jupuită, în niște picioare retezate și într-o țeastă aruncată într-un ungher.

Ar fi vrut să plece, dar stătea înțepenit locului, neînțelegînd cum și de ce se întîmplase una ca asta. Bărbatul mătăhălos și oacheș, acela care împărțea

carnea, scoase din grămadă cu vârful cuțitului un rărunchi și i-l întinse băiatului.

— Na, băiete, ia-l și frige-l pe cărbuni. O să fie bun — zise el.

Băiatul nu se clinti.

— Ia-l ! îi porunci Orozkul.

Băiatul întinse mâna ca în vis și iată-l strângînd în pumnul rece rărunchiul gingaș, cald încă, al Maicii Cerboaica cea Cornută. Între timp, Orozkul ridicase de coarne căpățina cerboaicei albe.

— Uf, ce grea e ! exclamă el, cîntărind-o în mîini. Numai coarnele cît atiră... Culcă apoi capul pe butuc, luă toporul și se apucă să desprindă coarnele de pe țeastă. Tiii, ce mai coarne ! se minună el, izbind puternic cu tăișul securii la rădăcina coarnelor. Sînt pentru bunicul tău — spuse, făcînd cu ochiul. Cînd o să moară, o să-i punem coarnele pe mormînt. Să mai zică cineva că nu-l respectăm. Auzi vorbă ! Pentru asemenea coarne n-ar fi păcat să mori chiar azi ! rînji el, țintind cu toporul.

Coarnele nu cedau. Nu era chiar așa de ușor să le desprinzi. Orozkul, cum era beat, lovea la nimereală, și asta îl înfuria la culme. Capul se rostogoli de pe butuc. Atunci, Orozkul se apucă să taie coarnele pe pămînt. Căpățina sărea dintr-o parte în alta, iar el alerga după ea cu toporul.

Băiatul tresărea și, la fiecă lovitură, se trăgea înapoi, dar nu se putea hotărî să plece. Ca într-un vis urît, țintuit locului de o forță înfricoșătoare neștiută, băiatul stătea și se mira că ochiul sticlos și nemișcat al Maicii Cerboaica cea Cornută nu se ferește de topor. Nu clipește și nici nu se miște de groază. Căpățina era de mult tăvălită prin praf

și prin noroi, dar ochiul rămăsese curat și părea că tot mai privește lumea cu uimirea mută, încremenită în care-l găsisse moartea. Băiatul se temea că Orozkul, beat cum era, va nimeri ochiul cu toporul.

Dar coarnele tot nu cedau. Orozkul își ieșea tot mai mult din fire, turbînd de furie și, fără să mai țină seama, izbea în căpățîină la nimereală : și cu muchia, și cu tăișul securii.

— Așa o să rupi coarnele. Lasă-mă pe mine — zise Seidahmat, apropiindu-se.

— Dă-te la o parte ! Pot și singur ! Pe dracu, le rupi ! îl îngîină Orozkul, izbind cu toporul.

— Cum dorești... — și Seidahmat scui pă și se îndreptă spre casa lui.

După el o porni bărbatul cel mătăhălos și oacheș. Într-un sac ducea partea lui de carne.

Cu încăpățînarea bețivului, Orozkul continua să ciopîrtească în spatele șopronului capul Maicii Cerboaica cea Cornută. Puteai crede că se răfuiește, o răzbunare de mult așteptată.

— Ah, dihanie afurisită ! Fire-ai să fii ! ocăra el, izbind capul cu piciorul, de parcă acesta putea să-l mai audă. Ba nu ! striga, năpustindu-se iarăși și iarăși cu toporul. Să nu-mi zici mie pe nume dacă nu ți-oi veni de hac ! Na, ține ! Na ! rostea el, măcelărind într-una cu securea.

Căpățîina trosnea și așchii de os săreau în toate părțile.

Băiatul scoase un țipăt scurt cînd toporul nimeri din întîmplare de-a curmezișul ochiului. Din orbita zdrobită țîșni un lichid negru și gros. Ochiul muri, se goli, dispăru...

— Pot să zdrobesc și alte capete ! Pot să frîng coarne și mai și ! mugea Orozkul într-o pornire de ură și de furie animalică împotriva acestui cap nevinovat.

În sfîrșit, izbuti să spargă țeasta și în creștet, și în frunte. Atunci aruncă toporul, apucă de coarne cu amîndouă mîinile și, apăsînd capul cu piciorul de pămînt, le suci cu o putere sălbatică. Le smulse și ele trosniră ca niște rădăcini rupte. Erau acele coarne în care, la rugămintea băiatului, Maica Cerboaița cea Cornută trebuia să aducă lui Orozkul și mătușii Bekei leagănul fermecat...

Băiatului i se făcu rău. Se întoarse, scăpă jos rărunchiul și se îndepărtă împleticindu-se. Îi era teamă că se va prăbuși ori va vomita acolo în văzul oamenilor. Palid, cu fruntea acoperită de broboane reci de sudoare lipicioasă, trecu pe lîngă vatra unde focul ardea nebunește, deasupra căruia, din căldare, se înălțau rotocoale de aburi fierbînti și lîngă care, ca și mai înainte, întorcînd spatele tuturor, stătea cu fața spre foc nefericitul Momun. Băiatul nu-l tulbură. Dorea să ajungă cît mai repede în pat, să se culce și să-și tragă pătura peste cap. Să nu mai vadă și să nu mai audă nimic. Să uite.

În cale se întîlni cu mătușa Bekei. Împopoțonată proteste, cu vînatăile lăsate de loviturile lui Orozkul pe obraz, slabă băț și fără noimă de veselă, alergase toată ziua, trebăluind pentru „ospățul cărnii“.

— Ce-i cu tine ? îl întrebă ea, oprindu-l.

— Mă doare capul — răspunse el.

— Drăguțul meu, bolnăviorul meu ! rosti ea deodată într-o pornire de dragoste, coplesindu-l cu sărutări. Și ea era cherchelită și duhnea a vodeă. Î

doare capul ! mormăi, înduioşată. Scumpul meu !
Ţi-o fi foame ?

— Nu, nu mi-e. Vreau să mă culc.

— Bine. Hai să mergem, te duc eu în pat. Dar cum o să stai singur-singurel ? Căci toţi or să vină la noi. Şi oaspeţii, şi ai noştri. Carnea e gata — zise Bekei, trăgându-l după ea.

Cînd trecură iarăşi pe lîngă foc, de după şopronieşea Orozkul, năduşit şi roşu ca un uger aprins. Victorios, azvîrli lîngă bunicul Momun coarnele de maral. Bătrînul se ridică puţin de jos. Fără să-l privească, Orozkul luă doniţa cu apă şi, săltînd-o deasupra capului, începu să bea, stropindu-se.

— Acum poţi să mori liniştit — trînti el, răsufîind, şi duse din nou doniţa la gură.

Băiatul auzi răspunsul bîguit al bunicului :

— Mulţumesc, fiule, mulţumesc ! Acum nu mă mai tem de moarte. Ce să zic, sînt respectat şi cînsit care va să zică...

— Mă duc acasă — spuse băiatul, simţind cum îl apucă slăbiciunea.

Mătuşa Bekei nu-i dădu ascultare.

— Ce să faci tu acolo singur ? zise şi-l trase aproape cu de-a sila în casă la ea, unde-l culcă într-un colţ al patului.

În casa lui Orozkul totul era pregătit de masă. Totul fusese fiert, fript, gătit. De toate pregătirile se îngrijeau cu rîvnă bunica şi Gulgeamal. Mătuşa Bekei alerga de colo-colo, din casă la vatră, afară în curte, şi din curte în casă. În aşteptarea „marelui ospaţ al cărnii“, Orozkul şi Koketai cel mătăhălos şi oacheş se desfătau bînd ceai, aşezaţi pe

pături colorate, cu perne sub coate. Dintr-o dată deveniseră parcă mai importanți și se simțeau ca niște cneji. Seidahmat le turna ceai pe fundul piarelilor.

Băiatul stătea liniștit în colțul patului, încrămenit, încordat. Îl scuturau iar frigurile. Ar fi vrut să se scoale și să plece, dar se temea că, de se va ridica din pat, îndată o să vomite. Se stăpînea, încercînd cu disperare să-și înghită nodul care i se pusese în gît. Se temea să facă vreo mișcare de prisos.

Curînd, femeile îl chemară pe Seidahmat în curte. Puțin mai tîrziu, el se ivi în ușă cu un morman de carne aburîndă într-un uriaș castron emailat. Cu greu duse povara și o puse dinaintea lui Orozkul și Koketai. În urma lui, femeile aduseră și alte feluri de mîncare. Se așezară cu toții, pregătindu-și cuțitele și farfuriile. Între timp, Seidahmat turna vodcă în pahare.

— Eu o să fiu paharnicul! hohoti el ascuțit, arătînd spre sticlele din colț.

Ultimul sosi bunicul Momun. Bătrînul avea astăzi o înfățișare ciudată și mult mai jalnică decît de obicei. Vru să se pripășească undeva mai la o parte, dar Koketai cel mătăhălos și oacheș îl pofti mîrinos să șadă alături de el.

— Așază-te aici, aksakal.

— Mulțumesc. Noi, aici, sîntem de-ai noștri — încercă să refuze bunicul Momun.

— Totuși dumneata ești cel mai în vîrstă — nu se lăsă Koketai, așezîndu-l între el și Seidahmat. Să bem, aksakal, pentru izbînda dumitale de astăzi! Ai cel dintîi cuvîntul.

Bunicul Momun tuși nesigur.

— Pentru pace în casa aceasta ! rosti el anevoie. Căci acolo unde-i pace, e și fericire, copiii mei...

— Adevărat ! Așa este ! îl sprijiniră toți, dînd paharele peste cap.

— Ei, dar dumneata ? Nu, așa nu merge ! Urezi fericire ginerelui și fetei dumitale, dar de băut nu bei — îl muștră Koketai pe bunicul Momun, care se fistîcise.

— Dacă-i pentru fericire, atunci eu... — se grăbi să zică bunicul și, spre uimirea tuturor, dădu pe gît dintr-o înghițitură paharul aproape plin ochi cu vodcă. Năucit, clătină din capul său cărunt.

— Așa mai zic și eu !

— Bătrînul nostru nu-i un oareșicine !

— E grozav bătrînul vostru !

Toți rîdeau, toți erau mulțumiți, toți îl lăudau pe bunicul.

În casă se făcuse cald și zăpușeală. Băiatul zăcea în chinuri istovitoare : tot timpul îi venea să verse. Zăcea cu ochii închiși, auzind cum oamenii beți clefăiau, ronțăiau și fornăiau, înfulecînd carnea Maicii Cerboaica cea Cornută ; cum se îmbiau unii pe alții cu bucățile cele mai gustoase, cum ciocneau paharele mînjite de grăsime și cum aruncau în castron oasele de pe care roseseră carnea.

— Asta carne ! Zici că-i mînz tînăr ! o lăuda Koketai, plescăind din buze.

— Da' ce, noi sîntem proști ? Să trăim în munți și să nu mîncăm asemenea carne ? zicea Orozkul.

— Așa-i ! Pentru ce trăim aici ? îi ținea isonul Seidahmat.

Toți laudau carnea Maicii Cerboaica cea Cornută. Și bunica, și mătușa Bekei, și Gulgeamal. Chiar și bunicul Momun. Îi dăduseră și băiatului pe farfurie carne și alte mîncăruri. Însă el refuzase. Văzîndu-l bolnav, oamenii beți îl lăsaseră în pace.

Băiatul zăcea cu dinții încheștați. I se părea că astfel îi va fi mai ușor să-și învingă greața. Dar mai mult decît toate îl chinuia conștiința propriei neputințe, că nu era în stare să facă nimic acestor oameni care o omoriseră pe Maica Cerboaica cea Cornută. Și în înverșunarea lui dreaptă de copil deznădăjduit, născocea tot felul de răzbunări — cum ar putea el să-i pedepsească, să-i facă să-și dea seama ce fărădelege cumplită săvîrșiseră. Dar nu putu să născocească nimic mai bun decît, în gînd, să-l cheme într-ajutor pe Kulubek. Da, chiar pe acel flăcău cu manta marinărească, ce venise împreună cu tinerii șoferi după fîn în noaptea aceea viforoasă. El era singurul dintre toți oamenii cunoscuți care ar putea să-l biruie pe Orozkul și să-i spună tot adevărul în față.

La chemarea băiatului, Kulubek alergă cu camionul. Sări din cabină, ținînd automatul în cumpănire : „Unde sînt ?“ „Acolo !“ Alergară împreună spre casa lui Orozkul. Împinseră ușa. „Nici o mișcare ! Mîinile sus !“ porunci Kulubek din prag, amenințător, îndreptîndu-și automatul spre ei. Toți rămaseră buimaci. Încremeniseră de frică, fiecare unde se afla. Îmbucăturile li se opriră în gît. Cu ciolanele în mîinile unsuroase, cu obrajii și cu gurile mînjite de grăsime, ghiftuiți și beți, nu puteau face nici o mișcare.

„Hai, scoală, canalie!“ Kulubek duse teava automatului la timpla lui Orozkul. Acesta, tremurînd tot și bîlbîindu-se, căzu la picioarele lui Kulubek : „Ia-artă-mă, n-nu m-mă om-m-orî!“ Dar Kulubek era neînduplecat : „Ieși, canalie ! Ți-a so-sit sfîrșitul!“ Și repezînd cu putere un picior în șezutul gras al lui Orozkul, îl sili să se scoale și să iasă din casă. Și toți cei de față îi urmară, amuțiți de spaimă.

„La perete ! îl somă Kulubek pe Orozkul. Pentru Maica Cerboaică cea Cornută ucisă, pentru coarnele ei retezate, care au purtat leagănul fermecat, vei plăti cu viața !“ Orozkul căzu în țărîna. Începu să se tîrască, să se vaite, să geamă, să se roage : „Nu mă omoriți, eu nici măcar copii nu am. Sînt singur pe lume. N-am nici fiu, n-am nici fiică...”

Arăta jalnic — întruparea lașității și nemerniciei. Unde dispăruse oare firea lui trufașă și sfidătoare ? ! Pe unul ca el ți-e și lehamite să-l omori !

„Fie, să nu-l ucidem — spuse băiatul către Kulubek. Dar acest om să plece de aici și să nu se mai întoarcă niciodată. N-are ce căuta aici. Să plece !“

Orozkul se ridică, își trase pantalonii căzuți și o luă la fugă, gras, puhav, temîndu-se să-și mai arunce privirea înapoi. Dar Kulubek îl opri : „Stai ! Mai avem să-ți spunem cîteva vorbe. Tu n-o să ai niciodată copii. Pe tine aici nu te iubește nimeni. Nici pădurea, nici copacul, nici măcar un fir de iarbă nu te iubește. Pentru că ești un ticălos. Pentru că ești un fascist. Pleacă și să nu mai auzim

de numele tău ! Hai, mai repede !“ Orozkul o rupse la fugă. „Schnell ! Schnell !“ hohoti în urma lui Kulubek și, pentru a-l speria, slobozi câteva focuri în aer.

Băiatul nu mai putea de bucurie. Jubila. Iar cînd Orozkul dispăru din vedere, Kulubek le spuse tuturor celorlalți, care stăteau vinovați lîngă ușă : „Cum ați trăit cu un asemenea om ? Și nu vă e rușine ? !“

Băiatul simți o ușurare. Se săvîrșise o judecată dreaptă. Crezuse atît de mult în visul său, că uitase unde se află și pentru ce se chefuia în casa lui Orozkul.

O explozie de rîsete îl smulse din această stare de fericire. Deschise ochii și ascultă. Bunicul Momun nu mai era în cameră. Ieșise pesemne afară. Femeile strîngeau vasele și se pregăteau să aducă ceaiul. Seidahmat povestea ceva cu glas tare. Cei de la masă rîdeau de vorbele lui.

— Ei, și mai departe ?

— Povestește !...

— Ba nu, povestește tu, mai zi încă o dată ce i-ai spus atunci. Cum l-ai speriat — îl rugă Orozkul, prăpădindu-se de rîs. Vai ! Nu mai pot...

— Vasăzică așa !... Și Seidahmat se apucă să povestească din nou : Îndată ce ne-am apropiat de marali — ei stăteau tustrei la marginea pădurii — și numai ce legaserăm caii de copaci, bătrînul meu mă apucă deodată de mîină : „Nu putem, zice, să împușcăm maralii. Căci noi sîntem bughini, fiii Maicii Cerboaica cea Cornută !“ Și se uita la mine ca un copil. Mă ruga din ochi. Iar pe mine, nici mai mult nici mai puțin, mă pufnea rîsul, dar

n-am rîs, ci, dimpotrivă, i-am spus foarte serios : „Ascultă, zic, tu vrei s-ajungi la închisoare ?“ „Nu“, zice el. „Da' tu știi că asemenea povești au fost scornite de bai în vremurile de demult ca să sperie pe cei săraci și neștiutori ?“ Atunci el a rămas cu gura căscată : „Ce spui ?“ zice. „Uite asta spun, să isprăvești cu asemenea bazaconii, altfel nu mă uit că ești bătrîn și o să te reclam unde trebuie.“

— Ha-ha-ha ! rîseră ceilalți într-un glas. Și mai tare ca toți, Orozkul. Rîdea cu o poftă nebună.

— Ei, și pe urmă am început să ne furișăm. Alte animale de mult ar fi zbughit-o, de li s-ar fi șters urma, dar acești smintiți de marali au stat locului, de parcă nici nu se temeau de noi. „Cu atît mai bine“, îmi zic — povestea Seidahmat, lăudîndu-se, ametit de băutură. Eu mergeam în față cu arma, bătrînul în urmă. Și-atunci m-a cuprins îndoiala. În viața mea n-am împușcat nici măcar o vrabie. Iar acum, așa deodată, asemenea treabă. Dacă nu nimeresc, au s-o rupă la fugă și pe urmă ia-i de unde nu-s. Încearcă să-i mai prinzi : or să treacă dincolo de defileu. Și cine ar vrea să scape din miini asemenea vinat ? Dar bătrînul nostru e vînător, la vremea lui doboră ursul. Îi zic : „Uite pușca, moșule, trage“. El — nici să n-audă. „Trage singur“, zice. „Păi eu sînt beat, zic. Și mă clatin că abia mă mai țin pe picioare.“ El știa că băusem cu voi o sticlă întreagă după ce am scos bușteanul din rîu. Așa că m-am prefăcut...

— Ha-ha-ha !...

— „Eu n-o să nimeresc, zic, maralii or să fugă și a doua oară nu mai vin înapoi. Nu ne putem întoarce cu mîinile goale. Îți dai seama ! Așa că

vezi ! De ce crezi că ne-au trimis înapoi ?“ Nu zicea nimic. Și nici arma n-o lua. „Ei, zic, cum dorești.“ Am aruncat arma și m-am făcut că plec. El — după mine. „Mie, zic, mi-e totuna dacă Orozkul o să mă dea afară. Mă duc să muncesc la sovhoz.“ Și uite așa, de haz, încep să cînt încetișor :

*Am venit din munții roșcați,
Pe un armăsar roșcat,
Hei, tîrgovețule roșcat, deschide porțile...*

— Ha-ha-ha !...

— A crezut într-adevăr că-s beat și s-a dus după armă. M-am întors și eu. Cît timp am schimbat aceste cuvinte între noi, maralii se cam depărtaseră. „Ei, zic, ia seama, or să fugă și nu-i mai ajungi. Trage pînă nu s-au speriat.“ Bătrînul a luat arma și am început să ne apropiem pe furiș. El șoptea într-una ca un zănatic : „Iartă-mă, Maică Cerboaică, iartă-mă...“ Eu o țineam una și bună : „Ia seama, zic, dacă dai greș, să te duci cu marali cu tot unde oi vedea cu ochii. Mai bine să nu te-n-torci“.

— Ha-ha-ha !...

Acest vîrtej amețitor de vorbe și hohote de rîs îl sufocau pe copil, era halucinant. O durere ascuțită îi sfredelea creierul. O durere din ce în ce mai stăruitoare, încît simțea că-i plesnește capul. I se părea că cineva îl lovește cu picioarele în creștet, că-i zdrobește țeasta cu toporul. I se părea că cineva îl izbește cu toporul peste ochi, iar el dădea din cap, încercînd să se ferească. Istovit de febră, se trezi dintr-o dată în rîul rece ca gheața. Se

prefăcuse în peștișor. Coada, corpul, aripioarele înotătoare — totul era ca la pește, numai capul rămăsese al său și, pe deasupra, îl mai și durea. Înota în răcoarea apăsătoare și întunecoasă de pe fundul apei și se gîndea că acum va rămîne pentru totdeauna pește și niciodată nu se va mai întoarce în munți. „Nu mă mai întorc — își spunea el. Mai bine să fiu pește, mai bine să fiu pește...”

Nimeni nu băgă de seamă cînd băiatul se dădu jos din pat și ieși din casă. Abia izbuti să ajungă la colțul casei și numaidecît începu să vomite. Ținîndu-se de perete, el gemea și plîngea, și printre lacrimi, înăbușindu-se de plîns, îngăimă :

— Nu, mai bine mă fac pește. Am să plec de aici. Mai bine mă fac pește !

Prin ferestrele casei lui Orozkul răzbăteau hohote de rîs și chiote de oameni beți. Acele hohote sălbatice îl năuceau, îi pricinuiau dureri năprasnice. Credea că toate chinurile astea groaznice se datoresc hohotelor monstruoase. După ce își mai veni în fire, porni agale prin curte. Curtea era pustie. Lîngă vatra stinsă, băiatul dădu peste bunicul Momun beat mort. Bătrînul zăcea în țărîină alături de coarneau retezate ale Maicii Cerboaiicea Cornută. Căpățîna ei ciopîrtită o rodea cîinele. Nimeni altcineva nu se mai afla în curte.

Băiatul trecu mai departe. Coborî spre rîu. Intră drept în apă. Alergă grăbit, alunecă și se poticni în apa mică de la mal, zgribulindu-se la atingerea stropilor reci ca gheața. Cînd ajunse în mijlocul rîului, fu doborît de curent. Zvîrcolindu-se și înecîndu-se cu apa rece ca gheața care-i năvălea în gură, el fu luat și dus de torentul năvalnic.

Plutea pe firul apei cînd cu fața în sus, cînd cu fața în jos, oprindu-se lîngă mormanele de pietre, alunecînd apoi peste praguri...

Nimeni nu știa că băiatul plutea pe rîu în jos ca un peștișor. În curte răsuna un cîntec de om beat :

*Am venit din munții cocoșați,
Pe o cămilă cocoșată,
Hei, tîrgovețule cocoșat, deschide porțile,
Să bem vin pelin...*

Tu n-ai mai auzit acest cîntec. Te-ai cufundat, băiatul meu, în povestea ta. O, dacă ai fi știut că niciodată n-o să te poți preface în pește, că nu vei ajunge la Issîk-Kul, că n-o să vezi vaporul alb și n-o să-i poți spune : „Bun găsit, vaporule alb, iată-mă, eu sînt“.

Te-ai dus.

Un singur lucru îți mai pot spune acum : tu ai respins acele lucruri cu care sufletul tău de copil nu se putea împăca. Aceasta e mîngîierea mea. Ai trăit ca un fulger care a strălucit o dată și s-a stins. Dar fulgerele scapără în ceruri. Și cerul este fără de moarte. Și aceasta este mîngîierea mea. Precum și gîndul că sufletul de copil sălășluiește în om ca sămînța într-un grăunte, iar fără sămînță, grăuntele nu încolțește niciodată. Orice ni s-ar întîmpla în viață, adevărul dăinuie veșnic, cît timp se vor naște și vor muri oameni...

Luîndu-mi rămas bun, am să repet și eu cuvintele tale, băiete : „Bun găsit, vaporule alb, iată-mă, eu sînt !“

Lector: ALEXANDRINA ȚIMPĂU
Tehnoredactor: CORNEL CRISTESCU

*Apărut 1972. Comanda nr. 163. Cost de tipar 11,25.
Tiraj: Broșate 26 425+90 ex. Legate 3 000+50 ex.*

Tiparul executat sub comanda nr. 519 la Întreprinderea
poligrafică „Tiparul“, Str. Fabrica de chibrituri
nr. 9—11, București
Republica Socialistă România

ipt

Lei 5,50

